

ISSN 1857-2405

R EVISTA

INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

Publicație științifico-practică, informativă și de drept

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.1\(68\)](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.1(68))

Nr. 1 (68), 2024

Revista este acreditată ca publicație științifică de tipul B

Revista Institutului Național al Justiției
(publicație științifico-practică, informativă și de drept)
nr. 1 (68), 2024

Redactor-șef:

Ecaterina POPA, Director interimar al Institutului Național al Justiției

Colegiul de redacție:

Sergey V. ARAKELYAN, doctor habilitat în drept, rector al Academiei de Justiție din Armenia

Cristina ROTARU-RADU, doctor în drept, ex-director al Institutului Național al Magistraturii din România

Augustin FUEREA, doctor în drept, profesor universitar, cercetător asociat la Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române

Ruslan STEFANCIUC, doctor habilitat în drept, profesor, membru corespondent al Academiei Naționale de Științe Juridice din Ucraina

Natalia ȘUKLINA, doctor în drept, jurist emerit, profesor, prorector al Școlii Naționale de Judecători din Ucraina

Ivan PRISEAJNIUK, doctor în drept, ex-rector al Academiei Naționale a Procuraturii din Ucraina

Elchin KHALAFOV, doctor în filozofie, rector al Academiei de Justiție din Azerbaidjan

Mihai POALELUNGI, doctor habilitat în drept, conf. univ., avocat, prof. interimar, ULIM

Oleg BALAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, USM

Violeta COJOCARU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, prorector, USM

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, președintele Senatului USPEE „Constantin Stere”

Raisa GRECU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar la USPEE „Constantin Stere”

Ion GUCEAC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, membru titular al Academiei de Științe a Moldovei

Ion COVALCIUC, procuror-șef al Procuraturii mun. Bălți, doctor în drept, conferențiar universitar

Andrei NEGRU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, USM

Diana SÂRCU, doctor habilitat în drept, judecător la Curtea Europeană a Drepturilor Omului

Elena BELEI, doctor în drept, conferențiar universitar, șefa Departamentului Drept Procedural al Facultății de Drept, USM

Tatiana VÎZDOAGĂ, doctor în drept, conferențiar universitar, USM, formator INJ

Olga DORUL, doctor în drept, conferențiar universitar, USM, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Adriana EȘANU, doctor în drept, conferențiar universitar la USM, formator INJ

Responsabil de procesul editorial – Gheorghe BUDEANU

Editură și tipar:

„Print-Caro” SRL, str. Astronom N. Donici, 14, tel.: (+373 22) 85-33-86

Datele Institutului:

MD 2004, Moldova, Chișinău, str. S. Lazo, 1

tel.: 022 232-755

e-mail: inj@inj.gov.md

www.inj.md

Distribuire gratuită

© Revista Institutului Național al Justiției

Nota redacției

Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a Moldovei și Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare au decis, prin Hotărârea nr. 169 din 21 decembrie 2017, să clasifice Revista Institutului Național al Justiției drept publicație științifică de tipul B.

Revista se declară publicație științifică cu Acces Deschis, este membru Crossref și este inclusă în baza de date națională IBN și în bazele de date internaționale HeinOnline, Copernicus (ICV 2021 = 91.78) și DOAJ.

Condițiile de tehnoeditare și pentru acceptarea manuscriselor spre publicare le găsiți la rubrica Revista INJ de pe site-ul INJ – www.inj.md

SUMAR

INVITATUL NOSTRU

Veronica MIHAILOV-MORARU,
Ministrul Justiției din Republica Moldova.....2

VIAȚA INJ: CRONICA EVENIMENTELOR5

JURISPRUDENȚĂ COMENTATĂ ȘI PROBLEME DE PRACTICĂ JUDICIARĂ

Olga DORUL, Ion BOCAN. Aspecte etice ale dreptului
la viață privată în secolul XXI: consensul european
în interpretarea Curții Europene a Drepturilor Omului.....8

DREPT PENAL ȘI PROCESUAL PENAL

Gheorghe RENIȚĂ, Mariana RUSU. Spălarea banilor prin
intermedii criptovalutelor: studiu de caz 16

Iancu ZAPOROJAN. Obiectul juridic generic al exercitării
atribuțiilor în sectorul public în situație de conflict
de interese.....22

Oxana CAZACU. Încălcarea regulilor de securitate
a circulației rutiere: considerațiuni teoretice și practice 28

DREPT CIVIL ȘI PROCESUAL CIVIL

Alexandru CEBAN. Repercusiunile noilor temeuri de recurs
asupra împrumuturilor Curții Supreme de Justiție..... 35

DREPT PUBLIC

Maria-Cristina ȚURȚURICA. Schimbări de paradigme
în abordarea justiției.....42

Maria GRĂU-PANȚUREAC. Obligația antreprenorului
de a proteja mediul48

DREPT PRIVAT

Evlampie DONOS. Buna-credință în raporturile de muncă –
între standard și îndatorire 53

SUMMARY

OUR GUEST

Veronica MIHAILOV-MORARU,
the Minister of Justice from the Republic of Moldova2

NIJ LIFE: THE CHRONICLE OF EVENTS5

JURISPRUDENCE COMMENTED AND LEGAL PRACTICE ISSUES

Olga DORUL, Ion BOCAN. Ethical aspects of the right
to privacy in the 21st century: european consensus
in the interpretation of the European Court of Human Rights8

CRIMINAL LAW AND CRIMINAL PROCEDURAL LAW

Gheorghe RENIȚĂ, Mariana RUSU. Money laundering
through cryptocurrencies: case study 16

Iancu ZAPOROJAN. The generic juridical object
of the exercise of duties in the public sector in
a conflict-of-interests situation.....22

Oxana CAZACU. Violation of road traffic safety rules:
theoretical and practical considerations..... 28

CIVIL LAW AND CIVIL PROCEDURE

Alexandru CEBAN. The repercussions of the new grounds
of appeal on the powers of the Supreme Court of Justice 35

PUBLIC LAW

Maria-Cristina ȚURȚURICA. Paradigm changes
in approaching justice.....42

Maria GRĂU-PANȚUREAC. The obligation of the entrepreneur
to protect the environment48

PRIVATE LAW

Evlampie DONOS. Good faith in employment relations –
between standard and duty 53

INVITATUL NOSTRU

„MĂ BUCUR SĂ VĂD CĂ PARTENERII EXTERNI ȘI COMUNITATEA INTERNĂȚIONALĂ APRECIAZĂ EFORTURILE NOASTRE”

– Doamnă Mihailov-Moraru, se întâmplă să exercitați funcția de ministru al justiției tocmai într-o perioadă în care conducerea Republicii Moldova și-a asumat o misiune pe care n-au reușit s-o realizeze toate guvernările noastre pe parcursul a peste treizeci de ani – reformarea radicală a sistemului justiției și lupta cu corupția. Ce v-a făcut să acceptați această funcție în vremuri de cotitură? Sunteți în stare să dați cu pumnul în masă atunci când e nevoie de promovată transformări radicale?

– Încă în activitatea mea în calitate de avocat, cât și cea de expert al mai multor proiecte în cadrul instituțiilor internaționale, am simțit necesitatea de reformare a sistemului judecătoresc și cunosc foarte bine procesele care trebuie schimbate. În acest sens, la Ministerul Justiției am venit cu propria experiență practică și elaborasem ghiduri, metodologii pentru practicienii din domeniul dreptului, cursuri de formare profesională pentru avocați, judecători, colaboratori de poliție. Între timp, Republica Moldova s-a angajat într-un amplu proces de reforme, acesta fiind impulsionat și de parcursul european al țării noastre. Cu toții ne dorim să trăim într-o țară prosperă, cu o justiție dreaptă, cu judecători și procurori integri și onești. Pentru aceasta e nevoie, pe de o parte, de măsuri dure și multă insistență, iar pe de altă parte – să se țină cont de calitatea implementării acestora. Dar, pentru o schimbare veritabilă, care să producă rezultate concrete, este nevoie ca fiecare profesionist al dreptului, fiecare cetățean să conștientizeze acest aspect și să se implice, fie la locul său de muncă, fie în mediul social. Deci, sunt mai multe considerente pentru care am acceptat să devin ministru al justiției într-o perioadă atât de complicată, dar importantă pentru viitorul țării

Veronica MIHAILOV-MORARU,
Ministrul Justiției din Republica Moldova

noastre. Cel mai bun exemplu de implicare este cel propriu și sper că, împreună cu echipa Ministerului Justiției, dar și alți actori, să reușim să creăm aceste schimbări sau, cel puțin, toate premisele și condițiile necesare pentru mecanisme funcționale.

– La ceremonia de lansare a unui nou curs de formare inițială la Institutul Național al Justiției din toamna trecută ați menționat că sistemul justiției are nevoie de judecători și procurori pregătiți și determinați să contribuie la schimbările în justiție. Oare majoritatea procurorilor și judecătorilor aflați în funcție nu sunt bine pregătiți sau nu sunt determinați să contribuie plenar la schimbările programate? Ce îi face pe unii judecători sau procurori să pună piciorul în pragul schimbărilor?

– Reforma justiției și lupta împotriva corupției sunt cele mai importante obiective ale Guvernului din care fac parte. Dar este foarte important ca „justiția nu doar să fie înfăptuită, trebuie și să se vadă că este înfăptuită”. Cetățenii vor ca, atunci când ajung în fața unui judecător, să fie siguri că li se va face dreptate. Avem multe cazuri, inclusiv ajunse în atenția presei, care nu au putut fi înțelese la capitolul motivare sau adoptarea deciziei. Avem deseori

cazuri și de practică judiciară neuniformă. Judecătorii și procurorii trebuie să fie pregătiți, profesioniști și curajoși. Procesele inițiate în domeniul justiției sunt dure, dar necesare, fapt ce a generat mai multe semnale de rezistență în sistem, autoritățile fiind nevoite să le facă față. Pe de altă parte, procesele inițiate în ultimii ani, dar și rezultatele comisiei de pre-vetting ne-au demonstrat că sunt oameni care nu trebuie să se regăsească în sistemul de justiție. Avem nevoie de specialiști dornici de schimbare, dar, totodată, profesioniști și integri. Ne punem speranța în tână generație, care e bine să știe din start că așteptările noastre sunt mari și că vor trebui să devină modele pentru societate, că vor trebui să lucreze cu standarde noi și mult mai înalte.

- Institutul Național al Justiției este considerat drept exemplu pentru instituții asemănătoare din Parteneriatul Estic al Uniunii Europene. Cu părere de rău, încă mulți absolvenți ai INJ, inclusiv din câteva promoții precedente, nu sunt angajați în funcție. Unii așteaptă concursurile de angajare câte 3-4 ani, riscând descalificarea. Oare nu ar fi mai corect ca audiențelor de la formarea inițială să li se organizeze concurs de angajare îndată după absolvirea Institutului Național al Justiției?

– Această situație s-a creat în perioada în care fostul Consiliu Superior al Magistraturii devenise nefuncțional și avea și prerogative limitate. Inclusiv din această cauză nu s-au organizat concursuri de angajare și, respectiv, mulți dintre cei care aspirau la funcția de judecător au fost puși pe lista de așteptare. Odată cu formarea noului Consiliu Superior al Magistraturii și Consiliu Superior al Procurorilor lucrurile revin în albia normalului. În ultimele luni au fost organizate concursuri în baza cărora au fost selectați mai mulți judecători, dar și procurori. Accentuez ceea ce spuneam mai sus: ne dorim ca toate accentele să fie plasate pe profesionalism, calitate și standarde înalte. Să fim mai meticuloși, mai exigenți, mai rezultativi. Asta așteaptă și societatea de la judecători și procurori – să fie implicați, corecți și curajoși. La Ministerul Justiției primim multe plângeri sau cetățeni în audiență care sunt nemulțumiți de sistemul judiciar și al procuraturii.

- Unii consideră că reforma în sistemul justiției decurge lent și cu scandal, dar ei nu cunosc faptul că, în primul rând, sunt necesare modificări legislative care să susțină declanșarea acestor transformări. Recent, ați propus un proiect de lege pentru modificarea hărții judiciare, care prevede comasarea unor instanțe judecătorești. Cum va avea loc această comasare, dacă în regiunea găgăuză deja s-au pronunțat împotriva ei?

– Într-adevăr, ca să faci reforme în sistemul justiției, trebuie, în primul rând, revăzut cadrul normativ respectiv, în vederea creării instrumentelor,

de consultat inclusiv expertiza și opinia Comisiei de la Veneția, a Consiliului Europei etc. Pentru ca să fie asigurate respectarea standardelor și exigențelor legale. Apoi urmează consultări publice, adoptarea și abia apoi – cel mai important proces – implementarea. Proiectul hărții judiciare a constituit subiectul unui grup de lucru și dezbateri de doi ani deja, pe platforma Ministerului Justiției. Scopul proiectului este de a eficientiza accesul la justiție și calitatea actului de justiție prin specializarea judecătorilor.

Odată cu adoptarea acestei legi, unele sedii ale judecătorilor existente se arondează altfel. Apoi, ce ține de curțile de apel, nu se urmărește lichidarea Curții de Apel Comrat, ci reorganizarea acesteia. Astfel, urmare a reconceptualizării curților de apel (crearea curților de apel regionale Nord, Centru și Sud), Curtea de Apel Comrat și Curtea de Apel Cahul vor fi reorganizate într-o singură instanță de apel – Curtea de Apel Sud cu sediul central la Cahul și sediul secundar la Comrat. Ceea ce înseamnă că actuala Curte de Apel Comrat va judeca și în continuare cauze conform competențelor, dar fiind ca sediu secundar al Curții de Apel Sud. Reorganizarea Curților de Apel Cahul și Comrat este dictată de necesitatea specializării judecătorilor (pe cauze penale/contravenționale și civile). Crearea unei noi instanțe de apel cu două sedii poate facilita procesul de specializare a judecătorilor, prin formarea unor complete specializate pe cauze penale/contravenționale în cadrul unui sediu și a completelor specializate pe cauze civile – în cadrul unui alt sediu. Or, în prezent, în multe cazuri, se atestă imposibilitatea formării unor complete de judecată care să examineze cauzele deduse judecătii. Aceasta deoarece numărul de judecători prezenți în cadrul celor două curți nu permite formarea mai multor complete de judecată. Corespunzător, din această cauză, multe dintre dosarele penale/civile sunt trimise spre examinare de la Curtea de Apel Comrat către Curtea de Apel Cahul, și viceversa. Acest fapt determină tergiversarea examinării cauzelor și cheltuieli suplimentare pentru justițiabili. Un alt argument în susținerea acestui proiect este raționalizarea costurilor de administrare și crearea cadrului necesar pentru digitalizare, videoconferințe și construcția de instanțe moderne.

- Institutul Național al Justiției colaborează cu mai multe școli de magistratură din Europa, dar, în special, cu Institutul Național al Magistraturii și cu Școala de grefieri din București. Ce face Ministerul Justiției de la Chișinău pentru a prelua bunele practici române de reformare a sistemului de justiție?

– Avem o colaborare foarte bună cu colegii noștri de la București, iar suportul oferit de autoritățile române este foarte important pentru noi. Împreună avem multe proiecte importante și Româ-

nia este cel mai bun avocat al Republicii Moldova la Bruxelles. În august, ministra Justiției din România, Alina Gorghiu, a fost în vizită în Republica Moldova. De fapt, era prima sa vizită în afara țării de la preluarea mandatului. De asemenea, recent am efectuat o vizită la București, unde am avut mai multe întrevederi la nivel înalt și am vizitat penitenciarul Mioveni. Este un bun prilej pentru a prelua bunele practici din experiența României, țară membră a Uniunii Europene, în condițiile în care Republica Moldova și-a propus ca obiectiv principal să devină membră a comunității europene până în 2030 și vom vedea cum putem explora și practica ceea ce ține de școala de grefieri.

- Doamnă ministru, cum apreciați rolul, dar și activitatea comisiilor de evaluare externă a judecătorilor și procurorilor – comisii cunoscute cu rol de vetting și pre-vetting? Unii judecători, dar și procurori contestă activitatea lor. Se va insista în continuare pe această procedură de curățare a sistemului de justiție?

Nu sunt în măsură să dau un calificativ vizavi de activitatea comisiilor de pre-vetting și vetting, însă cu toții constatăm ce rezultate produc și hotărârile lor, ce motivează procesul de evaluare făcut. Rolul acestora în procesul de reformă a justiției este esențial. Ministerul Justiției a creat mecanismele și a aprobat cadrul normativ necesar, dar comisiile sunt independente și activitatea lor nu poate fi controlată de nimeni. Desigur, ne-am fi dorit ca lucrurile să decurgă mai rapid, însă au existat motive obiective, care nu au putut fi previzibile. Cunoașteți că activitatea comisiei de pre-vetting s-a lăsat așteptată deoarece a fost nevoie de timp pentru a pune la punct toate aspectele de ordin logistic, apoi au intervenit deciziile Curții Supreme de Justiție, prin care s-a dispus reevaluarea a 21 de candidați la Consiliul Superior al Magistraturii și la Consiliul Superior al Procurorilor. Ne bucurăm că activitatea Comisiilor nr.2 și nr. 3 a început în forță și am văzut deja primele rezultate ale evaluării judecătorilor și candidaților la funcțiile de magistrat la Curtea Supremă de Justiție. Mai nou, Comisia nr. 2 a inițiat procesul de evaluare a judecătorilor curților de apel și sperăm că, de acum încolo, lucrurile se vor desfășura mai repede. Cu atât mai mult că este asigurată o anumită continuitate în activitățile comisiilor prin implicarea specialiștilor din cele precedente, care aduc cu sine plus valoarea experienței. Și Comisia nr. 3 urmează să facă evaluarea la procuraturile specializate.

- Ministrul justiției continuă să fie și membru al Consiliului Superior al Procurorilor. După precedentă situație critică pentru selectarea unei candidaturi de către CSP la postul de Procuror General, puteți prognoza când va fi ales Procurorul General al Republicii Moldova?

– Este cunoscut faptul că Consiliul Superior al Procurorilor a lansat recent un nou concurs pentru funcția de Procuror General. Ne dorim ca acesta să fie unul corect și să se desfășoare în condiții de maximă transparență. Am încurajat candidații să aplice la concurs, așa încât să fie selectat cel mai bun candidat. Avem deja patru dosare depuse și urmează a fi analizată admisibilitatea acestora, apoi organizate interviurile. Desigur că ne-am fi dorit să avem un Procuror General mai devreme, dar, dincolo de toate, pentru noi, dar și pentru partenerii externi contează asigurarea transparenței și corectitudinii procesului.

- Doamnă Mihailov, mass-media arată că sunteți foarte activă pe post de ministru: mereu anunțați inițiative, sunteți prezentă la întruniri oficiale sau la dezbateri privind problemele din sistemul de justiție, efectuați vizite de lucru în diferite regiuni ale republicii... Mereu solicitați conjugarea eforturilor actorilor din justiție pentru a construi, în sfârșit, un sistem judiciar independent, profesionist, transparent și accesibil. Peste tot sunteți auzită și susținută?

– Cred că toți vom fi de acord că peste tot este nevoie de comunicare și înțelegere interinstituțională, pentru a face față tuturor provocărilor, pentru a fi atins scopul comun, căci nu prea s-a comunicat eficient anterior.

Eu cred în dialog și în puterea echipei, tocmai de aceea, de fiecare dată când am ocazia, fac apel la conjugarea eforturilor tuturor actorilor din justiție. Sunt convinsă că doar împreună putem îmbunătăți lucrurile și aduce schimbările pozitive. Angajamentele trebuie îndeplinite și respectate de toți, nu doar de o parte, altfel nu obții eficiență.

- Reforma justiției și combaterea corupției sunt cele mai importante angajamente pe care Republica Moldova și le-a asumat în calitate de țară candidată pentru aderare la Uniunea Europeană. Pe această cale suntem susținuți în continuare de către instituțiile europene. Dacă vom bate pasul pe loc, oare vor mai avea încredere în noi partenerii noștri de dezvoltare de peste hotare?

– Progresele noastre sunt apreciate atât la Bruxelles, cât și la Washington. Mă bucur să văd că partenerii externi și comunitatea internațională apreciază eforturile noastre de reformare a sistemului justiției, deși avem multe provocări. Iar cea mai bună dovadă este decizia Consiliului European de a deschide negocierile privind aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană și demararea procesului de screening a legislației în care acum suntem implicați plenar.

- Vă mulțumim, doamnă ministru, și vă dorim perseverență în realizarea transformărilor programate de ministerul pe care îl conduceți.

VIAȚA INJ: CRONICA EVENIMENTELOR

O NOUĂ PROMOȚIE DE CANDIDAȚI LA FUNCȚII DE JUDECĂTOR ȘI DE PROCUROR

La 29 aprilie, în incinta Institutului Național al Justiției a avut loc ceremonia de absolvire a unei noi promoții de viitori judecători și procurori. După 18 luni de studii, cei 10 candidați la funcția de judecător și 15 candidați la funcția de procuror și-au primit atestatele de absolvire. La festivitatea solemnă, care a început cu onorarea Imnului de Stat al Republicii Moldova, au participat reprezentanți ai instituțiilor-cheie din sistemul de drept, membri ai Comisiei de absolvire, formatori și angajați ai INJ.

Adresându-se tinerilor absolvenți, Directorul interimar al INJ, Adrian Cerbu, a subliniat angajamentul Institutului Național al Justiției de a asigura instruirea judiciară de calitate cu accent pe dezvoltarea abilităților și competențelor necesare profesiei alese: „De la procesele de simulare și stagii de practică, la participarea la diverse concursuri și vizite de informare, fiecare experiență a contribuit la formarea voastră ca profesioniști ai dreptului. Astăzi este începutul unei noi etape în viața voastră. Sunteți chemați să deveniți parte a sistemului nostru judiciar, să aplicați cunoștințele dobândite și să vă exercitați rolurile de judecători și de procurori cu integritate și dăruire. Prin responsabilitatea și dedicarea voastră, veți contribui la promovarea justiției, egalității și respectării drepturilor omului – principii fundamentale unui stat care tinde să fie membru al familiei UE”.

În cadrul evenimentului, cu mesaje de felicitare și îndrumare în profesie au venit: Veronica Mihailov-Moraru, Ministra a Justiției, Stela Procopciuc, Președintă interimară a Curții Supreme de Justiție, Ion Munteanu, Procuror General interimar, Diana Rotundu, Președintă a Consiliului INJ, Dumitru Obadă, Președinte al Consiliului Superior al Procurorilor, Sergiu Caraman, Președinte interimar al Consiliului Superior al Magistraturii, și Oleg Gîrbu, Președinte al Comisiei pentru examenul de absolvire. Absolventele Ecaterina Soroceanu, candidată la funcția de judecător, și Doina-

Cezara Galan, candidată la funcția de procuror, și-au exprimat recunoștința pentru transferul de cunoștințe și efortul depus de către formatorii și echipa INJ la pregătirea lor profesională.

Festivitatea a culminat cu înmânarea atestatelor de absolvire. De asemenea, diplome cu mențiuni de lider al promoției a XVI-a au primit Ecaterina Soroceanu, candidată la funcția de judecător, Nelea Postu, candidată la funcția de judecător, și Doina-Cezara Galan, candidată la funcția de procuror; diplome de merit, drept recunoaștere a performanțelor deosebite obținute pe parcursul formării inițiale – Elena Fortuna și Constantin Cogălniceanu, candidați la funcția de judecător, Valentin Lungu și Sergiu Colesnic, candidați la funcția de procuror; diplome de merit pentru spirit organizatoric deosebit în activitatea de șef de grupă – Doina-Cezara Galan, candidată la funcția de procuror, și Ecaterina Soroceanu, candidată la funcția de judecător.

De la înființarea sa și până în prezent, INJ a oferit sistemului de justiție 16 promoții de absolvenți, care au cuprins 237 de candidați la funcția de judecător și 336 – la funcția de procuror.

A AVUT LOC ȘEDINȚA COMITETULUI PARTENERILOR INJ

La Institutul Național al Justiției s-a desfășurat prima ședință a Comitetului Partenerilor INJ. Evenimentul a avut loc la 29 aprilie și a întrunit reprezentanți ai instituțiilor-partenere, ai societății civile și implementatori de proiecte, care, prin asistența oferită, susțin transformările din cadrul Institutului.

În deschidere, Directorul interimar INJ, Adrian Cerbu a menționat următoarele: „Această reuniune marchează un moment important în eforturile noastre comune de a contribui la modernizarea proceselor de formare judiciară”.

La ședință au fost punctate realizările și provocările cu care se confruntă INJ la etapa actuală, în principal, pe segmentul formărilor inițiale, continue, formare formatori și e-learning. De asemenea, a fost subliniată importanța fortificării capacităților Centrului de informații juridice din cadrul INJ, precum și a consolidării parteneriatelor în vederea realizării reformei justiției. Astfel, au fost punctate mai multe necesități care să îmbunătățească procesele de formare judiciară, printre care: adaptarea materialelor didactice la dreptul UE; elaborarea suporturilor de curs, ca proprietate intelectuală a INJ, inclusiv privind scrierea și argumentarea juridică; facilitarea participării beneficiarilor INJ la sesiunile oferite de programul

AIAKOS și EJTN; reconceptualizarea metodologiei de evaluare a satisfacției și a impactului instruirilor asupra carierei beneficiarilor INJ; asigurarea securității cibernetice a resurselor și a stațiilor de lucru, implementarea instruirii e-capsulă etc.

La rândul lor, partenerii și-au exprimat deschiderea de a acorda sprijin în funcție de competențele lor de activitate și de necesitățile prezentate în cadrul întâlnirii, accentuând că implicarea activă a tuturor părților interesate este esențială pentru realizarea progreselor de reformare a justiției. Totodată, ei au reiterat faptul că, prin continuarea colaborării, se va reuși depășirea obstacolelor și atingerea obiectivelor comune într-un mod eficient și sustenabil.

VIZITĂ DE STUDIU A DELEGAȚIEI INJ ÎN MALTA

O delegație a Institutului Național al Justiției, formată din reprezentanți ai INJ, ai Ministerului Afacerilor Interne, ai Ministerului Justiției, ai Consiliului Superior al Magistraturii și ai Centrului de Drept al Avocaților, s-a aflat într-o vizită de studiu în Malta, în perioada 17-18 aprilie, având o serie de întrevederi la instituții judiciare și europene. Prin efectuarea acestei vizite s-a urmărit inițierea unui schimb de experiențe și bune practici între autoritățile competente din Republica Moldova și Malta, în principal, în domeniul migrației și azilului.

În prima zi, delegația a fost primită la Comitetul de Studii Judiciare, unde a fost familiarizată cu activitatea JSC și a instanțelor judecătorești, fiind prezentate detaliat procedurile relevante azilului și migrației din perspectiva penală și civilă. În mod special, reprezentanții INJ au fost interesați de programele de formare ale profesioniștilor din domeniul justiției

pe cele patru paliere: instruire inițială, instruire continuă, instruire la distanță și formare formatori.

Tot aici, a avut loc o întâlnire cu exponenți ai organizațiilor non-guvernamentale din Malta pentru a fi abordate subiecte despre asistența legală oferită, pe bază de voluntariat, refugiaților, precum și despre problemele cu care se confruntă aceștia.

Delegația INJ a vizitat și Agenția Uniunii Europene pentru Azil pentru a se informa despre activitățile și sprijinul operațional pe care îl acordă EUAA în domeniul azilului. Totodată, au fost puse în discuție aspecte ce țin de modul de funcționare a Centrului de formare și dezvoltare profesională EUAA și suportul de care beneficiază membrii instanțelor judecătorești, prin intermediul ghidurilor și instrumentelor practice elaborate de Agenție. Reprezentanții EUAA și-au arătat deschiderea pentru utilizarea acestor resurse de profesioniștii din Republica Moldova, precum și pentru participarea lor la sesiunile de instruire organizate în cadrul rețelei EJTN.

Vizita de studiu a delegației INJ face parte din Proiectul Consiliului Europei „Consolidarea protecției drepturilor omului pentru refugiați și migranți în Republica Moldova”.

„VIITORUL JUSTIȚIEI ÎN COMUNITATEA EUROPEANĂ”

Finaliștii concursului republican de arte plastice „Viitorul justiției în comunitatea europeană: viziunea tinerilor asupra justiției din R. Moldova” și-au ridicat premiile în cadrul unei festivități organizate la Institutul Național al Justiției.

Ediția a V-a a concursului a fost destinată elevilor cu vârste cuprinse între 11 și 17 ani din școlile generale, gimnazii, licee, școlile de arte, centre de excelență și colegii de arte din toată țara, fiind organizată de Institutul Național al Justiției și Școala de arte plastice „Alexei Șciusev”, în parteneriat cu proiectul Consiliului Europei „Protecția copiilor împotriva violenței și prevenirea acesteia, inclusiv în mediul online în Republica Moldova”.

„Astăzi celebrăm nu doar realizările individuale ale câștigătorilor, ci și contribuția lor la explorarea și interpretarea temei concursului din acest an. Fiecare lucrare exprimă o viziune unică și personală asupra modului în care justiția poate evolua și se poate adapta în contextul aderării țării noastre la Uniunea Europeană”, a

menționat, în deschiderea evenimentului, Directorul interimar al INJ, Adrian Cerbu.

La ceremonia de premiere au luat cuvântul Directoarea Școlii de arte plastice „A. Șciusev”, Olimpiada Arbuz-Spatari, coordonatoarea superioară a proiectului CoE „Protecția copiilor împotriva violenței și prevenirea acesteia, inclusiv în mediul online în Republica Moldova”, Angelica Russu, membrul juriului,

șeful Catedrei discipline tehnico-teoretice în arte vizuale a Facultății Arte Plastice Decorative și Design de la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, Vladimir Lozovanu.

Juriul, format din reprezentanți ai Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice, ai Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”, ai Institutului Național al Justiției și ai Oficiului Consiliului Europei la Chișinău, a ales laureații în funcție de creativitatea, aplicarea tehnicilor artistice, originalitatea și relevanța mesajului transmis prin lucrările lor.

ÎNTRVEDERE CU MAGISTRATUL DE LEGĂTURĂ FRANCEZ

Joi, 25 aprilie, Institutul Național al Justiției a fost vizitat de magistratul de legătură francez cu competențe pentru R. Moldova, România și Bulgaria, Simona Pavel, pentru a avea discuții privind subiecte de interes comun cu Directorul interimar INJ, Adrian Cerbu.

Dialogul a fost axat pe continuarea colaborării între Institutul Național al Justiției și Serviciul magistratului de legătură în domeniul instruirii judiciare. În particular, a fost evidențiată oportunitatea transferului de expertiză și bune practici în ceea ce privește procesele de formare a profesioniștilor din domeniul juri-

dic și explorarea posibilităților de cooperare cu Școala Națională de Magistratură din Franța.

De asemenea, a fost menționată importanța sprijinului oferit de parteneri pentru a facilita participarea beneficiarilor Institutului Național al Justiției la activitățile de dezvoltare profesională în domeniul juridic organizate de Rețeaua Europeană de Formare Judiciară (EJTN).

La finalul întâlnirii, părțile au convenit să continue dialogul în vederea realizării inițiativelor care vizează formarea judiciară a reprezentanților sectorului justiției din R. Moldova.

COLABORARE ÎN DOMENIUL MIGRAȚIEI ȘI AZIL

În ziua de 24 aprilie, la Institutul Național al Justiției a avut loc întrevederea bilaterală între Directorul interimar, Adrian Cerbu, și Lilja Grétarsdóttir, șefa Departamentului programe de cooperare din cadrul Directoratului General pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei.

Discuțiile au fost concentrate pe provocările cu care se confruntă Institutul Național al Justiției pe segmentul formărilor judiciare în domeniul migrației și azil, precum și prioritățile trasate în acest context.

Directorul interimar al INJ a subliniat importanța colaborării și a sprijinului acordat de Consiliul Europei, inclusiv prin intermediul proiectului „Consolidarea protecției drepturilor omului ale refugiaților și migrantilor

din Republica Moldova”, pentru a fi abordate eficient problemele complexe existente pe această dimensiune.

La ședință au fost discutate posibilitățile de consolidare a parteneriatului care a avut o dinamică pozitivă grație proiectelor actuale ale Consiliului Europei, precum și în viitor, în cadrul următorului Plan de acțiune al CoE pentru R. Moldova.

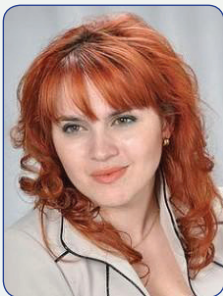
La întrevedere au participat și Ecaterina Popa, șefă a Direcției instruire și cercetare, Olga Marandici, consilieră a Directorului INJ, șefă a Secției relații internaționale, și Tatiana Bedros, coordonatoarea superioară a proiectului CoE „Consolidarea protecției drepturilor omului ale refugiaților și migrantilor din R. Moldova”.

JURISPRUDENȚĂ COMENTATĂ ȘI PROBLEME DE PRACTICĂ JUDICIARĂ

CZU: 341.231.14

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.1\(68\).01](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.1(68).01)

ASPECTE ETICE ALE DREPTULUI LA VIAȚĂ PRIVATĂ ÎN SECOLUL XXI: CONSENSUL EUROPEAN ÎN INTERPRETAREA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

Olga DORUL,
doctor în drept,
formator la Institutul Național al
Justiției
<https://orcid.org/0000-0001-8613-4066>

Ion BOCAN,
formator la Institutul Național al
Justiției
<https://orcid.org/0009-0004-1856-2201>

SUMAR

În prezentul articol ne propunem să elucidăm concepte care nu rezultă nemijlocit din conținutul științelor juridice, dar care au un impact puternic asupra modului în care autorii actului de justiție apreciază fenomenele din societatea secolului XXI. Actualitatea temei și a tezelor expuse în articol rezultă în mare măsură din conținutul hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului adoptate după anul 2000. Ne-am convins în repetate rânduri că anume acestui for jurisdicțional regional îi revine sarcina de a conceptualiza și dezvolta principii generale de drept în materia drepturilor și libertăților fundamentale. În acest context, sunt deosebit de interesante, în viziunea noastră, interpretările Curții de la Strasbourg cu invocarea aspectelor etice, pe terenul articolului 8 al Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, atunci când pe rol ajung cauze având la origine alegațiile reclamantilor privind nerespectarea dreptului la viață privată.

Cuvinte-cheie: *consens european, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, drept la viață privată.*

ETHICAL ASPECTS OF THE RIGHT TO PRIVACY IN THE 21ST CENTURY: EUROPEAN CONSENSUS IN THE INTERPRETATION OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

SUMMARY

In the present article, we aim to elucidate concepts that do not directly stem from the content of legal sciences but have a strong impact on how the authors of the act of justice assess phenomena in 21st-century society. The relevance of the theme and the arguments presented in the article largely stem from the content of the judgments of the European Court of Human Rights after 2000. We have repeatedly found that it is precisely this regional jurisdictional body's task to conceptualize and develop general principles of law in the field of fundamental rights and freedoms. In this context, the interpretations of the Court in Strasbourg invoking ethical aspects, in our view, are particularly interesting, when cases involving allegations by the claimants regarding violations of the right to privacy come before it, under Article 8 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

Key-words: *ethics, European consensus, European Court of Human Rights, right to private life.*

Conceptul de „consens european” este creat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului. De la început, Curtea a stabilit că Convenția Europeană a Drepturilor Omului este un instrument viu și că, în interpretarea Convenției de-a lungul timpului, Curtea trebuie să țină seama de schimbarea atitudinilor din societăți. Consensul european este un element în cadrul așa-numitei interpretări evolutive a Convenției. Cu toate acestea, detaliile cu privire la originea și sfera sa de aplicare rămân controversate și dau naștere, din când în când, unei critici la adresa Curții cu privire la utilizarea de către aceasta a conceptului de consens european în cauza de față [9].

Conceptul de „consens european” se referă la gradul de uniformitate prezent în ordinele juridice ale statelor membre ale Consiliului Europei cu referire la un anumit subiect. Curtea folosește acest principiu atât pentru a justifica o marjă largă de apreciere acordată statelor membre în lipsa unui consens, care stagnează astfel dezvoltarea jurisprudenței, cât și pentru a impune noi standarde, acolo unde există o tendință clară în majoritatea statelor membre, prin aceasta avansând interpretarea Convenției. Elaborarea unui „standard uniform” al drepturilor omului trebuie să fie un proces gradual, deoarece întregul cadru legal se bazează, în principiu, pe acordul statelor membre. Astfel, înainte de a extinde protecția unor drepturi și libertăți, Curtea ar urma să verifice situația din statele membre, mai ales în cauzele care ridică probleme sensibile. Lipsa consensului cu privire la importanța relativă a interesului în joc sau la cele mai bune modalități de a-l proteja, mai ales atunci când cazul ridică probleme sensibile legate de moralitate sau etică, justifică o marjă mai largă de apreciere, cu excepția comportamentului discriminatoriu. Printre cauzele în care Curtea a recurs la abordarea consensului european în analiza sa se numără cele care tratează reproducerea asistată, demonstrarea simbolurilor religioase, avortul, efectele juridice ale schimbării de gen, aspecte legate de dreptul la viață (începutul vieții, eutanasiu), adopția (retragerea consimțământului) [8]. Observăm că numeroase constatări ale Curții Europene a Drepturilor Omului în determinarea consensului european și, respectiv, a marjei de apreciere a statelor sunt pronunțate pe terenul dreptului la viață, dreptului la respectarea vieții private și de familie. Suntem absolut conștienți de faptul că o analiză exhaustivă a practicii Înaltei Curți în domeniu ar depăși considerabil volumul prestabilit pentru articolele de sinteză. Prin urmare, în contextul prezentei cercetări estimăm oportun să ne expunem asupra unui singur domeniu – de altfel, considerat a fi din cele mai recente materii ale teoriei drepturilor omului – protecția demnității, identității, integrității și altor drepturi și libertăți ale omului, fără discriminare față de aplicațiile biologiei și medicinei.

Începând cu 1997, anul în care sub egida Consiliului Europei a fost adoptată Convenția de la Oviedo cu privire la drepturile omului și biomedicina [1], în partea europeană a lumii apare un nou standard de care toți actorii statali și cei nestatali vor ține cont atunci când urmează să proiecteze politici, acțiuni în sfera drepturilor omului și a libertăților fundamentale, și anume: atunci când acestea vizează protecția demnității umane în legătură cu aplicațiile biologiei și a medicinei. Foarte curând Convenția de la Oviedo a fost suplinită cu o serie de protocoale adiționale, acestea

venind ca răspuns la progresul științelor și tehnologiilor, și impactul acestora asupra drepturilor și libertăților fundamentale: Protocolul Adițional la Convenția de la Oviedo privind interdicția clonării ființelor umane, adoptat la Paris la 12 ianuarie 1998; Protocolul adițional la Convenția de la Oviedo privind transplantul organelor și a țesuturilor de origine umană, adoptat la Strasbourg la 24 ianuarie 2002; Protocolul adițional la Convenția de la Oviedo cu privire la cercetarea biomedicală – Strasbourg, 25 ianuarie 2005; Protocolul adițional la Convenția de la Oviedo cu privire la testarea genetică în scopuri de sănătate – Strasbourg, 27 noiembrie 2008.

Textul Convenției de la Oviedo a propus inclusiv profesioniștilor în domeniul drepturilor omului o serie de concepte legale și i-a legitimat să opereze cu acestea în relațiile lor cu autoritățile și particularii. A fost o adevărată provocare pentru acele timpuri. Suplimentar, fiind un instrument juridic elaborat sub egida Consiliului Europei, a apărut necesitatea asigurării unei sinergii în interpretarea și aplicarea drepturilor și libertăților fundamentale atât în termenii Convenției de la Oviedo cât și a Convenției Europene a Drepturilor Omului. Ținem să menționăm în acest sens că ambele texte, elaborate de statele membre ale Consiliului Europei, urmărind apărarea și dezvoltarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, au fost adoptate la un interval de aproximativ jumătate de secol, diferențele de ordin politic, social, privind gradul dezvoltării tehnologiilor și a științelor între anii 1950 și 1997, fiind mai mult decât evidente, constituind adevărate provocări intelectuale la adresa celor ce urmau să le aplice.

În cele ce urmează vom analiza modul în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului a analizat și aplicat prevederile Convenției de la Oviedo, coroborându-le cu standardele Sistemului Convenției Europene a Drepturilor Omului. În acest sens, am selectat o serie de cauze care, în opinia noastră, demonstrează elocvent tezele expuse *supra*.

Primele cauze în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului a aplicat Convenția de la Oviedo sunt *Pretty v. Regatul Unit* și *Glass v. Regatul Unit*.

Cauza *Pretty v. Regatul Unit* are la bază cererea reclamantei aflate în faza terminală a sclerozei laterale amiotrofice, o boală degenerativă a mușchilor, care este incurabilă. Întrucât faza terminală a bolii este dureroasă și nedemnă, reclamanta dorea să poată controla modul și momentul în care urma să moară. Din cauza bolii, reclamanta nu putea să se sinucidă fără ajutor, pe care dorea să îl primească de la soțul său. Dar, deși sinuciderea nu era considerată infracțiune în dreptul englez, înlesnirea sinuciderii era considerată astfel. Întrucât autoritățile i-au respins cere-

rea, reclamanta s-a plâns că soțul său va fi urmărit penal dacă o ajută să moară. Curtea a hotărât că nu a fost încălcat art. 2 (dreptul la viață) din Convenție, constatând că dreptul la viață nu poate fi interpretat, fără a denatura limbajul, ca asigurând dreptul diametral opus, adică dreptul la moarte. De asemenea, Curtea a hotărât că nu a fost încălcat art. 3 (interzicerea tratamentelor inumane ori degradante) din Convenție. Cu toată compasiunea față de teama reclamantei că, lipsită de posibilitatea de a-și pune capăt vieții, se va confrunta cu perspectiva unei morți tulburătoare, totuși, obligația pozitivă a statului care a fost invocată ar necesita ca statul să permită fapte menite să curme viața, obligație care nu se poate deduce din art. 3. În fine, Curtea a hotărât că nu au fost încălcate art. 8 (dreptul la respectarea vieții private), art. 9 (libertatea de conștiință) și art. 14 (interzicerea discriminării) din Convenție [2].

În cauza *Glass și alții v. Regatul Unit*, reclamanți erau copilul care suferea de un handicap grav și mama sa. În iulie 1998, copilul a fost dus de urgență la spital și operat pentru probleme respiratorii. Fiind convinși că acesta va muri, medicii au dorit să înceteze terapia intensivă. În urma opunerii mamei, conducerea spitalului a propus ca un terț să-și exprime părerea despre situația copilului, însă mama s-a opus. Starea de sănătate a copilului s-a ameliorat și acesta a revenit acasă, ulterior fiind internat de câteva ori pentru infecții respiratorii. În tot acest interval au existat dezacorduri grave între medici și reclamantă cu privire la tratamentul medical care trebuie aplicat copilului, în general medicii trecând peste refuzul acesteia. Reclamanta a încercat să obțină un ordin judiciar de control a activității medicilor, însă nu a reușit. În calitatea sa de reprezentantă legală a copilului, reclamanta putea să acționeze în interesul acestuia. Impunerea unor tratamente și proceduri medicale acestuia, fără acordul său, poate fi considerată o ingerință în dreptul său la viață privată. În raport cu legalitatea măsurii, Curtea a constatat că legislația engleză este compatibilă cu standardele impuse în materie de consimțământ de către Convenția de la Oviedo. Personalul spitalicesc a acționat în interesul copilului, astfel încât scopul vizat era legitim. Totuși, în raport de necesitatea măsurii, Curtea observă că spitalul nu a făcut nimic pentru a debloca situația intervenită după opoziția reclamantei la tratamentul prescris. Cât timp spitalul avea la dispoziție o cale judiciară de a-și impune punctul de vedere și nu a utilizat-o, aplicarea unui tratament medical fără autorizarea unei instanțe, în lipsa consimțământului reprezentantului legal, este o măsură care nu îndeplinește condițiile de necesitate într-o societate democratică. În consecință, în unanimitate, a fost constatată încălcarea art. 8 din Convenție [3].

Cauza *Paradiso și Campanelli v. Italia* are la origine situația reclamanților, cuplu de resortisanți italieni, care au încheiat în Rusia un contract privind maternitatea de substituție gestațională. Aceștia au susținut că, între copilul născut în urma acestui contract și soț (reclamantul) exista o legătură de filiație biologică. Certificatul de naștere rusesc, întocmit în conformitate cu legislația națională, recunoștea calitatea reclamanților de părinți ai copilului, întrucât mama purtătoare din Rusia și-a dat consimțământul în scris în acest sens. După sosirea copilului în Italia, cu pașaportul eliberat de consulatul italian din Moscova și a solicitării reclamanților de transcriere a certificatului de naștere la instituția de stare civilă din Italia, împotriva reclamanților a fost inițiată o anchetă penală pentru „alterarea stării civile”. Potrivit autorităților, reclamanții au adus copilul în Italia încălcând interdicția de recurgere la reproducerea umană asistată medical și nu au respectat condițiile prevăzute în acordul de adopție încheiat anterior. În paralel, a fost inițiată o procedură de adopție a copilului. În același timp, testul ADN efectuat la cererea instanței a demonstrat că nu exista nicio legătură de filiație genetică între reclamant și copil. Întrucât îndepărtarea copilului de reclamanți a fost dispusă de către o instanță, serviciile sociale au plasat copilul de 9 luni într-un centru pentru copii. Reclamanților li s-a interzis orice contact cu copilul. Aceștia s-au plâns de o încălcare a art. 8 din Convenție, susținând că refuzul de a recunoaște legătura juridică de filiație dintre părinți și copil, îndepărtarea copilului și plasamentul acestuia au adus atingere dreptului lor la respectarea vieții private și de familie. Camera a hotărât că art. 8 era aplicabil. S-a ținut seama de legăturile de familie *de facto*, care decurgeau din faptul că respectivul copil a locuit împreună cu reclamanții, care s-au comportat asemenea unor părinți timp de cel puțin 6 luni, în cursul primelor etape importante ale vieții sale de nou-născut. Ingerința statului era prevăzută de lege și urmărea obiectivul legitim al „apărării ordinii publice”, în măsura în care comportamentul părinților a încălcat legea. Cu toate acestea, Camera a pus sub semnul întrebării proporționalitatea măsurii îndepărtării copilului de reclamanți și a plasării acestuia într-un centru pentru copii. Subliniind importanța primordială a interesului superior al copilului și caracterul delicat al situației, Camera a ajuns la concluzia că autoritățile italiene nu au păstrat un echilibru just între interesele publice și private concurente. Marea Cameră a considerat însă că nu a existat o viață de familie între reclamanți și copil, având în vedere lipsa oricărei legături biologice între copil și reclamanți, durata scurtă a relației lor cu copilul și incertitudinea legăturilor

dintre aceștia din punct de vedere legal, chiar în ciuda existenței unui plan pentru creșterea copilului și a calității legăturilor emoționale. Marea Cameră a constatat, totuși, că măsurile în litigiu intră în sfera vieții private a reclamantilor, însă a considerat că măsurile au urmărit obiectivele legitime de prevenire a tulburării și de protejare a drepturilor și libertăților altora. Cu privire la acest ultim aspect, a considerat legitimă dorința autorităților italiene de a reafirma competența exclusivă a statului de a recunoaște o relație juridică părinte-copil – și acest lucru numai în cazul unei legături biologice sau al unei adopții legale – în vederea protejării copiilor. Marea Cameră a admis că instanțele italiene, după ce au ajuns la concluzia, în special, că copilul nu ar suferi un prejudiciu grav sau ireparabil, ca urmare a separării, au realizat un echilibru just între diferitele interese aflate în joc, în condițiile marjei de apreciere aflată la dispoziția lor. Astfel, cu 11 voturi contra la 6, Marea Cameră a constatat lipsa încălcării art. 8 din Convenție [7].

Cauza *Lambert și alții v. Franța*. Victima unui accident rutier care a avut loc la 29 septembrie 2008, Vincent Lambert, a suferit un grav traumatism cranian, în urma căruia a devenit tetraplegic și total dependent. Conform expertizei medicale dispuse de Conseil d'État (Consiliul de Stat) la 14 februarie 2014, acesta se află într-o stare vegetativă cronică. În perioada septembrie 2008 – martie 2009, acesta a fost spitalizat în secția de reanimare și apoi în secția neurologie din cadrul Spitalului Châlons-en-Champagne. Din martie până în iunie 2009, a fost luat în îngrijire la Centrul de helioterapie din Berck-sur-Mer și ulterior, din 23 iunie 2009 – la Spitalul Universitar (CHU) din Reims, în cadrul unității de asistență medicală pentru pacienți aflați într-o stare de conștiență minimă. Această unitate găzduiește opt pacienți în stare vegetativă sau în stare de conștiență minimă. Vincent Lambert beneficiază de hidratare și nutriție artificiale pe cale enterală, și anume prin intermediul unei sonde gastrice. În iulie 2011, acesta a făcut obiectul unei evaluări efectuate de un departament special al Universității din Liège, Coma Science Group, care a concluzionat că acesta era într-o stare neurovegetativă cronică, denumită „conștiență minimă plus”. Conform recomandărilor făcute de Coma Science Group, acesta a beneficiat de ședințe zilnice de kinetoterapie între luna septembrie 2011 și sfârșitul lunii octombrie 2012, care nu au avut rezultate, precum și de 87 de ședințe de ortofonie în perioada martie-septembrie 2012, în vederea stabilirii unui cod de comunicare. Totuși, nu a putut fi stabilit niciun cod. De asemenea, s-au făcut încercări de a-l așeza într-un scaun cu roțile. Medicul care avea grijă de dl Lambert și șe-

ful secției în care acesta era internat au decis să întrerupă alimentația acestuia și să-i reducă hidratarea. Reclamantii au depus în instanță cereri prin care au solicitat anularea acestei decizii, dar instanțele naționale au respins cererea. În cererea depusă în fața CtEDO, reclamantii au invocat că sistarea definitivă a alimentației și a hidratării artificiale a lui Vincent Lambert ar contraveni obligațiilor care îi revin statului în temeiul art. 2 din Convenție. Totodată, reclamantii au considerat că privarea acestuia de hrană și de hidratare ar echivala cu aplicarea unor rele tratamente, care constituie tortură în sensul art. 3 din Convenție, susținând, în plus, că privarea acestuia de kinetoterapie începând din octombrie 2012, precum și de reeducarea deglutiției, echivalează cu un tratament inuman și degradant, interzis de această dispoziție. La fel, au invocat că sistarea definitivă a alimentației și a hidratării ar constitui, de asemenea, o atingere adusă integrității fizice a lui Vincent Lambert, în sensul art. 8 din Convenție.

Marea Cameră, prin hotărârea din 5 iunie 2015, a statuat că, anterior, Curtea nu s-a pronunțat niciodată cu privire la problema care face obiectul prezentei cereri, dar a trebuit să soluționeze o serie de cauze care priveau probleme similare. În primul grup de cauze reclamantii sau rudele lor au invocat dreptul de a muri, în temeiul mai multor articole din Convenție. În cauza *Sanles Sanles*, reclamanta invoca, în temeiul art. 2, art. 3, art. 5, art. 6, art. 8, art. 9 și art. 14 din Convenție, dreptul la o moarte demnă, în numele cumnatului ei, tetraplegic, care dorea să își pună capăt zilelor cu asistența unor terți și care a decedat înainte de introducerea cererii. Curtea a respins cererea ca fiind incompatibilă *ratione personae* cu dispozițiile Convenției. În cauza *Pretty*, reclamanta suferea de o boală neurodegenerativă incurabilă, în fază terminală, și se plângea, invocând art. 2, art. 3, art. 8, art. 9 și art. 14 din Convenție, că soțul ei nu o putea ajuta să se sinucidă fără să facă obiectul urmăririi penale din partea autorităților britanice. Curtea a concluzionat că nu au fost încălcate aceste articole. Cauzele *Haas și Koch* priveau sinuciderea asistată și reclamantii invocau art. 8 din Convenție. În cauza *Haas*, în care reclamantul, care suferea de mult timp de o gravă tulburare afectivă bipolară, dorea să își pună capăt zilelor și se plângea că nu putea să își procure, fără rețetă medicală, substanța letală necesară în acest scop, Curtea a concluzionat că nu a fost încălcat art. 8. În cauza *Koch*, reclamantul pretindea că refuzul autorizării soției sale (paralizată și sub ventilație artificială) să își procure o doză letală de medicamente, care să îi permită să își pună capăt zilelor, a adus atingere dreptului acesteia, precum și propriul

lui drept, la respectarea vieții lor private și de familie. De asemenea, acesta se plângea de refuzul instanțelor naționale de a examina fondul cererilor sale, iar Curtea a constatat încălcarea art. 8 doar în această privință. În al doilea grup de cauze, reclamantii contestau administrarea sau sistarea definitivă a unui tratament. În cauza *Glass*, reclamantii se plângeau de administrarea de diamorfină copilului lor bolnav, fără consimțământul acestora, de către medicii spitalului, precum și de menținerea „a nu resuscita”, care figura în dosarul acestuia. În decizia sa din 18 martie 2003, Curtea a declarat vădit nefondată cererea lor întemeiată pe art. 2 din Convenție și, în hotărârea sa din 9 martie 2004, a constatat încălcarea art. 8 din Convenție. În cauza *Burke v. Regatului Unit*, reclamantul suferea de o boală neurodegenerativă incurabilă și îi era teamă că directivele aplicabile în Regatul Unit nu pot determina, la momentul necesar, sistarea definitivă a hidratării și a alimentației sale artificiale. Curtea a declarat inadmisibilă cererea întemeiată pe art. 2, art. 3 și art. 8 din Convenție, fiind în mod vădit neîntemeiată. În cele din urmă, în decizia *Ada Rossi și alții*, Curtea a declarat incompatibilă *ratione personae* cererea formulată de persoanele fizice și asociațiile care se plângeau, în temeiul art. 2 și art. 3 din Convenție, de efectele negative pe care le putea avea, în privința acestora, executarea unei hotărâri a Curții de Casație din Italia, care autoriza sistarea definitivă a hidratării și alimentației artificiale a unei tinere aflate în stare vegetativă. În niciuna din aceste cauze nu a concluzionat în sensul încălcării Convenției, cu excepția încălcărilor art. 8, constatate în hotărârile pronunțate în cauzele *Glass* și *Koch*.

Curtea a subliniat că, în prezenta cauză, nu a fost sesizată cu problema eutanasierii, ci în ceea ce privește sistarea definitivă a tratamentelor care mențin în mod artificial viața.

În hotărârea *Haas*, Curtea a reamintit că este necesară interpretarea Convenției ca un tot unitar. În această cauză, Curtea a apreciat că, în cadrul examinării unei eventuale încălcări a art. 8, era necesar să se facă referire la art. 2 din Convenție. Curtea consideră că este valabilă și situația inversă: într-o cauză precum cea în speță, trebuie să se facă referire, în cadrul examinării unei eventuale încălcări a art. 2, la art. 8 din Convenție și la dreptul la respectarea vieții private, precum și la noțiunea de autonomie personală, pe care acesta o include. În hotărârea *Pretty*, Curtea a declarat că nu poate „excluce faptul că legea împiedică reclamanta să își exercite alegerea de a evita ceea ce, în opinia sa, ar constitui un final al vieții nedemn și traumatizant, reprezintă o atingere adusă dreptului persoanei în cauză la respectarea vieții sale private, în sensul art. 8 § 1 din Convenție”. În

hotărârea *Haas*, aceasta a afirmat că dreptul unei persoane de a decide în ce fel și în ce moment trebuie să se încheie viața sa reprezintă unul din aspectele dreptului la respectarea vieții sale private. Curtea a făcut trimitere în special la pct. 63 și la pct. 65 din hotărârea *Pretty*, în care s-a exprimat după cum urmează: „În domeniul medical, refuzul de a accepta un anumit tratament ar putea, inevitabil, să conducă la un rezultat fatal, dar impunerea unui tratament medical fără consimțământul pacientului, în cazul în care acesta este adult și în deplinătatea facultăților mintale, ar echivala cu o atingere adusă integrității fizice a persoanei în cauză, care poate să pună în discuție drepturile protejate la art. 8, § 1 din Convenție. Astfel cum s-a admis în jurisprudența internă, o persoană își poate revendica dreptul de a-și exercita alegerea de a muri, refuzând să fie de acord cu un tratament care ar putea avea ca efect prelungirea vieții sale”. „Demnitatea și libertatea unei persoane reprezintă însăși esența Convenției. Fără a nega, în niciun fel, principiul caracterului sacru al vieții, protejat de Convenție, Curtea consideră că noțiunea de calitate a vieții capătă sens din perspectiva art. 8. Într-o perioadă în care asistăm la o creștere a complexității medicinei și a speranței de viață, numeroase persoane se tem să nu fie obligate să rămână în viață până la o vârstă foarte înaintată sau într-o stare avansată de degradare fizică sau mentală, în contrast cu percepția fermă pe care acestea o au despre ele însele și despre identitatea lor personală”. Curtea a reamintit că, atunci când a fost sesizată cu problema administrării sau a încetării administrării unor tratamente medicale, în cauzele *Glass* și *Burke*, a luat în considerare următoarele elemente:

- existența, în dreptul și practica interne, a unui cadru legislativ conform cu cerințele art. 2;
- luarea în considerare a dorințelor exprimate anterior de reclamant și de apropiații acestuia, precum și a opiniei membrilor personalului medical;
- posibilitatea introducerii unei căi de atac, în cazul în care există îndoieli cu privire la adoptarea celei mai adecvate decizii în interesul pacientului.

Curtea a reamintit că art. 2 se numără printre articolele primordiale ale Convenției, de la care nu este permisă nicio derogare, în timp de pace, în temeiul art. 15, și că aceasta interpretează strict excepțiile pe care le definește. Cu toate acestea, în contextul obligațiilor pozitive ale statului, atunci când este sesizată cu probleme științifice, juridice și etice complexe, care privesc în special începutul sau finalul vieții, și în absența unui consens între statele membre, Curtea a recunoscut acestora din urmă o amplă marjă de

apreciere. În primul rând, atunci când Curtea a examinat, din perspectiva art. 2 din Convenție, punctul de pornire al dreptului la viață în cauza *Vo*, Curtea a concluzionat că aspectul respectiv intra în sfera marjei de apreciere care trebuie să fie recunoscută statelor în acest domeniu. A ținut cont de inexistența unei soluții comune în rândul statelor contractante și a unui consens european cu privire la definiția științifică și juridică a începutului vieții (pct. 82). Curtea a reiterat această abordare, în special în cauza *Evans v. Regatul Unit* și în cauza *A., B. și C. v. Irlanda*.

În ceea ce privește chestiunea sinuciderii asistate, Curtea a subliniat, în contextul art. 8 din Convenție, că nu exista un consens în rândul statelor membre ale Consiliului Europei în privința dreptului unei persoane de a decide în ce fel și în ce moment trebuie să se încheie viața sa și a concluzionat că marja de apreciere a statelor în acest domeniu era „considerabilă”. Pe de altă parte, Curtea a enunțat, într-o manieră generală, în cauza *Ciechońska împotriva Poloniei*, care privea responsabilitatea autorităților în ceea ce privește moartea accidentală a soțului reclamantei, că alegerea de către stat a mijloacelor de asumare a obligațiilor sale pozitive care decurg din art. 2, ține, în principiu, de marja acestuia de apreciere. Curtea a constatat că nu există un consens în rândul statelor membre ale Consiliului Europei în ceea ce privește autorizarea sistării definitive a unui tratament care menține în mod artificial viața, chiar dacă majoritatea statelor par să o autorizeze. Deși modalitățile de reglementare a sistării definitive a tratamentului variază de la un stat la altul, totuși, există un consens în ceea ce privește rolul primordial pe care îl are voința pacientului în cadrul procesului decizional, indiferent de modalitatea de exprimare a acesteia. În consecință, Curtea a considerat că, în domeniul care privește finalul vieții, precum și în cel care privește începutul vieții, este necesar să se acorde statelor o marjă de apreciere nu doar în ceea ce privește posibilitatea de a încuviința sau nu sistarea definitivă a unui tratament care menține în mod artificial viața și modalitățile sale de punere în aplicare, dar și în ceea ce privește maniera de asigurare a unui echilibru între protecția dreptului la viață a unui pacient și protejarea dreptului la respectarea vieții sale private și a autonomiei sale personale. Totuși, această marjă de apreciere nu este nelimitată, Curtea rezervându-și dreptul de a controla respectarea de către stat a obligațiilor sale care decurg din art. 2.

Rolul Curții a constat în a examina dacă statul și-a respectat obligațiile pozitive care decurg din art. 2 din Convenție. În cadrul acestei abordări, Curtea a considerat că atât cadrul legislativ prevăzut de dreptul intern, astfel cum a fost in-

terpretat de Consiliul de Stat, precum și procesul decizional, desfășurat în speță într-o manieră meticuloasă, erau conforme cu cerințele acestui articol. Pe de altă parte, în ceea ce privește căile de atac de care au beneficiat reclamantii, Curtea a ajuns la concluzia că prezenta cauză a făcut obiectul unei examinări aprofundate, în cadrul căreia au putut fi exprimate toate punctele de vedere și au fost analizate cu atenție toate aspectele, atât din perspectiva unei expertize medicale detaliate, cât și a unor observații generale formulate de cele mai înalte autorități medicale și etice. În consecință, Curtea a ajuns la concluzia că autoritățile interne și-au respectat obligațiile pozitive care decurg din art. 2 din Convenție, ținând seama de marja de apreciere de care acestea dispuneau în prezenta cauză [5].

Cauza *Konovalova v. Federația Rusă* are la bază cererea reclamantei prin care aceasta consideră că tratamentul la care a fost supusă în timpul internării într-un spital public în așteptarea nașterii copilului ei constituie încălcarea drepturilor proclamate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Astfel, reclamantei, la momentul internării, i-a fost prezentat pentru cunoaștere și semnare un formular de internare, în care se indica despre eventuala participare a studenților de la medicină la procedurile la care aceasta urma să fie supusă. Reclamanta suferea de complicații asociate cu sarcina și de două ori a fost pusă într-un somn indus de droguri, deoarece suferea de oboseală. Aceasta a fost informată înainte de a fi sedată despre faptul că la naștere, care era programată pentru a doua zi, vor asista studenți la medicină. Nașterea a avut loc conform programului, în prezența medicilor și studenților la medicină, care au fost informați despre starea ei de sănătate și tratamentul medical. Reclamanta s-a opus prezenței studenților la medicină în sala de nașteri. După naștere, reclamanta a înaintat acțiune împotriva spitalului, invocând că nu a consimțit pentru prezența studenților. Instanțele naționale au respins acțiunea reclamantei, cu motivația că legislația nu impunea acordul scris al pacientului la prezența studenților la medicină în momentul nașterii, dar și pe motiv că reclamantei i s-a dat o copie a broșurii spitalului care conținea un avertisment expres cu privire la posibila prezență a studenților la medicină și nu existau dovezi care să arate că ea a ridicat o obiecție. Curtea a statuat că prezența studenților de la medicină la naștere și acordarea accesului la informațiile medicale confidențiale a fost suficient de sensibilă pentru a constitui o interferență în viața privată a reclamantei. Această ingerință avea un temei juridic în dreptul intern în vigoare la acea vreme, și anume articolul 54 din Legea privind ocrotirea sănă-

tății, care prevedea că studenții specialiști în medicină puteau observa tratamentul pacienților în conformitate cu cerințele programului lor și sub supravegherea personalului medical responsabil de aceasta. Cu toate acestea, articolul 54 a fost de natură generală, având ca scop, în principal, să permită studenților la medicină să participe la tratamentul pacienților, ca parte a educației lor clinice. Legislația națională relevantă în vigoare la momentul respectiv nu conținea nicio garanție pentru a proteja drepturile la confidențialitate ale pacienților. Curtea a stabilit că această deficiență gravă a fost exacerbată de modul în care spitalul și instanțele interne au abordat problema. În special, broșura emisă de spital conținea o referire destul de vagă la implicarea studenților la medicină în „procesul de studiu”, fără a preciza amploarea și gradul respectivei implicări. În plus, implicarea studenților la medicină a fost prezentată în așa fel încât să sugereze că participarea era obligatorie și că reclamanta nu avea de ales în această chestiune. Curtea a reamintit că, atunci când au respins acțiunea reclamantei, instanțele naționale nu au luat în considerare o serie de considerente importante: inadecvarea informațiilor din broșura spitalului; vulnerabilitatea reclamantei la momentul notificării posibilei sale implicări în programul de predare clinică și disponibilitatea unor aranjamente alternative în cazul în care ea se opune prezenței elevilor în timpul nașterii. Având în vedere lipsa de garanții procedurale împotriva ingerințelor arbitrare în dreptul la viață privată în legislația națională la acea vreme, prezența studenților la medicină în timpul nașterii nu a fost conformă cu legea, Curtea stabilind încălcarea art. 8 din Convenție [4].

Cauza *Parrillo v. Italia*. În această cauză, pentru prima dată, Curtea a fost chemată să se pronunțe dacă „dreptul la respectarea vieții private” garantat prin art. 8 din Convenție poate include dreptul de a dispune de embrionii creați prin fertilizare *in vitro* în vederea donării lor pentru cercetare științifică. În 2002, împreună cu partenerul său, reclamanta a apelat la tehnici de reproducere asistată medical și a efectuat o fertilizare *in vitro* la Centrul de medicină reproductivă din cadrul European Hospital din Roma. Cei cinci embrioni rezultați în urma fertilizării au fost crioconservați. Implantarea embrionilor nu a mai avut loc deoarece partenerul reclamantei a decedat la 12 noiembrie 2003 în urma unui atentat comis în Nasiriya (Irak), pe când efectua un reportaj despre război. Reclamanta a renunțat să folosească embrionii și a decis să îi doneze pentru cercetare științifică și astfel să contribuie la progresul tratamentului pentru boli greu vindecabile. Reclamanta a formulat mai multe cereri orale pentru ca embrionii să fie puși la dispoziția centrului unde erau con-

servați, dar fără succes, refuzul fiind motivat prin faptul că acest tip de cercetare este interzis și pedepsit penal în Italia, în conformitate cu art. 3 din Legea nr. 40 din 19 februarie 2004. Curtea a reamintit că, în conformitate cu jurisprudența sa, noțiunea de „viață privată” în sensul art. 8 din Convenție este o noțiune largă, care nu se pretează unei definiții exhaustive și care include, în special, un drept la autodeterminare. În plus, noțiunea include dreptul la respectarea deciziilor de a deveni sau a nu deveni părinte. În cauzele pe care le-a examinat și în care s-a ridicat în special problema sortii embrionilor obținuți prin reproducere asistată medical, Curtea a făcut referire la libertatea de alegere a păților. Astfel, în cauza *Evans*, analizând echilibrul care trebuie menținut între drepturile conflictuale pe care părțile la un tratament de fertilizare *in vitro* le pot invoca în temeiul art. 8 din Convenție, Marea Cameră a considerat că „nu e[ra] necesar să acorde o pondere mai mare dreptului reclamantei la respectarea alegerii sale de a deveni părinte în sensul genetic al termenului decât dreptului [fostului său partener] la respectarea dorinței lui de a nu a avea un copil biologic cu aceasta”. De asemenea, în cauza *Knecht împotriva României* (nr. 10048/10, 2 octombrie 2012), în care reclamanta s-a plâns în special de refuzul autorităților naționale de a aproba transferul embrionilor săi de la centrul medical unde au fost conservați la o clinică de specialitate la alegerea sa, Curtea a hotărât că art. 8 este aplicabil doar din perspectiva dreptului la respectarea vieții private a reclamantei, deși aceasta a invocat totodată încălcarea dreptului său la respectarea vieții sale de familie.

Curtea a observat că problema donării embrionilor nedestinați implantării ridică, în mod evident, „chestiuni de ordin moral și etic delicate” și că elementele de drept comparat de care dispune arată că nu există în materie un consens la nivel european, contrar afirmațiilor reclamantei. Într-adevăr, unele state membre au adoptat o abordare permissivă în acest domeniu: 17 din cele 40 de state membre despre care Curtea are informații în această privință permit cercetarea pe linii celulare embrionare umane. Acestea li se adaugă statele în care acest domeniu nu este reglementat, dar ale căror practici sunt permissive în domeniul dat. Cu toate acestea, unele state (Andorra, Croația, Letonia și Malta) au adoptat legi care interzic expres orice cercetare pe celule embrionare. Alte state permit o astfel de cercetare numai în anumite condiții stricte, impunând, de exemplu, ca scopul cercetării să fie protejarea sănătății embrionului sau ca în cercetare să se folosească linii celulare importate din străinătate (situație valabilă în Slovacia, Germania, Austria și Italia).

Curtea a stabilit că Italia nu este singurul stat membru al Consiliului Europei care interzice donarea embrionilor umani în scopuri de cercetare științifică, iar autoritățile naționale beneficiază de o marjă de apreciere largă la adoptarea unei legislații restrictive în cazul în care este vorba de distrugerea embrionilor umani, având în vedere în special aspectele de ordin etic și moral pe care le implică noțiunea de început al vieții omenești și pluralitatea de opinii existente cu privire la acest subiect în rândul diferitelor state membre. Limitele impuse la nivel european urmăresc mai degrabă reducerea exceselor în acest domeniu. Acesta este cazul interdicției creării de embrioni umani în scopul cercetării științifice, prevăzută de art. 18 din Convenția de la Oviedo, sau al excluderii de la brevetare a invențiilor științifice care în procesul de dezvoltare implică distrugerea embrionilor umani. Cu toate acestea, marja de apreciere a statului nu este nelimitată, iar Curtea are competența de a examina argumentele pe care legiuitorul le-a luat în considerare pentru a ajunge la soluțiile pe care le-a reținut, precum și de a verifica dacă s-a realizat un echilibru just între interesele statului și cele ale persoanelor afectate direct de soluțiile în litigiu. Prin hotărârea Marii Camere din 27 august 2015, Curtea a constatat neîncălcarea art. 8 din Convenție, considerând că Guvernul nu a depășit marja de apreciere largă de care beneficiază în materie și că interdicția în litigiu a fost o măsură „necesară într-o societate democratică”, în sensul art. 8 § 2 din Convenție [6].

În concluzie, analizând hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului în care au fost stabilite principii generale privind interpretarea și aplicarea normelor convenționale în materia protecției dreptului la viață în contextul biomedicinii, constatăm că Înalta Curte este extrem de prudentă în aprecierea noilor aspecte ale dreptului la respectarea vieții private invocate de reclamantii atunci când ele se referă la noile aplicații ale științei și medicinei. Totodată, recunoașterea Convenției în calitate de instrument viu în cea mai mare măsură datorită creației jurisprudențiale a Curții de la Strasbourg contribuie la conceptualizarea, interpretarea și aplicarea armonioasă a noilor instituții juridice, categorii de drepturi și libertăți fundamentale atât în plan regional neeuropean, cât și universal. Or, sistemul jurisdicțional european, din perspectiva organizării și creației jurisprudențiale, instituit în baza Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, este sursa esențială de inspirație pentru alte instanțe regionale în materia drepturilor omului,

jurisprudența Curții de la Strasbourg reușind să impulsioneze inclusiv apariția normelor universale atunci când suntem în prezența unui „consens mondial”.

O analiză sumară a cauzelor citate anterior ne permite să concluzionăm că jurisprudența CtEDO în materia protecției demnității ființei umane în contextul noilor aplicații ale biologiei și medicinei este în continuă dezvoltare, fiind cert faptul că spectrul încălcărilor invocate în plângerile depuse la Curte se extinde, iar consensul european, în contextul eterogenității statelor membre ale Consiliului Europei, este dificil de stabilit, îndeosebi în domeniul drepturilor omului și al biomedicinii.

Referințe bibliografice

1. Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei (Convenția privind drepturile omului și biomedicina) adoptată la Oviedo la 04.04.1997, semnată de către Republica Moldova la 06.05.1997, în vigoare pentru Republica Moldova din 01.03.2003. Publicată în: *Tratate Internaționale*, vol. 43, pag. 466. Înregistrată la ONU cu nr. I-37266.
2. Fișă tematică - Sfârșitul vieții și Convenția Europeană a Drepturilor Omului, CtEDO, https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/FS_Euthanasia_ROM (vizitat la 19.03.2024).
3. Speța *Glass și alții c. Regatului Unit*, hotărârea din 09.03.2004. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-61663%22%5D%7D> (vizitat la 19.03.2024).
4. Speța *Konovalova c. Federației Ruse*, hotărârea din 09.10.2014. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-146773%22%5D%7D> (vizitat la 15.03.2024).
5. Speța *Lambert și alții c. Franței*, hotărârea din 05.06.2015. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-155352%22%5D%7D> (vizitat la 12.03.2024).
6. Speța *Parrillo c. Italiei*, hotărârea din 27.08.2015. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-157263%22%5D%7D> (vizitat la 15.03.2024).
7. Speța *Paradiso și Campanelli c. Italiei*, hotărârea din 24.01.2017. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-170359%22%5D%7D> (vizitat la 18.03.2024).
8. Interpretative mechanisms of ECHR case-law: the concept of European consensus. <https://www.coe.int/en/web/help/article-echr-case-law#:~:text=The%20European%20consensus%20is%20a,States%20in%20which%20it%20applies.> (vizitat la 15.03.2024).
9. Ziemele I. European Consensus and International Law. In: Anne van Aaken, and Iulia Motoc (eds), *The European Convention on Human Rights and General International Law* (Oxford, 2018; online edn, Oxford Academic, 22 Nov. 2018), <https://doi.org/10.1093/oso/9780198830009.003.0002> (vizitat la 24.03.2024).

DREPT PENAL ȘI PROCESUAL PENAL

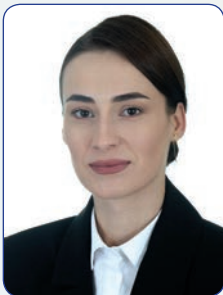
CZU: 343.37

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.1\(68\).02](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.1(68).02)

SPĂLAREA BANILOR PRIN INTERMEDIUL CRIPTOVALUTELOR: STUDIU DE CAZ

Gheorghe RENIȚĂ,
doctor în drept,
lector universitar, USM
<https://orcid.org/0000-0003-2722-009X>

Mariana RUSU,
master în drept,
ofițer de urmărire penală,
Agenția de Recuperare a Bunurilor
Infraționale
<https://orcid.org/0000-0003-3506-041X>

SUMAR

În acest articol este analizat un caz din Republica Moldova de spălare a banilor prin intermediul criptovalutelor. Cazul a ajuns, în cele din urmă, la Curtea Supremă de Justiție. În acest sens, s-au scos în evidență erorile comise de către instanțe și s-au oferit soluții concrete. De asemenea, s-a analizat cadrul normativ relevant și s-au punctat unele inadvertențe legislative. Nu în ultimul rând, s-a accentuat că în Republica Moldova prestarea serviciilor privind activele virtuale este interzisă.

Cuvinte-cheie: *spălarea banilor, activ virtual, sechestrul, confiscare, investigații financiare paralele.*

Introducere

Spălarea banilor prin intermediul criptovalutelor ia amploare în ultimul timp. Conștientizând acest fapt, Parlamentul R. Moldova a intervenit în acest domeniu. Astfel, conform art. 4 alin. (1) lit. o) din Legea nr. 133 din 17 iunie 2016 privind declararea averii și a intereselor personale, subiecții declarării averii și intereselor personale trebuie să indice în declarația de avere și interese personale

MONEY LAUNDERING THROUGH CRYPTOCURRENCIES: CASE STUDY

SUMMARY

In this article, a case-law from the Republic of Moldova of money laundering through cryptocurrencies is analyzed. The case finally reached the Supreme Court of Justice. In this sense, the errors committed by the courts were highlighted and concrete solutions were offered. Also, the relevant normative framework was analyzed and some legislative oversights were pointed out. Last but not least, it was emphasized that in the Republic of Moldova the provision of services regarding virtual assets is prohibited.

Key-words: *money laundering, virtual asset, seizure, confiscation, parallel financial investigations.*

bunurile virtuale, inclusiv valuta virtuală, a căror valoare depășește 10 salarii medii lunare pe economie [6]. Această prevedere (care, de altfel, va genera mai multe probleme, în special în contextul determinării valorii „valutei virtuale”) a fost inclusă prin Legea nr. 130 din 7 octombrie 2021 pentru modificarea unor acte normative și a intrat în vigoare la 29 octombrie 2021 [8].

Ulterior, Parlamentul R. Moldova a adoptat anumite amendamente în Legea nr. 308 din 22 decembrie 2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului (în continuare - Legea nr. 308/2017) [7]. La concret, Legea nr. 308/2017 a fost completată cu mai multe prevederi relevante prin Legea nr. 66 din 30 martie 2023 pentru modificarea unor acte normative (în continuare - Legea nr. 66/2023) [9]. Amendamentele în discuție au intrat în vigoare la 1 iulie 2023.

Având în vedere faptul că „dispozițiile de modificare și de completare a unui act legislativ se încorporează, de la data intrării lor în vigoare, în actul de bază, identificându-se cu acesta” [2, § 6], vom face, în continuare, trimitere la Legea nr. 308/2017.

Rezultate și discuții

Astfel, printre altele, legislatorul a definit în art. 3 din Legea nr. 308/2017 următoarele noțiuni:

- ✓ *activ virtual* - reprezentare digitală a valorii care nu este emisă ori garantată de o bancă centrală sau de o autoritate publică, nu este în mod obligatoriu legată de o monedă instituită legal și nu deține statutul legal de monedă sau de bani, dar care poate fi tranzacționată în mod electronic, transferată sau utilizată în scopul efectuării de plăți sau investiții. Activele virtuale nu includ reprezentările digitale ale monedelor fiduciare (fiat), ale valorilor mobiliare și ale altor active financiare stabilite de legislația națională;
- ✓ *furnizor de servicii privind activele virtuale* - persoană fizică sau juridică care prestează în calitate de profesionist, pentru/sau în numele altei persoane fizice sau juridice, una sau mai multe dintre următoarele activități sau operațiuni: a) schimb între activele virtuale și monedele fiduciare; b) schimb între una sau mai multe forme de active virtuale; c) transfer de active virtuale; d) păstrare și/sau administrare a activelor virtuale sau a instrumentelor care conferă dreptul de control asupra activelor virtuale; e) participare la și prestare de servicii financiare privind oferta unui emitent și/sau vânzarea unui activ virtual;
- ✓ *transfer al activelor virtuale* - efectuare a unei tranzacții în numele altei persoane fizice sau juridice care transferă un activ virtual de la o adresă sau cont virtual la alta/altul.

Așadar, legislatorul a optat pentru folosirea expresiei „activ virtual” pentru desemnarea criptoalutului. În timp ce Legea nr. 308/2017 operează cu expresia „active virtuale”, în Legea nr. 133 din 17 iunie 2016 privind declararea averii și a intereselor personale legislatorul a optat pentru sintagma „valută virtuală”, însă fără a-i da o definiție. O asemenea incoerență terminologică generează incertitudine. Considerăm că este mai potrivită expresia „activ virtual”.

Revenind la cadrul normativ privind prevenirea și combaterea spălării banilor, este de remarcat că, în baza art. 4 alin. (1¹) din Legea nr. 308/2017, se interzice pe teritoriul R. Moldova activitatea de prestare a serviciilor privind activele virtuale, inclusiv în cazurile în care această activitate este auxiliară/suplimentară activității de bază. Desfășurarea activității contrar interdicției se pedepsește în conformitate cu art. 263 alin. (9) din Codul contravențional sau art. 241 alin. (1) lit. b) din Codul penal. Este vorba despre practicarea ilegală a activității de întreprinzător. Diferința dintre ilicitul penal și cel contravențional rezidă în prezența și, respectiv, lipsa unui venit în proporții mari.

Desigur, este discutabil dacă interzicerea activității de prestare a serviciilor privind activele virtuale poate conduce la prevenirea efectivă a spălării banilor prin intermediul criptoaluturilor. Alte state

au recurs la alte remedii, inclusiv prin impozitarea oricărui venit obținut din criptoalută (România).

În cazul R. Moldova, organele cu funcție de supraveghere informează agentul constatator (în speță - Serviciul Fiscal de Stat) sau, după caz, organul de urmărire penală și procuratura la identificarea cazurilor de desfășurare a activității de prestare a serviciilor privind activele virtuale contrar interdicției specificate la art. 4 alin. (1¹) din Legea nr. 308/2017 (art. 15 alin. (2¹) din Legea nr. 308/2017). În virtutea art. 269² din Codul de procedură penală, organul de urmărire penală al Serviciului Fiscal de Stat efectuează urmărirea penală în privința infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de practicare ilegală a activității de întreprinzător. În consecință, este superfluă sesizarea procuraturii la identificarea cazurilor de desfășurare a activității de prestare a serviciilor privind activele virtuale contrar interdicției specificate la art. 4 alin. (1¹) din Legea nr. 308/2017. Prin urmare, expresia „și procuratura” din art. 15 alin. (2¹) din Legea nr. 308/2017 ar trebui exclusă.

În afară de aceasta, entităților raportoare (enumerare la art. 4 alin. (1) din Legea nr. 308/2017) li s-a interzis:

- să deschidă și să țină conturi clienților ne-rezidenți în scopul efectuării tranzacțiilor în/din adresa prestatorilor de servicii privind activele virtuale din alte state (art. 4 alin. (4¹) din Legea nr. 308/2017);
- să deschidă și să țină conturi pentru/la prestatorii de servicii privind activele virtuale din alte state (art. 4 alin. (4²) din Legea nr. 308/2017);
- să efectueze tranzacții ocazionale în/din adresa prestatorilor de servicii privind activele virtuale din alte state (art. 4 alin. (4³) din Legea nr. 308/2017);
- să admită tranzacții cu un volum ce depășește cumulativ echivalentul a 50.000 de lei pe parcursul unei luni în contextul efectuării tranzacțiilor de către clienții rezidenți în/din adresa prestatorilor de servicii privind activele virtuale autorizați în alte state (art. 4 alin. (4⁴) din Legea nr. 308/2017).

De asemenea, în conformitate cu art. 8 alin. (3) lit. q) din Legea nr. 308/2017, entitățile raportoare aplică măsuri de precauție sporită în raport cu clienții și tranzacțiile efectuate în/din adresa prestatorilor de servicii privind activele virtuale autorizate în alte state.

Această prevedere își găsește detalierea la alin. (5¹) din aceeași lege: în tranzacțiile sau în relația de afaceri cu clienții rezidenți care efectuează tranzacții în/din adresa prestatorilor de servicii privind activele virtuale autorizate în alte state, entitățile raportoare aplică măsurile de precauție sporită, inclusiv prin:

- a) deschiderea conturilor speciale clienților care efectuează tranzacții în/din adresa

prestatorilor de servicii privind activele virtuale autorizată în alte state;

- b) implementarea soluțiilor IT specializate în scopul monitorizării sporite a tranzacțiilor efectuate de către clienții rezidenți cu prestatorii de servicii privind activele virtuale, inclusiv pentru stabilirea sursei bunurilor implicate și asigurarea trasabilității tranzacțiilor.

Până la adoptarea (30 martie 2023) și, respectiv, intrarea în vigoare (1 iulie 2023) a acestor dispoziții normative, printr-o scrisoare din 28 octombrie 2022, Banca Națională a Moldovei a solicitat prestatorilor de servicii de plată „încetarea facilitării/intermedierii plăților din/în conturi de plăți și de monedă electronică către platforme de cumpărare/vânzare a monedelor virtuale și încetarea colaborării/deservirii companiilor care au ca domeniu de activitate schimbul de monede virtuale cu monedă fiduciară și informarea Băncii Naționale a Moldovei despre măsurile întreprinse, în termen de 30 de zile din data recepționării scrisorii” [11].

În fundamentarea acestei solicitări, Banca Națională a invocat, între altele, că, „potrivit cadrului normativ în vigoare în domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor, în special, Legea nr. 308/2017, este stabilită, printre altele, obligația entităților raportoare de a aplica anumite măsuri de precauție și precauție sporită în relațiile cu clienții săi, stabilind amploarea acestora în funcție de client, riscul de spălare a banilor și de finanțare a terorismului identificat, țară (jurisdicția), relația de afaceri, bun, serviciu sau tranzacție, rețeaua de distribuție. În cazul în care nu este posibilă conformarea la cerințele prevăzute la art. 5 alin. (2) lit. a)-c) din Legea nr. 308/2017, entitățile raportoare sunt obligate să nu efectueze nicio activitate sau tranzacție, să nu stabilească nicio relație de afaceri ori să termine o relație de afaceri existentă. Totodată, prin publicarea pe pagina web oficială a comunicatelor de presă, Banca Națională descurajează persoanele fizice și prestatorii de servicii de plată să se implice în tranzacționarea monedelor virtuale, în scopul evitării riscurilor, inclusiv riscul de spălare a banilor și finanțare a terorismului, precum și riscul reputațional. Astfel, deși la momentul actual în R. Moldova nu există un cadru de reglementare și supraveghere a pieței activelor/monedelor virtuale, obligațiile prestatorilor de servicii de plată, în calitate de entități raportoare în conformitate cu Legea nr. 308/2017, sunt clar definite și urmează a fi aplicate fără echivoc” [11].

Pe scurt, solicitarea Băncii Naționale a pornit de la faptul că activele virtuale nu reprezintă o formă de fonduri (monedă electronică) sau instrument de plată, iar activitățile cu acestea nu reprezintă servicii de plată în sensul Legii nr. 114 din 18 mai 2012 cu privire la serviciile de plată și moneda electronică [5]. Concomitent, s-a ținut cont de nivelul riscurilor de spălare a banilor și finanțare a terorismului asociate activităților cu monede virtuale și, respectiv,

de nivelul de diligență necesar pentru gestionarea acestora și conformarea cu cerințele cadrului normativ cu privire la combaterea spălării banilor și finanțării terorismului [11]. Drept rezultat, unii prestatori de servicii de plată au anunțat (inclusiv online) clienții lor despre încetarea mai multor servicii legate de activele virtuale [12]. În pofida acestor eforturi, în practică se atestă cazuri de spălare a banilor prin intermediul criptovalutelor.

În cele ce urmează vom analiza un caz care a fost judecat, în ultimă instanță, de Curtea Supremă de Justiție, cu precizarea că faptele au fost comise înainte de modificările normative operate prin Legea nr. 130/2021 și prin Legea nr. 66/2023. Este vorba de cazul *Andreevschi*.

Situația de fapt din acest caz poate fi rezumată după cum urmează. Făptuitorul, A.R., a creat și a condus un grup criminal organizat în perioada de timp 2016 - iulie 2018. Prin intermediul aplicațiilor de comunicare criptate, A.R. lua legătura cu potențialii vânzători de droguri (care activau peste hotarele R. Moldova și plasau anunțuri pe anumite site-uri specializate), negocia prețul de procurare a drogurilor, tipul, calitatea și cantitatea acestora, precum și metodele de camuflare pentru transportarea în R. Moldova. Astfel, A.R. a procurat, în mai multe tranșe și de la mai mulți vânzători, diferite tipuri de droguri. Drogurile erau expediate (de către vânzători) din Ucraina și din China în boxe pentru calculator/în dispozitive de redare a muzicii/în dispozitive de umidificare a aerului, prin intermediul unor curse de transport rutier de pasageri și, respectiv, prin poștă. În R. Moldova, drogurile respective erau divizate de A.R. și de membrii grupului său criminal în doze de până la două grame și le ascundeau în diferite locuri - sub copaci, sub borduri, sub pietre și alte locații cu acces public, fixând cu telefonul mobil, prin intermediul unei aplicații, locul exact de ascundere a drogurilor [13].

Corelativ, A.R. a creat un chat pe o aplicație de comunicare criptată. Acolo plasa informații despre comercializarea drogurilor pe teritoriul R. Moldova. În chat-ul respectiv erau admiși/acceptați doar utilizatori de încredere care erau recomandați reciproc, iar persoanele terțe nu aveau acces. Doritorii de a procura droguri, la recomandarea altor persoane, erau acceptați de către A.R. în chat-ul indicat mai sus. A.R. îi instruia referitor la modalitatea de procurare a drogurilor, care era realizată prin următoarele acțiuni: potențialul cumpărător urma să expedieze lui A.R. o poză cu locația sa în preajma terminalelor de plăți electronice; apoi, A.R. îi expedia un cont bancar sau datele unui portmoneu electronic unde urmau să fie depuse mijloacele bănești pentru procurarea drogurilor. Drept confirmare a depunerii banilor, cumpărătorul de droguri expedia lui A.R. poza bonului fiscal care confirma achitarea banilor. După aceasta, cumpărătorul primea de la A.R. un link, la accesarea căruia cumpărătorul identifica locul unde erau ascunse drogurile pe care le prelua [13].

În rezultatul acestei activități infracționale, A.R. a obținut un venit ilicit în sumă totală de peste șase milioane de lei [13].

Pentru a tăinui și a deghiza originea ilicită a banilor obținuți din activitatea infracțională, A.R. ar fi organizat perfectarea pe numele său și pe numele diferitor persoane, deși beneficiarul era tot el, a mai multor carduri bancare, la diferite bănci, cu specificarea sursei mijloacelor financiare - „salariu și alte drepturi salariale”, „venituri din activitatea de întreprinzător” și „împrumuturi din partea altor persoane decât instituții financiare, ajutor financiar”. În acest sens au avut loc mai multe alimentări de cont/transferuri/retrageri din cont [13].

Continuând și activitatea infracțională și intenția de a deghiza originea ilicită a acesteia, A.R. a procurat (în 2017 și în 2018), de mai multe ori, prin intermediul lui U.M., criptomoneda de tip „Bitcoin” (BTC), achitând în total suma 11.455 de dolari SUA (pentru 0.9847 BTC), echivalentul a 194.735 de lei. A.R. a mai procurat de la alte persoane neidentificate de către organul de urmărire penală criptomoneda de tip „Bitcoin”, înregistrând pe portofelul său digital acumulări de 28.98452179 BTC, echivalentul a 300.000 de dolari SUA, care, conform cursului oficial stabilit de Banca Națională în acea perioadă, rata medie, constituie cinci milioane de lei [13].

Făptuitorul a recunoscut vinovăția în comiterea faptelor incriminate. Prin urmare, acest caz a fost judecat în procedură simplificată (art. 364¹ din Codul de procedură penală - judecata pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală).

Prima instanță l-a condamnat pe A.R. pentru comiterea infracțiunilor de contrabandă (art. 248 alin. (5) lit. b) din Codul penal), de circulație ilegală a drogurilor în scop de înstrăinare (art. 217¹ alin. (4) lit. b) și lit. d) din Codul penal) și de spălare a banilor (art. 243 alin. (3) lit. a) și lit. b) din Codul penal).

Prima instanță a constatat că aceste infracțiuni au fost comise de un grup criminal organizat și în proporții deosebit de mari și, respectiv, i-a aplicat lui A.R. (pentru concurs de infracțiuni, prin metoda cumulului parțial) pedeapsa închisorii pe un termen de cinci ani și șase luni, cu executarea pedepsei în penitenciar de tip închis, cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de cinci ani, de natura celeia de care s-a folosit la săvârșirea infracțiunii - anume în domeniul circulației drogurilor.

De asemenea, prima instanță a respins cererea acuzatorului de stat privind încasarea din contul lui A.R. a cheltuielilor de instrumentare a cauzei penale, ca neîntemeiată. Totodată, prin sentința primei instanțe s-a mai hotărât următoarele:

„Bunurile infracționale sub formă de mijloace financiare obținute în urma comiterii infracțiunilor incriminate, în sumă totală de 6.197.301 de lei, se supun confiscării speciale în beneficiul statului, în condițiile art. 106 din Codul penal.

Corpurile delictive: banii sechestrați la faza de urmărire penală, în sumă de 606.350 lei și 910 euro, se supun confiscării speciale în beneficiul statului, în condițiile art. 106 din Codul penal”.

Prima instanță a mai confiscat în baza art. 106 din Codul penal și câteva dispozitive electronice, precum și un aparat de numărare a bancnotelor, bunuri care, de asemenea, au fost recunoscute de organul de urmărire penală în calitate de corpuri delictive.

Din analiza sentinței pronunțate de prima instanță rezultă că făptuitorul ar fi comis trei infracțiuni. În jurisprudența sa, Curtea Constituțională a notat următoarele: „Fiind o infracțiune subsecventă (*delictum subsequens*), spălarea banilor are obiect material sau imaterial bunurile ce derivă din comiterea unei infracțiuni principale/predicat, față de care se aplică modalitățile normative ale faptei prejudiciabile prevăzută la art. 243 din Codul penal. Altfel spus, deși are un caracter autonom, spălarea banilor are ca situație-premisă săvârșirea unei alte infracțiuni generatoare de venituri ilicite” [2, § 31]. În speță, veniturile ilicite ar fi provenit din contrabandă și din circulația ilegală a drogurilor. Aceste două infracțiuni au fost considerate drept situație-premisă pentru spălarea banilor.

Mai mult, în contextul spălării banilor, făptuitorul trebuie să urmărească scopul de atribuire a unui aspect legal sursei și provenienței veniturilor ilicite, adică introducerii în circuitul legal a bunurilor despre care se știe ori trebuia să se știe că acestea constituie venituri ilicite [2, § 34]. Cu alte cuvinte, veniturile provenite din infracțiunea principală/predicat trebuie să se întoarcă la făptuitor într-o formă „spălată”/„curată”.

Sub acest aspect, între altele, instanța de judecată (în speță - Judecătoria Chișinău) a constatat că A.R. a procurat, prin intermediul lui U.M., criptomoneda de tip „Bitcoin” în sumă de peste 11.000 de dolari SUA. Totodată, A.R. a mai procurat de la alte persoane neidentificate de organul de urmărire penală criptomoneda de tip „Bitcoin”, înregistrând pe portofelul său digital 28.98452179 BTC, echivalentul la 300.000 de dolari SUA (care ar fi constituit, la data comiterii faptei, cinci milioane de lei). Este de remarcat că U.M. a avut calitate de martor (al acuzării) în cadrul procesului penal. S-a constatat că U.M. nu știa că banii achiziționați pentru procurarea criptomonedei ar fi provenit din activitate infracțională. El percepea comisioane pentru activitatea de intermediere la procurarea criptomonedei. Tot U.M. a fost acel care a apreciat contravaloarea criptomonedei și a declarat că portofelul digital al lui A.R. ar fi activ și pe el s-ar mai afla 0.16640643 BTC sau echivalentul a 1.000 de dolari SUA. În aceste condiții, nu este clar de ce nu s-a stabilit unde au fost transferați acei BTC și de către cine. Principiul *follow the money* trebuie considerat o prioritate a organelor de urmărire penală. Mai mult, nu este clar de ce nu a fost aplicat sechestrul pe criptomoneda rămasă. Acest lucru

era posibil. De exemplu, din Raportul de activitate pentru anul 2023 al Centrului Național Anticorupție rezultă că în mai 2023 Agenția de Recuperare a Bunurilor Infracționale a emis o ordonanță de sechestru pe criptomonede în valoare de peste două milioane de lei [10]. Mai recent, în martie 2024, Agenția de Recuperare a Bunurilor Infracționale a indisponibilizat (prin emiterea unei ordonanțe de sechestru) 14 criptomonede într-un caz de escrocherie, trafic de influență și spălare de bani [14]. Se pare că în cazul *Andreevschi* nu au fost dispuse și, respectiv, efectuate investigații financiare paralele. Faptul că persoana a recunoscut vinovăția nu constituie un impediment pentru a solicita efectuarea investigației financiare paralele.

Cu referire la confiscarea bunurilor infracționale sub formă de mijloace financiare obținute în urma comiterii infracțiunilor incriminate, în sumă totală de 6.197.301 de lei, în sentința primei instanțe nu se conține nicio argumentare. Putem deduce că este vorba despre confiscarea prin echivalent. Instanța de judecată urma să argumenteze și să indice prevederea concretă (alineatul/litera) care justifică aplicarea confiscării.

Cu referire la confiscarea banilor sechestrați la faza de urmărire penală în sumă de 606.350 lei și 910 euro, prima instanță iarăși nu a specificat prevederea concretă și argumentele în sprijinul acestei soluții pentru a putea înțelege care a fost acel *ratio decidendi*. Prima instanță s-a limitat prin a preciza că soarta corpurilor delictive va fi decisă în acord cu art. 162 din Codul de procedură penală. Această mențiune nu poate echivala cu o motivare corespunzătoare, așa cum o reclamă exigențele art. 6 (dreptul la un proces echitabil) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Cert este faptul că pe mijloacele financiare menționate a fost aplicat sechestru. Dar nu este clar dacă sechestrul a fost aplicat cu scopul asigurării unei eventuale confiscări speciale (prin echivalent) sau cu alt scop. Dacă ar fi așa și, respectiv, dacă această sumă nu ar fi avut o proveniență infracțională, atunci trebuie de aplicat sechestru și, corelativ, confiscarea doar pe 1/2. Aici se aplică, *mutatis mutandis*, norma de la art. 204 alin. (5) din Codul de procedură penală, conform căreia „dacă bunurile pasibile de a fi puse sub sechestru constituie o cotă-parte dintr-o proprietate comună, poate fi pusă sub sechestru numai cota-parte din proprietatea comună pasibilă de confiscare specială sau extinsă”.

Sentința primei instanțe a fost contestată cu apel atât de către procuror (în partea ce vizează pedeapsa aplicată și cheltuielile) cât și de către apărătorul inculpatului (în partea ce vizează pedeapsa aplicată și confiscarea).

Între altele, apărătorul inculpatului a invocat în fața Curții de Apel Chișinău că nu este de acord cu aplicarea confiscării. În particular, apărarea a considerat neîntemeiată soluția primei instanțe privind confiscarea bunurilor infracționale sub

formă de mijloace financiare obținute în urma comiterii infracțiunilor incriminate, în sumă totală de 6.197.301 de lei, precizând că sumele date, în realitate, nu au existat și instanța nu a oferit o argumentare. Cu privire la confiscarea sumei de 606.350 de lei, apărarea a invocat că o parte din această sumă aparține soției inculpatului cu drept de proprietate și că această sumă a fost dobândită legal (donații la cumetria copilului) cu mult timp înainte de comiterea infracțiunilor incriminate. Iar cu referire la confiscarea mai multor dispozitive electronice (printre care și telefoane), apărarea a invocat că acestea nu aparțin inculpatului cu drept de proprietate și nici nu au fost utilizate la comiterea infracțiunilor incriminate și, prin urmare, nu cad sub incidența art. 106 din Codul penal [3, § 105-107]. Apropos, nimic nu s-a menționat despre suma de 910 euro, care, la fel, a fost confiscată.

La rândul ei, instanța de apel a admis parțial doar apelul procurorului și a dispus încasarea de la inculpat a cheltuielilor legate de efectuarea expertizelor. În rest, a menținut sentința fără modificări [3]. Cu privire la confiscare, Curtea de Apel Chișinău a notat că ar fi aplicabile prevederile art. 106 alin. (1) și alin. (2) lit. a) din Codul penal, potrivit cărora confiscarea specială constă în trecerea, forțată și gratuită, în proprietatea statului a bunurilor indicate la alin. (2). În cazul în care aceste bunuri nu mai există, nu pot fi găsite sau nu pot fi recuperate, se confiscă contravaloarea acestora, iar în baza alin. (2) lit. a) sunt supuse confiscării speciale bunurile (inclusiv valorile valutare) utilizate sau destinate pentru săvârșirea unei infracțiuni. Din această perspectivă, s-a reținut că mijloacele financiare în mărime de 6.197.301 de lei sunt obținute ca urmare a comiterii infracțiunilor de către inculpat. În acest sens, instanța de apel a remarcat că suma dată reprezintă prețul obținut ca urmare a vânzării drogurilor (intrările/alimentările în conturile inculpatului). Cu referire la confiscarea sumei de 606.350 de lei, instanța de apel a notat că inculpatul și-a recunoscut vinovăția în comiterea infracțiunilor incriminate. Iar cu referire la confiscarea mai multor dispozitive electronice, instanța de apel a remarcat că făptuitorul nu a precizat cui ar aparține aceste bunuri [3, § 139-144].

În condițiile în care venitul ilicit l-au reprezentat sumele pe care inculpatul le-a încasat ca urmare a vânzării de droguri, considerăm că era incidentă prevederea de la art. 106 alin. (2) lit. f) din Codul penal – bunurile rezultate din infracțiuni. Iar în privința infracțiunii de spălare de bani, era aplicabilă prevederea de la art. 106 alin. (2) lit. g) din Codul penal – bunuri care constituie obiectul infracțiunilor de spălare a banilor. Totodată, faptul că inculpatul și-a recunoscut vinovăția nu justifică, per se, confiscarea întregii sume de bani de 606.350 de lei, de vreme ce nu s-a stabilit că ar fi avut o proveniență ilicită.

Aceste erori nu au fost corectate de către Curtea Supremă de Justiție. Instanța de recurs a menținut decizia Curții de Apel Chișinău. Ea a respins recursul apărării și al soției inculpatului și a scris la argumentele instanței de apel [4].

Concluzii și recomandări

În rezultatul studiului efectuat, formulăm următoarele concluzii și recomandări.

- 1) Legislatorul R. Moldova nu a dat dovadă de coerență în contextul adoptării unor dispoziții referitoare la criptovalută. În timp ce Legea nr. 308/2017 operează cu expresia „active virtuale”, în Legea nr. 133/2016 legislatorul a optat pentru sintagma „valuta virtuală”, însă fără a-i da o definiție. Considerăm că este mai potrivită expresia „activ virtual”. Prin urmare, sugerăm folosirea acestei expresii în legislație.
- 2) În R. Moldova prestarea serviciilor privind activele virtuale este interzisă. Desfășurarea activității contrar interdicției atrage incidența răspunderii contravenționale sau, după caz, răspunderii penale pentru desfășurarea ilegală a activității de întreprinzător. Organul de urmărire penală al Serviciului Fiscal de Stat efectuează urmărirea penală în privința infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de practicare ilegală a activității de întreprinzător. În consecință, este superfluă sesizarea procuraturii, așa cum prevede art. 15 alin. (2¹) din Legea nr. 308/2017, la identificarea cazurilor de desfășurare a activității de prestare a serviciilor privind activele virtuale. Prin urmare, expresia „și procuratura” din art. 15 alin. (2¹) din Legea nr. 308/2017 ar trebui exclusă.
- 3) Chiar dacă prestarea serviciilor privind activele virtuale este interzisă, în practică se atestă cazuri de spălare a banilor prin intermediul criptovalutelor. În astfel de cazuri, considerăm ineluctabilă dispunerea și, respectiv, efectuarea investigațiilor financiare paralele. Faptul că persoana și-a recunoscut vinovăția nu constituie un impediment pentru a solicita efectuarea investigațiilor financiare paralele.
- 4) Criptovaluta este susceptibilă de a fi indisponibilizată, eventual - prin emiterea de către Agenția de Recuperare a Bunurilor Infracționale a ordinului de înghețare sau prin emiterea ordonanței de aplicare a sechestrului. În cazurile care vizează spălarea banilor prin intermediul criptovalutelor (și nu doar), este indispensabilă aplicarea principiului follow the money și, în consecință, indisponibilizarea activelor virtuale.
- 5) Atunci când instanțele aplică confiscarea, trebuie de specificat în concret temeiul ju-

ridic și de argumentat. În caz contrar, există posibilitatea încălcării atât a dreptului de proprietate, cât și a dreptului la un proces echitabil.

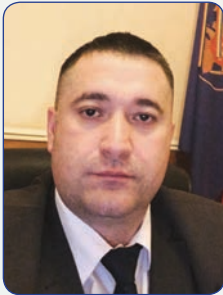
Referințe bibliografice

1. Decizia Curții Constituționale nr. 109 din 7 noiembrie 2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 138g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 243, alineatul (1) literele a) și c) din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002 (spălarea banilor). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 58-66.
2. Decizia Curții Constituționale nr. 4 din 22 februarie 2024 referitoare la cererea de suspendare a acțiunii articolului 6 alin. (11) din Codul fiscal, în redactarea Legii nr. 285 din 5 octombrie 2023 (sesizările nr. 229a/2023 și nr. 261a/2023). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2024, nr. 98-100.
3. Decizia Curții de Apel Chișinău din 12 februarie 2020. Dosarul nr. 1a-1406/19. https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/faf10857-6ca9-451d-b99f-c8329dc2e4ec (vizitat la 25.03.2024).
4. Decizia Curții Supreme de Justiție din 30 septembrie 2020. Dosarul nr. 1ra-1702/2020. https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16935 (vizitat la 25.03.2024).
5. Legea cu privire la serviciile de plată și moneda electronică. Nr. 114 din 18 mai 2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 193-197.
6. Legea privind declararea averii și a intereselor personale. Nr. 133 din 17 iunie 2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246.
7. Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului. Nr. 308 din 22 decembrie 2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 58-66.
8. Legea nr. 130 din 7 octombrie 2021 pentru modificarea unor acte normative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 264-265.
9. Legea pentru modificarea unor acte normative. Nr. 66 din 30 martie 2023. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 159-161.
10. Raportul de activitate a Centrului Național Anti-corupție pentru anul 2023. https://www.cna.md/public/files/Raport_de_activitate_al_CNA_pentru_anul_2023.pdf (vizitat la 25.03.2024).
11. Scrisoarea Băncii Naționale a Moldovei nr. 26-01110/1641/3097 din 28 octombrie 2022. https://st.bpay.md/bpay/contract/Scr_PSP_intermed_plati_Criptomonedede.pdf (vizitat la 25.03.2024).
12. Solicitarea scrisă a BNM adresată tuturor prestatorilor serviciilor de plată din Moldova privind încetarea intermedierei plăților cu criptomonedă. <https://blog.bpay.md/ro/bnm-crypto/> (vizitat la 25.03.2024).
13. Sentința Judecătoriai Chișinău (sediul Ciocana) din 31 ianuarie 2019. Dosarul nr. 1-909/2018. https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/10d862cf-6e3b-e911-80d5-0050568b021b (vizitat la 25.03.2024).
14. Sinteza ARBI: bunuri sechestrate în valoare de peste un milion de lei, săptămâna trecută. <https://cna.md/libview.php?l=ro&idc=222&id=5465&t=/ARBI/Comunicate-de-presa/Sinteza-ARBI-bunuri-sechestrate-in-valoare-de- peste-un-milion-de-lei-saptamana-trecuta> (vizitat la 25.03.2024).

CZU: 343.35

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.1\(68\).03](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.1(68).03)

OBIECTUL JURIDIC GENERIC AL EXERCITĂRII ATRIBUȚIILOR ÎN SECTORUL PUBLIC ÎN SITUAȚIE DE CONFLICT DE INTERESE

Iancu ZAPOROJAN,
procuror-șef al Procuraturii
raionului Nisporeni,
doctorand, Universitatea de Stat
din Moldova
<https://orcid.org/0009-0001-5573-1447>

SUMAR

Investigația de față conține analiza obiectului juridic generic al infracțiunilor de exercitare a atribuțiilor în sectorul public în situație de conflict de interese, prevăzute la art. 3261 din Codul penal al Republicii Moldova. În acest scop, este determinat înțelesul sintagmelor „sfera publică”, „activitatea în sfera publică” și „buna desfășurare a activității în sfera publică”, utilizate la descrierea obiectului juridic generic al infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova. În încheiere, se argumentează că denumirea „Infracțiuni contra bunei desfășurări a activității în sfera publică” exprimă esența juridică a infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV din partea specială.

Cuvinte-cheie: obiectul juridic generic al infracțiunii, sfera publică, activitate în sfera publică, buna desfășurare a activității în sfera publică, obiectul relațiilor sociale, conținutul relațiilor sociale, subiectele relațiilor sociale.

Articolul 326¹ face parte din Capitolul XV „Infracțiuni contra bunei desfășurări a activității în sfera publică” al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova. Din această denumire rezultă că buna desfășurare a activității în sfera publică (și relațiile sociale asociate) formează obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute la art. 326¹ CP RM, în special, și a infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova, în general. O astfel de poziție își găsește o largă susținere în literatura de specialitate [3, p. 848; 22, p. 55; 23, p. 39; 24, p. 53; 25, p. 140].

Sintagma „sfera publică” din denumirea Capitolului XV al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova, deși reprezintă temelia grupării valorilor sociale (și a relațiilor sociale asociate) care formează obiectului juridic generic al infracțiunilor prevăzute în acest capitol, nu este sufi-

THE GENERIC JURIDICAL OBJECT OF THE EXERCISE OF DUTIES IN THE PUBLIC SECTOR IN A CONFLICT-OF-INTERESTS SITUATION

SUMMARY

This investigation contains the analysis of the generic juridical object of the offenses of exercising duties in the public sector in a conflict-of-interest situation, provided by the art. 3261 of the Criminal Code of the Republic of Moldova. For this purpose, the meaning of the syntagmas „public sphere”, „activity in the public sphere” and „good performance of activity in the public sphere” used to describe the generic juridical object of the offenses provided by the Chapter XV of the special part of the Criminal Code of the Republic of Moldova is determined. In conclusion, it is argued that the title „Offenses against the good performance of activity in the public sphere” expresses the juridical essence of the offenses provided by the Chapter XV of the special part of the Criminal Code of the Republic of Moldova.

Key-words: the generic juridical object of an offense, public sphere, activity in the public sphere, good performance of activity in the public sphere, the object of social relations, the content of social relations, the subjects of social relations.

cientă pentru a reda esența juridică a obiectului dat. Termenii și sintagmele folosite în denumirile altor capitole din partea specială a Codului penal al Republicii Moldova se referă, cel puțin aparent, la valori sociale (și relații sociale asociate) care fac parte, de asemenea, din sfera publică. Ne referim la următorii termeni și sintagme: „sănătatea publică și conviețuirea socială” (Capitolul VIII al părții speciale a Codului penal); „securitatea publică și ordinea publică” (Capitolul XIII al părții speciale a Codului penal); „justiție” (Capitolul XIV al părții speciale a Codului penal); „autoritățile publice și securitatea de stat” (Capitolul XVII al părții speciale a Codului penal).

De aceea, pentru a stabili esența juridică a obiectului juridic generic al infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal, considerăm necesar să găsim răspunsuri la următoarele patru întrebări:

- 1) care este înțelesul sintagmei „sfera publică” folosită în denumirea Capitolului XV al părții speciale a Codului penal?;
- 2) care este semnificația expresiei „activitatea în sfera publică” din denumirea acestui capitol?;
- 3) ce trebuie să înțelegem prin „buna desfășurare a activității în sfera publică” în conjunctura concretă a obiectului juridic generic al infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal?;
- 4) exprimă denumirea „Infracțiuni contra bunei desfășurări a activității în sfera publică” esența juridică a infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV din partea specială?

Începem cu cea dintâi dintre aceste întrebări.

Prima ipoteză ar fi că sintagma „sfera publică”, folosită în denumirea Capitolului XV al părții speciale a Codului penal, se referă la persoanele juridice de drept public, în sensul art. 174 din Codul civil al Republicii Moldova. Din alineatul (1) al acestui articol rezultă că persoane juridice de drept public sunt organele statului și cele ale unităților administrativ-teritoriale. Totodată, din alin. (2) și (3) art. 174 din Codul civil rezultă că persoane juridice de drept public pot fi considerate, de asemenea, acele persoane juridice care sunt „împuternicite să exercite o parte din funcțiile (atribuțiile) Guvernului” [4]. De exemplu, potrivit alin. (2) art. 11 al Legii nr. 108 din 27.05.2016 cu privire la gazele naturale, Guvernul poate impune obligații de serviciu public „întreprinderilor de gaze naturale care desfășoară următoarele activități reglementate: a) transportul gazelor naturale; b) distribuția gazelor naturale; c) stocarea gazelor naturale; c¹) tradingul de gaze naturale; d) furnizarea gazelor naturale” [11].

Totuși, dacă luăm în considerare prevederile art. 124 CP RM, întreprinderile de gaze naturale menționate în norma citată sunt organizații comerciale. Fiind persoane juridice, astfel de întreprinderi nu intră sub incidența formulării „persoana autorizată sau investită de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public” din alin. (2) art. 123 CP RM, care conține definiția noțiunii „persoană publică”. În concluzie, întreprinderile de gaze naturale menționate în alin. (2) art. 11 al Legii nr. 108 din 27.05.2016 cu privire la gazele naturale (precum și alte asemenea persoane juridice) sunt persoane juridice de drept public, în sensul art. 174 din Codul civil, însă nu activează în sfera publică (în sensul denumirii Capitolului XV al părții speciale a Codului penal).

O altă ipoteză ar fi că sintagma „sfera publică” utilizată în denumirea Capitolului XV al părții speciale a Codului penal se referă la prestatorii de servicii publice, în sensul Legii nr. 234 din

23.12.2021 cu privire la serviciile publice. Definiția noțiunii „prestator de servicii publice” din art. 2 al acestei legi conține lista următoarelor entități: „a) autoritate administrativă centrală subordonată Guvernului; structură organizațională din sfera de competență a acesteia (autoritate administrativă din subordine, serviciu public desconcentrat sau aflat în subordine, instituție publică în care altă autoritate administrativă centrală deține calitatea de fondator); b) autoritate administrativă autonomă față de Guvern care prestează servicii publice conform competenței și în condițiile cadrului normativ special care reglementează domeniile de activitate ale acesteia; c) structură organizațională din sfera de competență a unui minister sau a Cancelariei de Stat (autoritate administrativă din subordine, serviciu public desconcentrat sau aflat în subordine, instituție publică în care ministerul sau Cancelaria de Stat deține calitatea de fondator); d) autoritate a administrației publice locale care prestează servicii publice în domeniile proprii de activitate, servicii publice care au fost transferate în competența acesteia; instituție publică de interes local sau întreprindere municipală în care autoritatea administrației publice locale deține calitatea de fondator; e) persoană juridică de drept privat care, în limita competențelor delegate în conformitate cu actele normative, prestează servicii publice” [14].

Din alin. (2) art. 123 CP RM aflăm că, de exemplu, angajatul unei întreprinderi de stat se consideră persoană publică. Sub acest aspect, întreprinderea de stat, deși este o organizație comercială, face parte din sfera publică în sensul denumirii Capitolului XV al părții speciale a Codului penal. Totodată, nici pe departe nu oricare întreprindere de stat este prestatoare de servicii publice în sensul lit. e) art. 2 al Legii nr. 234 din 23.12.2021 cu privire la serviciile publice. Această concluzie rezultă din analiza caracteristicilor celor care au statut de întreprindere de stat [7] prin prisma definiției noțiunii „servicii publice” din art. 2 al Legii nr. 234 din 23.12.2021 cu privire la serviciile publice: „activități administrative necomerciale cu caracter individual, realizate în regim de putere publică de prestatorul de servicii publice, cu sau fără solicitarea beneficiarilor de servicii, și care vizează realizarea drepturilor, libertăților, obligațiilor și intereselor legitime ale acestora, asigurându-le, după caz, beneficiile materiale sau nemateriale corespunzătoare” [14]. În concluzie, nu oricare dintre prestatorii de servicii publice, menționați în art. 2 al Legii nr. 234 din 23.12.2021 cu privire la serviciile publice, activează în sfera publică (în sensul denumirii Capitolului XV al părții speciale a Codului penal).

Noțiunea „serviciu public” este folosită, de asemenea, în Legea nr. 158 din 04.07.2008 cu

privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Conform art. 2 al acestei legi, prin „serviciu public” se înțelege „activitatea de interes public, organizată și desfășurată de către o autoritate publică” [10]. Așadar, în accepțiunea acestei legi, singurul prestator al serviciului public este autoritatea publică. O asemenea abordare este prea îngustă și nu poate epuiza înțelesul sintagmei „sfera publică”, care este utilizată în denumirea Capitolului XV al părții speciale a Codului penal. Din art. 123 CP RM rezultă că nu doar autoritățile publice formează sfera publică în sensul denumirii Capitolului XV al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova.

Noțiunea „sector public” este utilizată în Legea nr. 50 din 09.04.2021 cu privire la grupurile de acțiune locală. Din definiția acestei noțiuni, formulată în art. 2 al legii în cauză, rezultă că doar anumite autorități ale administrației publice locale de nivelul întâi pot să activeze în sectorul public în sensul Legii nr. 50 din 09.04.2021 cu privire la grupurile de acțiune locală. Desigur, o astfel de abordare este mult prea limitată pentru a corespunde înțelesului sintagmei „sfera publică”, utilizată în denumirea Capitolului XV al părții speciale a Codului penal. Din art. 123 CP RM rezultă că nu doar autoritățile administrației publice locale de nivelul întâi formează sfera publică (în sensul denumirii Capitolului XV al părții speciale a Codului penal).

Noțiunea „sector public” mai este folosită în Legea nr. 148 din 09.06.2023 privind accesul la informațiile de interes public. Din art. 5 al acestei legi rezultă că sectorul public cuprinde următoarele entități: „a) autoritățile publice; b) instituțiile publice; c) întreprinderile de stat și întreprinderile municipale; d) persoanele juridice de drept privat controlate de furnizorii de informații prevăzuți la lit. a)-c), în conformitate cu art. 203 alin. (3)-(7) din Codul civil nr. 1107/2002; e) persoanele juridice de drept privat care prestează servicii publice, servicii publice de gospodărie comunală sau servicii de decontare; f) întreprinderile energetice care desfășoară activități în domeniul gazelor naturale, al energiei electrice sau al energiei termice; g) asociațiile profesionale și organele de auto-administrare, constituite prin lege, ale profesiilor din sectorul justiției; h) partidele politice” [17]. În comparație cu definiția noțiunii „sector public” din Legea nr. 50 din 09.04.2021 cu privire la grupurile de acțiune locală, această definiție este mult mai largă. În pofida acestui fapt, definiția noțiunii „sector public” din Legea nr. 148 din 09.06.2023 privind accesul la informațiile de interes public nu conține nicio mențiune, de exemplu, cu privire la persoanele autorizate sau învestite de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public. O astfel

de categorie de persoane este specificată în alin. (2) art. 123 CP RM, în definiția noțiunii „persoană publică”. În concluzie, noțiunea „sector public”, folosită în Legea nr. 148 din 09.06.2023 privind accesul la informațiile de interes public, are un conținut care corespunde doar parțial celui al sintagmei „sfera publică”, utilizată în denumirea Capitolului XV al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova.

Din aceleași considerente, nu poate fi acceptată ca reper noțiunea „sectorul public” din Legea nr. 419 din 22.12.2006 cu privire la datoria sectorului public, garanțiile de stat și recreditarea de stat. Analizând definiția noțiunii „datorie a sectorului public”, formulată în art. 2 al acestei legi, deducem că sectorul public (în sensul Legii nr. 419 din 22.12.2006 cu privire la datoria sectorului public) îl formează: statul; unitățile administrativ-teritoriale; Banca Națională a Moldovei; întreprinderile de stat/municipale; societățile comerciale cu capital integral sau majoritar public. O astfel de abordare corespunde doar în parte înțelesului sintagmei „sfera publică”, care este folosită în denumirea Capitolului XV al părții speciale a Codului penal.

În analiza noastră nu poate fi trecută cu vederea Legea nr. 82 din 25.05.2017 a integrității. Din definiția noțiunii „integritate în sectorul public”, care este formulată în art. 3 al acestei legi, rezultă că sectorul public cuprinde toate entitățile publice din R. Moldova. Aceeași concluzie rezultă din art. 2 al Legii nr. 82 din 25.05.2017 a integrității, în care este enunțat scopul legii respective. Astfel, persoanele publice străine și funcționarii internaționali (în sensul art. 123¹ CP RM) nu fac parte din sfera publică în accepțiunea denumirii Capitolului XV al părții speciale a Codului penal.

Deci, niciuna dintre legile analizate mai sus nu ne ajută să percepem înțelesul exact al sintagmei „sfera publică” în sensul denumirii Capitolului XV al părții speciale a Codului penal. Până la urmă, singurele repere incontestabile ce pot fi utile în vederea stabilirii acestui înțeles îl constituie acele criterii obiective care condiționează omogenitatea valorilor sociale (și a relațiilor sociale asociate) ce formează obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal. În acest scop, este necesar să determinăm elementele (obiectul, conținutul și subiectele) relațiilor sociale protejate împotriva infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal, precum și semnificația socială a acestor elemente.

Urmând acest vector, este necesar să ne amintim că, inițial (până la intrarea în vigoare a Legii nr. 245 din 02.12.2011 privind modificarea și completarea unor acte legislative [16]), denumirea Capitolului XV al părții speciale a Codului penal

al Republicii Moldova a fost alta - „Infrațiuni săvârșite de persoane cu funcție de răspundere”. În 2005, relevând obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal, S. Brînza a menționat relațiile sociale cu privire la „buna desfășurare a atribuțiilor de serviciu de către persoanele cu funcție de răspundere” [1, p. 121]. După părerea lui L. Gîrla și Iu. Tabarcea, obiectul respectiv era constituit din „relațiile sociale care asigură activitatea normală a organelor administrației publice, a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor de stat, precum și interesele serviciului public” [26, p. 316]. Din punctul de vedere al lui I. Țurcan, obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal l-au format „relațiile sociale cu privire la activitatea legală a organelor administrației publice, precum și a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor de stat” [3, p. 615].

În toate aceste expuneri de opinii, descrierea obiectului juridic generic al infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal conține mențiunea privind activitatea anumitor persoane fizice sau juridice. Descrierea din legea penală în vigoare a acestui obiect se caracterizează prin continuitate, întrucât conține mențiunea referitoare la activitatea în sfera publică. Această activitate presupune conduita - activă sau pasivă - a celor care fac parte din sfera publică. Se au în vedere subiecții infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova: persoana cu funcție de răspundere; persoana publică; persoana cu funcție de demnitate publică; persoana publică străină; funcționarul internațional; persoana care are influență sau care susține că are influență asupra unei persoane publice, persoane cu funcție de demnitate publică, persoane publice străine, funcționari internaționali etc. De exemplu, în art. 3 al Legii nr. 158 din 04.07.2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public sunt enumerate „activitățile care implică exercitarea prerogativelor de putere publică” [10]. În art. 5 al Legii nr. 3 din 25.02.2016 cu privire la Procuratură sunt specificate „funcțiile Procuraturii” [13]. În art. 2 al Legii nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații sunt înșiruite „sarcinile activității speciale de investigații” [18]. Ne limităm la aceste exemple, deși numărul lor este foarte mare. Toate aceste exemple formează conținutul expresiei „activitatea în sfera publică” în conjunctura concretă a obiectului juridic generic al infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova.

Cât privește sfera publică (în sensul denumirii Capitolul XV al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova), aceasta reprezintă cadrul,

mediul, contextul în care își desfășoară activitatea persoanele cu funcție de răspundere, persoanele publice, persoanele cu funcție de demnitate publică și alte persoane care nesocotesc interdicțiile ce le sunt impuse prin articolele care constituie acest capitol al legii penale.

Divagând, trebuie să subliniem că obiectul relațiilor sociale, care sunt protejate împotriva infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova este reprezentat de conduita subiecților care participă la aceste relații. Se au în vedere victimele infracțiunilor respective, nu persoanele cu funcție de răspundere, persoanele publice, persoanele cu funcție de demnitate publică sau alți subiecți ai infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal. Subiect al relațiilor sociale, ocrotite de normele unui capitol din partea specială a Codului penal, poate fi doar titularul valorii sociale în legătură cu care apar, se dezvoltă și se desfășoară astfel de relații. Numai un asemenea titular poate evolua ca subiect al relațiilor sociale protejate împotriva infracțiunii prevăzute în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal. Ne referim, de exemplu, la: persoana căreia îi este extorcată remunerația ilicită (în cazul infracțiunilor prevăzute la lit. c) alin. (2) art. 324 și lit. a) alin. (2) art. 324¹ CP RM); organizația publică, în sensul Legii nr. 133 din 17.06.2016 privind declararea averii și a intereselor personale [20] (în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 326¹ CP RM); subiectul declarării averii și intereselor personale și altă persoană menționată în declarația de avere și interese personale (în cazul infracțiunii prevăzute la alin. (3) art. 330¹ CP RM) etc.

Activitatea persoanelor cu funcție de răspundere, a persoanelor publice, a persoanelor cu funcție de demnitate publică etc., care nesocotesc interdicțiile impuse prin articolele care compun Capitolul XV al părții speciale a Codului penal, aduce atingere relațiilor sociale la care participă victimele sus-menționate. Dimpotrivă, activitatea persoanelor cu funcție de răspundere, a persoanelor publice, a persoanelor cu funcție de demnitate publică etc., care se desfășoară în bune condiții, nu poate aduce atingere relațiilor sociale protejate împotriva infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal. Caracterizând obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute în acest capitol, legiuitorul vorbește nu despre o activitate oarecare în sfera publică. Se are în vedere anume activitatea în sfera publică, desfășurată în bune condiții. Aceasta înseamnă că activitatea persoanelor cu funcție de răspundere, a persoanelor publice, a persoanelor cu funcție de demnitate publică etc. se desfășoară, întâi de toate, în condiții de legalitate. De exemplu, conform alin. (1) art. 3 al Legii nr. 69 din 14.04.2016 cu

privire la organizarea activității notarilor, „notarul activează în limitele stabilite de lege” [12]. În conformitate cu alin. (1) art. 5 al Legii nr. 131 din 08.06.2012 privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător, „inspectorul exercită controlul asupra persoanei supuse controlului doar în limitele competenței atribuită prin lege” [19]. Potrivit alin. (1) art. 2 al Legii nr. 300 din 21.12.2017 cu privire la sistemul administrației penitenciare, „activitatea sistemului administrației penitenciare se desfășoară exclusiv în temeiul și pentru executarea legii, în conformitate cu principiul legalității...” [15]. Șirul unor asemenea exemple poate, desigur, continua.

În afară de legalitate, buna desfășurare a unei activități în sfera publică poate presupune respectarea altor principii de către acei care o desfășoară. De exemplu, în art. 3 al Legii nr. 132 din 17.06.2016 cu privire la Autoritatea Națională de Integritate, printre principiile fundamentale ale activității Autorității Naționale de Integritate sunt reliefate: independența, imparțialitatea, transparența, confidențialitatea, celeritatea, integritatea, egalitatea, dreptul la apărare, buna administrație [9]. În art. 3 al Legii nr. 402 din 02.12.2004 a Biroului de Curieri Speciali lista principiilor de activitate a Biroului de Curieri Speciali include: integritatea garantată a corespondenței și operativitatea în predarea ei, păstrarea secretului de stat și comercial, precum și a altei informații apărute de lege, conducerea unică și responsabilitatea personală pentru sectorul de muncă încredințat, conform legii în cauză, controlul permanent al activității persoanelor cu funcție de răspundere ale biroului, colaborarea cu alte autorități ale administrației publice [8]. În art. 2 al Legii nr. 147 din 09.06.2023 privind selecția și evaluarea performanțelor judecătorilor, printre principiile de selecție și evaluare a judecătorilor, pe care trebuie să le respecte membrii Colegiului pentru selecția și evaluarea judecătorilor, sunt enumerate: nediscriminarea, selectarea și evaluarea obiectivă și imparțială, echitatea, transparența, confidențialitatea, protecția datelor cu caracter personal și a vieții private, respectarea demnității umane [21]. Ne limităm la aceste exemple, cu toate că numărul lor este mai mare.

Buna desfășurare a unei activități în sfera publică presupune exercitarea anumitor drepturi și executarea anumitor obligații, cu condiția respectării principiilor sus-menționate. De exemplu, în art. 23 și 24 ale Legii nr. 131 din 08.06.2012 privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător sunt specificate drepturile și obligațiile inspectorului [19]. Totodată, art. 25 și 26 ale aceleiași legi conțin lista de drepturi și obligații ale persoanei supuse controlului. În pct. 22 și 25 din anexa nr. 1 la Hotărârea Guvernului nr. 938

din 29.11.2023 cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului Control Financiar de Stat sunt menționate drepturile și obligațiile funcționarilor publici din cadrul Inspectoratului Control Financiar de Stat [5]. În același timp, art. 27 și 28 din aceeași anexă conține lista de drepturi și obligații ale conducătorului și ale persoanelor cu funcție de răspundere ai entității supuse inspecției financiare. În pct. 35 și 36 ale Hotărârii Guvernului nr. 4 din 20.01.2021 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la controlul rezervelor de stat și de mobilizare sunt specificate drepturile și obligațiile personalului de control [6]. Totodată, pct. 37 și 38 ale aceleiași hotărâri conțin lista de drepturi și obligații ale depozitarului responsabil care este supus controlului. În astfel de situații, dacă în procesul controlului sunt lezate drepturile sau interesele legitime ale persoanei supuse controlului, această persoană poate evolua ca victimă a uneia dintre infracțiunile prevăzute în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal. Drepturile și interesele legitime ale victimelor infracțiunilor respective constituie conținutul relațiilor sociale care sunt apărute împotriva infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova.

O astfel de matrice conceptuală a elementelor relațiilor sociale, care sunt protejate împotriva infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova, se întvede, într-o măsură mai mare sau mai mică, în fiecare dintre articolele care compun acest capitol. În concluzie, se poate afirma că denumirea „Infracțiuni contra bunei desfășurări a activității în sfera publică” exprimă esența juridică a infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV din partea specială.

Concluzii

- 1) Buna desfășurare a activității în sfera publică (și relațiile sociale asociate) formează obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute la art. 326¹ CP RM.
- 2) Legile în care sunt folosite expresiile „persoană juridică de drept public”, „serviciu public” și „sector public” nu ne ajută să percepem înțelesul exact al sintagmei „sfera publică” în sensul denumirii Capitolului XV al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova.
- 3) Expresia „activitatea în sfera publică” din denumirea acestui capitol presupune conduita – activă sau pasivă – a persoanelor cu funcție de răspundere, a persoanelor publice, a persoanelor cu funcție de demnitate publică etc.
- 4) Sfera publică (în sensul denumirii Capitolului XV al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova) reprezintă cadrul, mediul, contextul

în care își desfășoară activitatea persoanele cu funcție de răspundere, persoanele publice, persoanele cu funcție de demnitate publică și alte persoane care nesocotesc interdicțiile ce le sunt impuse prin articolele care constituie acest capitol al legii penale.

- 5) Buna desfășurare a activității în sfera publică (în sensul denumirii Capitolul XV al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova) presupune că persoanele cu funcție de răspundere, persoanele publice, persoanele cu funcție de demnitate publică etc. își exercită drepturile și își execută obligațiile, respectând principiile stabilite în legile care le reglementează activitatea.
- 6) Obiectul relațiilor sociale, apărute împotriva infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova, este reprezentat de conduita subiecților care participă la aceste relații. Se au în vedere victimele infracțiunilor respective.
- 7) Drepturile și interesele legitime ale victimelor infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova constituie conținutul relațiilor sociale care sunt apărute împotriva infracțiunilor respective.
- 8) Denumirea „Infracțiuni contra bunei desfășurări a activității în sfera publică” exprimă esența juridică a infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV din partea specială.

Referințe bibliografice

1. Brînza S. *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. 675 p.
2. Brînza S. ș.a. *Drept penal. Partea specială*. Chișinău: Cartier, 2005. 804 p.
3. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. II*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
4. Codul civil al Republicii Moldova. Nr. 1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 82-86/661. În vigoare din 12 iunie 2003.
5. Hotărârea Guvernului cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului Control Financiar de Stat. Nr. 938 din 29.11.2023. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 465-467/1133. În vigoare din 7 decembrie 2023.
6. Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la controlul rezervelor de stat și de mobilizare. Nr. 4 din 20.01.2021. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 33-41/43. În vigoare din 5 februarie 2021.
7. Întreprinderi de stat. <https://www.app.gov.md/intreprinderi-de-stat-3-378> (vizitat la 06.01.2024).
8. Legea Biroului de Curieri Speciali. Nr. 402 din 02.12.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2005, nr. 1-4/4. În vigoare din 1 ianuarie 2005.
9. Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate. Nr. 132 din 17.06.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246/511. În vigoare din 1 august 2016.
10. Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Nr. 158 din 04.07.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr. 230-232/840. În vigoare din 1 ianuarie 2009.
11. Legea cu privire la gazele naturale. Nr. 108 din 27.05.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 193-203/415. În vigoare din 8 iulie 2016.
12. Legea cu privire la organizarea activității notarilor. Nr. 69 din 14.04.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 277-287/588. În vigoare din 26 februarie 2017.
13. Legea cu privire la Procuratură. Nr. 3 din 25.02.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 69-77/113. În vigoare din 1 august 2016.
14. Legea cu privire la serviciile publice. Nr. 234 din 23.12.2021. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 34-38/34. În vigoare din 5 februarie 2023.
15. Legea cu privire la sistemul administrației penitenciare. Nr. 300 din 21.12.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 48-57/124. În vigoare din 16 mai 2018.
16. Legea privind modificarea și completarea unor acte legislative. Nr. 245 din 02.12.2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 25-28/77. În vigoare din 3 februarie 2012.
17. Legea privind accesul la informațiile de interes public. Nr. 148 din 09.06.2023. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 234/410. În vigoare din 9 ianuarie 2024.
18. Legea privind activitatea specială de investigații. Nr. 59 din 29.03.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 113-118/373. În vigoare din 8 decembrie 2012.
19. Legea privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător. Nr. 131 din 08.06.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 181-184/595. În vigoare din 3 martie 2013.
20. Legea privind declararea averii și a intereselor personale. Nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246/513. În vigoare din 30 ianuarie 2017.
21. Legea privind selecția și evaluarea performanțelor judecătorilor. Nr. 147 din 09.06.2023. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 204-207/364. În vigoare din 21 iunie 2023.
22. Nedelciuc V. Obiectul infracțiunii de îmbogățire ilicită. În: *Legea și Viața*, 2022, nr. 1(S), p. 71-73.
23. Serbinov I. Unele considerații privind obiectul juridic al infracțiunilor de neglijență în serviciu (art. 329 Cod penal). În: *Revista Națională de Drept*, 2017, nr. 7, p. 33-41.
24. Timofei C. Obiectul juridic al infracțiunilor prevăzute la art. 326 CP RM. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr. 4, p. 48-53.
25. Vîrlan P. Obiectul juridic al infracțiunii prevăzută la art. 330² „Îmbogățirea ilicită” din Codul penal. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale)*, 2022, nr. 8, p. 139-143.
26. Гырла Л. Г., Табарча Ю. М. *Уголовное право Республики Молдова. Часть особенная. Том 1*. Кишинэу: Cartdidact, 2010. 712 с.

CZU: 343.346.2

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.1\(68\).04](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.1(68).04)

ÎNCĂLCAREA REGULILOR DE SECURITATE A CIRCULAȚIEI RUTIERE: CONSIDERAȚIUNI TEORETICE ȘI PRACTICE

Oxana CAZACU,
adjunct-interimar
al procurorului-șef al Procuraturii
pentru Combaterea Criminalității
Organizate și Cauze Speciale
<https://orcid.org/0009-0007-5174-3807>

SUMAR

Sintetizând fenomenul accidentelor rutiere din ultimii ani, se relevă că acestea se includ în grupa fenomenelor negative și cu implicații majore în derularea relațiilor la nivel social. Statistic, s-a reliefat că, în urma producerii accidentelor rutiere, survin pierderi atât de vieți ome-nești, cât și de valori financiare deosebit de importante, ceea ce statuează Republica Moldova, în rândul țărilor cu risc crescut de victimizare.

Prin această cercetare, autorul ajunge la concluzia că în Republica Moldova se cere adoptarea unui Cod rutier.

Cuvinte-cheie: Regulamentul circulației rutiere, acci-dent rutier, drum public, stare psihofiziologică, dexterita-te, stare tehnică a vehiculului, situație rutieră.

Introducere

Dreptul la viață reprezintă cel mai important drept al omului. De respectarea sa depinde însăși existența societății, iar datorită importanței sale ne-contestate și statutului superior față de alte drep-turi recunoscute omului, reglementarea și respec-tarea adecvată constituie o prioritate pentru stat.

Legea penală protejează relațiile sociale ale că-ror formare, desfășurare și dezvoltare implică res-pectarea vieții umane - valoare socială supremă.

Statul, prin politica sa penală, apără viața omului și reprezintă o condiție sine qua non a perpetuării societății însăși. Scopul politicii pena-le îl îndreptățește pe legiuitor să pretindă tuturor cetățenilor săi să-și respecte viața, precum și să se abțină de la orice fapte care ar aduce atingere acestei valori sociale.

Unul dintre factorii care atentează la viața și sănătatea persoanei, prin impactul social, este și încălcarea regulilor de circulație pe drumurile publice.

VIOLATION OF ROAD TRAFFIC SAFETY RULES: THEORETICAL AND PRACTICAL CONSIDERATIONS

SUMMARY

Synthesizing the phenomenon of road accidents in recent years, it is revealed that they are included in the group of negative phenomena with major implications in the development of relations at the social level. Statistically, it has been highlighted that, as a result of road accidents, there are losses of both human lives and particularly important financial values, which states that the Republic of Moldova is among the countries with a high risk of victimization.

Through this research, the author comes to the conclusion that the Republic of Moldova requires the adoption of a Highway Code.

Key-words: Road traffic regulation, road accident, public road, psychophysiological state, dexterity, technical condition of the vehicle, road situation.

Dreptul la viață, dreptul la libera circulație și dreptul la securitate sunt drepturi fundamentale ale omului, conform art. 3 și 13.1. din *Carta Organizației Națiunilor Unite a Drepturilor Omului* [2, art. 3, art. 13.1]. Aceste drepturi se regăsesc și în Constituția Republicii Moldova, statul fiind obligat să asigure cetățenilor săi condiții optime pentru exercitarea drepturilor lor.

Astfel, în art. 24 alin (1) din Constituție [5] este reglementat că „statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică”. De asemenea, în Constituție sunt consfințite și dreptul la ocrotirea sănătății, acesta prevăzând că „statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare”.

Conținutul de bază al cercetării

Sintetizând fenomenul accidentelor rutiere din ultimii ani, se relevă că acestea se includ în grupa fenomenelor negative și cu implicații ma-jore în derularea relațiilor la nivel social. Statistic,

s-a arătat faptul că, în urma producerii accidentelor rutiere, au fost constatate pierderi atât de vieți omenești cât și de valori financiare deosebit de importante, or, în ultimii ani a crescut numărul accidentelor de circulație soldate cu morți și răniți grav în rândul participanților la trafic - fapt ce situează Republica Moldova în rândul țărilor cu risc crescut de victimizare.

Admiterea greșelilor de conduită la conducerea mijlocului de transport este de cele mai dese ori și cauza producerii accidentelor rutiere, or, încrederea de sine, atitudinea neglijentă față de regulile de securitate, prin conducerea mijlocului de transport într-o formă fizică inadecvată și incompatibilă cu cea necesară pentru a conduce în siguranță generează și producerea accidentelor de circulație. La principalele cauze ale accidentelor rutiere grave, prin evidențierea indisciplinei pietonilor și a vitezei excesive, care reprezintă catalizatorii accidentelor survenite, mai pot fi adăugate și neacordarea priorității - fie pietonilor, fie vehiculelor, abaterile bicicliștilor, depășirea neregulamentară, nerespectarea distanței între vehicule și conducerea sub influența alcoolului sau a drogurilor.

În vederea asigurării trendului descrescător al dinamicii accidentelor de circulație grave, se impun a fi luate măsuri în ceea ce privește continuarea acțiunilor de aplicare a legii cu caracter preventiv, prioritizarea implementării sistemelor de supraveghere video a traficului și, nu în ultimul rând, intervenția prin actualizarea continuă a legislației. La subiect, analizând legislația altor state în privința infracțiunilor rutiere, s-a constatat că principalele acte incriminatorii ale acestor fapte sunt Codul penal și Codul rutier.

Legea penală incriminează în Capitolul XII al părții speciale [3, art. 264, art. 264¹, art. 264², art. 265, art. 266] infracțiunile în domeniul transporturilor și anume: *încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport, conducerea mijlocului de transport în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de alte substanțe, punerea în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite, părăsirea locului accidentului rutier*, iar mai nou a fost introdusă și infracțiunea privind *desfășurarea curselor ilegale*.

În România, infracțiunile din categoria circulației rutiere pe drumurile publice sunt cuprinse în Capitolul al II-lea „*Infracțiuni contra siguranței circulației pe drumurile publice*” - art. 334 - 341 al Titlului VII intitulat „*Infracțiuni contra siguranței publice*” din Codul penal [4].

Legislația străină la capitolul vizat este diferită, reieșind din specificul fiecărui sistem de drept,

reieșind din realitățile ce caracterizează țara și politica penală a acesteia. Prin urmare, faptele incriminate ca infracțiuni ce atentează la securitatea circulației rutiere și pedepsele pentru aceste fapte, sunt reglementate diferit, exemplele fiind reflectate *infra*:

În Germania, Codul penal prevede: părăsirea locului accidentului fără motiv,uciderea din culpă, vătămarea corporală gravă, conducerea sub influența alcoolului sau a drogurilor, revocarea permisului de conducere, limitele de viteză în Germania și amenzi prevăzute pentru depășirea acestora, reglementări privind siguranța în interiorul mașinilor, conducerea sub influența alcoolului sau a narcoticelor [10, p. 36-38].

Codul penal din Lituania se referă la infracțiunile rutiere în articolul 280, intitulat „*Prejudicii aduse vehiculelor sau drumurilor, facilităților situate pe acestea*”, în articolul 281, intitulat „*Încălcarea Regulamentelor care guvernează siguranța traficului rutier sau funcționarea vehiculelor*”, în articolul 282, intitulat „*Încălcarea Regulamentelor care guvernează ordinea sau siguranța traficului rutier*” [10, p. 36-38].

Codul penal din Suedia, expune faptele de referință în următorul text, infracțiunile săvârșite din „culpă (neglijență)” sunt pedepsite astfel: infracțiunea de „cauzarea morții altei persoane”, este prevăzută în Capitolul 3 secțiunea 7, „cauzarea de vătămări corporale sau boală” este prevăzută ca infracțiune în Capitolul 3 secțiunea 8. Legea privind pedepsele pentru anumite încălcări ale circulației pe drumurile publice incriminează conducerea neglijentă a unui autovehicul în Secțiunea 1 [10, p. 36-38].

În Canada, Codul penal incriminează conducerea neglijentă care are ca rezultat vătămare corporală sau decesul, părăsirea locului accidentului, conducere sub influența alcoolului și a drogurilor, vătămare corporală cauzată de conducere sub influența alcoolului și a drogurilor, alcoolemie peste limita legală care provoacă vătămare corporală, conducerea sub influența alcoolului și a drogurilor cauzatoare de moarte, alcoolemie peste limita legală, dacă se cauzează moartea [10, p. 36-38].

În Estonia, Codul penal incriminează infracțiuni de trafic, în art. 422, denumit „*Încălcarea cerințelor de trafic sau a normelor de funcționare a vehiculului de către conducătorul auto*”, în art. 423, denumit „*Încălcarea cerințelor de trafic sau a normelor de funcționare a vehiculului de către conducătorul auto din neglijență*”. De asemenea, sunt incriminate conducerea sistematică a vehiculului de către persoane fără drept de a condu-

ce, conducerea în stare de ebrietate, încălcarea regulilor de siguranță în trafic sau a regulilor de exploatare a vehiculelor. Tot în Estonia, Legea circulației 007, incriminează și alte infracțiuni rutiere, respectiv conducerea vehiculului de către o persoană fără drept de a conduce, conducerea autovehiculului când se depășește nivelul maxim permis de alcool în sânge, consumul de alcool, narcotice sau substanțe psihotrope în urma unui accident de circulație de către șoferul implicat în accident.

În Finlanda, Capitolul 23 din Codul penal incriminează infracțiuni de trafic precum conducerea în stare de ebrietate, încredințarea vehiculului unei persoane în stare de ebrietate, conducerea în stare de ebrietate a unui vehicul fără motor, exploatarea unui vehicul fără permis, fuga de la locul unui accident de circulație [10, p. 36-38].

Subsecvent, rezumând, se impune concluzia: regula generală este că legea aplicabilă se stabilește în funcție de locul în care se produce accidentul, indiferent de țara sau țările în care ar putea apărea efectele lor indirecte. În consecință, în cazul unor vătămări corporale sau daune asupra bunurilor, țara în care se produce accidentul trebuie să fie țara în care s-a produs vătămarea și, respectiv, daunele asupra bunurilor [15].

Astfel, locul producerii accidentului rutier este, în același timp, și locul producerii prejudiciului, adică vătămării corporale, decesului victimei ori deteriorării autovehiculului. Corespunzător, acest deziderat se încadrează în *lex loci delicti comisi*, în cazul accidentelor de autovehicule care implică elemente de extraneitate, deoarece locul producerii accidentului rutier este regula care dirijează calificarea faptei ilicite, a consecințelor care survin, precum și a obligațiilor la care se dau naștere.

În context, se impune precizarea că dreptul european [14, p. 1] reprezintă parte integrantă din sistemul juridic al statelor-membre, conferă drepturi și impune obligații atât statelor membre cât și cetățenilor acestor state.

Un document internațional adoptat în cadrul Consiliului Europei este Convenția Europeană pentru reprimarea infracțiunilor rutiere, adoptată la Strasbourg la 30 noiembrie 1964 și intrată în vigoare la 18 iulie 1972 [8, p. 85-94].

În preambulul respectivei Convenții se specifică că statele-membre ale Consiliului Europei, semnatare ale Convenții, iau în considerare sporirea circulației vehiculelor între statele europene și pericolul pe care îl constituie încălcarea regulilor ce asigură securitatea participanților la traficul rutier. Considerând că scopul Consiliului Europei este de a realiza o uniune mai strânsă între membrii săi, convinsă de necesitatea cooperării în

scopul de a spori eficiența reprimării infracțiunilor rutiere comise pe teritoriul lor, statele au convenit asupra prevederilor respectivei Convenții. În prezent, documentele de bază care reglementează circulația rutieră internațională, stabilesc cerințele față de participanții săi și documentele acestora sunt *Convenția asupra circulației rutiere* [6] și *Convenția asupra semnalizării rutiere* [7]. Acestea au fost adoptate în cadrul unei conferințe internaționale de la Viena la 8 noiembrie 1968.

Legislația Uniunii Europene este formată din tratatele fondatoare care au instituit Uniunea Europeană și reglementează modul de funcționare a acesteia, regulamentele, directivele și deciziile Uniunii Europene care au efect direct sau indirect asupra statelor-membre. Jurisprudența Uniunii Europene este formată din hotărârile Curții de Justiție a Uniunii Europene, care interpretează legislația Uniunii Europene. Astfel, temelia tuturor acțiunilor Uniunii Europene o constituie Tratatul (normele care compun legislația primară) care, împreună cu legislația secundară, formează Dreptul european. Din principiile și obiectivele stabilite prin tratate, derivă regulamentele, directivele și deciziile - acestea formând legislația secundară.

La subiect, se impune analiza „*Lex fori*” [16, p. 246-250], adică legea statului a cărui instanță a fost învestită cu soluționarea conflictului care este caracterizat prin elemente de extraneitate. Legea aceluși stat se aplică pentru soluționarea litigiului, cu condiția ca norma sa conflictuală să nu trimită la legea altui stat, chiar dacă și legea altui stat este deopotrivă competentă pentru soluționarea conflictului. Există situații în care infracțiunile rutiere sunt săvârșite de persoane în afara teritoriului statului ale cărui cetățeni sunt. Pentru identificarea, urmărirea, judecarea și punerea în executare a hotărârii de condamnare rămasă definitivă sunt puse la dispoziția organelor judiciare instrumente de cooperare internațională în materie penală. Astfel, aceste deziderate sunt atinse prin recunoașterea efectelor unei hotărâri judecătorești pronunțate de o autoritate judiciară străină pe teritoriul altui stat.

Revenind la analiza impactului infracțiunii prevăzută de articolul 264 Cod penal, legislatorul țării noastre a stabilit responsabilitatea penală pentru încălcarea **regulilor de securitate a circulației rutiere sau de exploatare a mijloacelor de transport**.

Prin **încălcarea a regulilor de securitate a circulației rutiere** se înțelege o acțiune sau inacțiune a conducătorului mijlocului de transport legată de încălcarea unei sau a câtorva prevederi ale Regulamentului circulației rutiere, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 357 din 13.05.2009

(în continuare Regulament) [11] sau ale altor acte legislative ce reglementează securitatea circulației și a exploatarei mijloacelor de transport.

Prin **încălcarea regulilor de exploatare a mijloacelor de transport** înțelegem încălcările în urma cărora pot surveni consecințele acestei infracțiuni (nerespectarea ermetismului sistemului de alimentare cu carburanți, defectiunile semnalului de lumină, încălcarea regulilor de transport a călătorilor sau a încărcăturilor, lipsa centurii de siguranță etc.).

Potrivit Regulamentului circulației rutiere [11, art. 7], drept **accident în traficul rutier** se consideră evenimentul produs ca urmare a încălcării normelor de siguranță a traficului rutier, în care au fost implicate unul sau mai multe vehicule aflate în circulație pe drumul public, în urma căruia a rezultat vătămarea sănătății, integrității corporale, decesul uneia sau a mai multor persoane ori a fost cauzat un prejudiciu material.

În aceeași normă din Regulament este definită noțiunea de **drum public** - orice cale de comunicație terestră, inclusiv construcțiile artificiale și drumurile rudimentare, deschisă pentru circulația vehiculelor și a pietonilor, administrată de un organ abilitat, precum și drumurile de acces pe teritoriile adiacente care nu se află în imediata apropiere a drumului. Pe lângă carosabilele, elementele ale drumului se consideră benzile de separare, trotuarele, acostamentele, șanțurile și decorurile.

Din punct de vedere al interpretării doctrinare, constituie drum public calea de acces carosabilă cu o singură bandă de circulație la blocurile de locuit și în curțile interioare ale acestora [13, p. 48].

Corespunzător, vor fi supuse incriminării în baza art. 264 Cod penal doar cazurile de accidente înregistrate pe drumuri publice și urmate de consecințele prevăzute de legea penală.

Celelalte cazuri de implicare a mijloacelor de transport, oameni etc., avute loc în ogrăzi, pe teritoriul întreprinderilor, în câmp etc., vor fi calificate, în dependență de consecințe, ca vătămări corporale din imprudență.

În același timp, infracțiunile contra securității circulației rutiere și exploatarei mijloacelor de transport urmează a fi diferențiate de infracțiunile legate de încălcarea regulilor securității tehnice sau de protecție a muncii la efectuarea lucrărilor cu utilizarea mijloacelor de transport.

În cazul în care consecințele descrise în art. 264 Cod penal sunt provocate în urma încălcării regulilor de încărcare, debarcare a încărcăturilor, a reparației mijloacelor de transport, efectuării lucrărilor de construcție etc., acțiunile persoanelor culpabile trebuie să fie încadrate, în funcție de circumstanțele concrete, pe baza legii ce prevede

responsabilitatea pentru încălcarea regulilor protecției muncii (art. 183 Cod penal) și securității tehnice (art. 293, 296, 297, 298, 300, 301 din Codul penal).

Noțiunea de conducere a mijlocului de transport reprezintă acea operație tehnică prin care o persoană pune în mișcare mijlocul de transport și îl dirijează potrivit cu scopurile urmărite de ea. Deci, este deplasare a mijlocului de transport, aflarea acestuia în mișcare. Cât timp mijlocul de transport nu a pornit, nu se poate vorbi de o conducere a acestuia [17, p. 81-90].

Accidentele de circulație rutieră au loc în rezultatul unor cauze și condiții de ordin subiectiv și obiectiv, care generează crearea unor stări de avarie. La categoria celor subiective sunt plasate acele cauze și condiții care au apărut în rezultatul nerespectării regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către conducători, pietoni, pasageri, fie în rezultatul unor acțiuni sau comportamente neadecvate din partea altor participanți la trafic.

În altă ordine de idei, dacă conducătorul mijlocului de transport este vinovat de încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, nu putem exclude ipoteza că un alt participant la trafic poate fi vinovat de încălcarea regulilor privind menținerea ordinii și securitatea circulației. Este foarte posibil ca ambii subiecți să fi comis încălcările corespunzătoare, pentru care fapt este relevantă poziția exprimată de A. Boro: *„În situațiile în care acțiunea sau inacțiunea devine periculoasă prin contribuția a două sau a mai multor persoane, toate aceste persoane răspund pentru starea de pericol creată și rezultatul produs, iar dacă victima însăși participă la starea de pericol (spre exemplu, o persoană traversează strada, fără să se asigure, și prin locuri rezervate circulației vehiculelor, fiind ucisă de o mașină), caracterul periculos al situației create se deduce în raport cu toți cei care au contribuit la producerea lui. Nu se produce, în acest din urmă caz, o compensare a culpelor, fiecare din persoanele care au avut o contribuție la rezultat răspund autonom pentru culpa proprie. Cel mult, dacă există și o culpă a victimei, aceasta va fi avută în vedere la individualizarea răspunderii penale și la stabilirea despăgubirilor legale”* [1, p. 192].

La categoria cauzelor obiective pot fi atribuite neajunsurile în planificarea și construcția arterelor de circulație, iluminarea carosabilului, starea carosabilului, starea tehnică a unor agregate ale mijlocului de transport etc.

Relevanța fiecărui dintre acești factori diferă de la caz la caz, or, dacă conducătorul, în stare de ebrietate, a încălcat vădit regimul de viteză,

limitat prin indicatoare rutiere și în condiții de vizibilitate redusă a tamponat un pieton aflat în stația pentru transport public, atunci vizibilitatea redusă, lățimea mică a carosabilului și alte condiții nefavorabile pentru deplasare nu numai că nu pot fi atribuite la categoria cauzelor obiective, ci, dimpotrivă, sporesc însemnătatea celor subiective.

Procedura de investigare a cazurilor de încălcare a regulilor de securitate a circulației rutiere și de exploatare a mijloacelor de transport conține un șir de particularități specifice acestei categorii de infracțiuni. Una dintre aceste particularități constă în necesitatea luării în atenție și elucidarea în cadrul urmăririi penale a unui șir de circumstanțe care, deși, la prima vedere, nu au nici o atribuție la cazul cercetat, în realitate servesc drept mijloace de probă și sunt utilizate în procesul de reconstrucție a împrejurărilor accidentului.

Analizând infracțiunile care atentează la securitatea circulației rutiere, se impune concluzia că acestea sunt infracțiuni de pericol, motiv pentru care la conducerea mijlocului de transport în mod indispensabil urmează a se ține cont de **prevederile pct. 45 al Regulamentului Circulației Rutiere**, care prevede că „conducătorul trebuie să conducă vehiculul în conformitate cu limita de viteză stabilită, ținând permanent seama de următorii factori:

- a) starea psihofiziologică ce influențează atenția și reacția;
 - b) dexteritatea în conducere, care i-ar permite să prevadă situațiile periculoase;
 - c) starea tehnică a vehiculului și particularitățile încărcăturii;
 - d) situația rutieră.
- 2) În cazul în care în limita vizibilității apar obstacole care pot fi observate de conducător, el trebuie să reducă viteza sau chiar să oprească, pentru a nu pune în pericol siguranța traficului”.

Urcând la volanul mijlocului de transport, șoferul trebuie să fie conștient că neprevăzutul în deplasarea autovehiculului poate apărea în orice moment și că urmările unei acțiuni greșite pot fi incalculabile.

Stabilirea stării psihofiziologice ce influențează atenția și reacția în conducere este o sarcină primordială la investigarea infracțiunilor de accident rutier [12]. În speța ce urmează această circumstanță a fost stabilită urmare a analizei mai multor factori reliefați în probele administrate, documente medicale, audiere de martori, concluzii de expertiză.

Astfel, potrivit probelor cauzei, „în acea zi inculpatul I.T. acuza dureri la piciorul stâng, de

aceea s-a adresat la medicul de familie, care i-a confirmat diagnoza de artroză bilaterală a articulațiilor genunchilor, preponderant pe stânga și i-a prescris tratament. Inculpatul mai suferea și de hipertensiune arterială gr. II, cardiopatie. Concluzionând, rezultă că inculpatul acuza durere la piciorul stâng, ceea ce, în mod indirect, i-ar fi influențat capacitatea de reacție și intervenție promptă atunci când în față îi apare un obstacol. Inculpatul era indispus și era posibil preocupat, întrucât se întorcea de la medic. Mai mult ca atât, era spre seară, ora 17.00, când oboseala de pe parcursul zilei își lasă amprenta asupra persoanei”.

„...Reacția șoferului la conducerea mijlocului de transport mai este direct proporțională și cu capacitățile de vedere ale persoanei. Conform informației anexate la cauza penală, inculpatul suferea de conjunctivită cronică, hipermetropie gradul I, la ambii ochi, fiindu-i recomandat portul de ochelari. Conform etimologiei acestei boli, inculpatul nu avea capacitatea de a focaliza obiectele în depărtare din cauza unor modificări apărute la nivelul corneei și cristalinelui. Respectiv, inculpatul, neținând cont de toți acești factori psihofiziologici, care influențează în mod direct atenția și reacția, urcând la volanul automobilului, nu a fost atent, având dificultăți de vedere, fiind fără ochelari, nu a reacționat la timp în momentul apariției pietonului în trafic, nu a frânat, respectiv, comițând accident rutier, urmat de decesul persoanei.

Rezumând, la etapa urmăririi penale este imperios de necesar a stabili toate aceste împrejurări prin acumularea probelor care confirmă starea psihofiziologică ce a influențat atenția și reacția conducătorului în momentul producerii accidentului.

Conform materialelor cauzei, analizând aspectul de vizibilitate în trafic, conform procesului verbal de cercetare a locului accidentului rutier, care indică faptul că accidentul rutier a avut loc pe timp de seară, iluminat de lumina orășenească, starea carosabilului fiind uscată, rezultă că obstacole în deplasare nu existau, fapt confirmat și prin declarațiile martorilor cât și a inculpatului, deci se denotă o vizibilitate bună pe drum.

Mai mult ca atât, din moment ce martorul G. H., conducător auto din proximitatea locului accidentului produs, a declarat că a observat cum un pieton traversa carosabilul, adică a avut capacitățile și posibilitățile de a vedea pietonul, rezultă că și inculpatul, fiind în aceleași condiții rutiere, era obligat să-l vadă pe pieton, dar el nu l-a observat, fie din propria neatenție, fie din cauza problemelor de vedere, care nu-i permit să vadă la distanță - factori care, în cumul, demonstrează neglijarea pct. 45 al Regulamentului Circulației Rutiere.

În ceea ce privește dexteritatea inculpatului, deși acesta are practică și vechime ca șofer, conform informație despre încălcările contravenționale din domeniul circulației rutiere, acesta a fost anterior sancționat pentru depășirea cu viteză, fapt ce îl caracterizează ca persoană predispusă la încălcarea dexterității în conducerea mijlocului de transport.

Cu referire la **condițiile rutiere** de care inculpatul trebuie să țină cont la conducerea mijlocului de transport, conform probelor acumulate, s-a stabilit că era timp de noapte, trafic încărcat, se circula greu din ambele direcții, de aceea respectarea de către inculpat doar a limitei maxime de viteză nu asigură un trafic normal, inculpatul urmând să adopte acea viteză care i-ar fi asigurat siguranța în trafic și oprirea imediată în fața obstacolului. Era foarte important ca viteza de deplasare pe timp de noapte să permită oprirea mijlocului de transport până la limita de vizibilitate sau, mai precis, în interiorul zonei iluminate de farurile mașinii. În caz contrar, se consideră că viteza de deplasare nu corespunde reglementărilor din pct. 45 al Regulamentului Circulației Rutiere și se consideră drept cauză de declanșare a accidentului.

Subsecvent, analiza acestor componente ale pct.45 al Regulamentului Circulației Rutiere denotă că inculpatul nu a ținut cont de starea sa psihofiziologică ce influențează atenția și reacția în conducere, s-a aflat sub influența factorilor ce influențează în mod direct dexteritatea în conducere, și anume: îl durea genunchiul stâng, avea probleme de vedere și era incapabil să vadă la distanță, iar din cauza acestor factori nu a apreciat adecvat situația la trafic, nu a prevăzut pericolul evident și consecințele ce pot surveni, nu a observat pietonul care s-a angajat în trecerea străzii, deși, reieșind din circumstanțele concrete ale cazului, putea și trebuia să observe. Prin urmare, a comis accident rutier, tamponând pietonul, în rezultatul căruia ultimul a decedat..." [18].

Stabilirea tuturor circumstanțelor încălcării prevederilor din Regulamentul Circulației Rutiere este necesară și pe motiv că acestea pot avea impact și la stabilirea pedepsei inculpatului.

Potrivit materialelor unei alte spețe, „...implicarea victimei în accidentul rutier nu în toate cazurile îl absolvă pe conducătorul mijlocului de transport de răspunderea penală. Este posibil ca urmările prejudiciabile produse să se afle în legătură cauzală atât cu fapta victimei cât și cu fapta conducătorului mijlocului de transport. În literatura de specialitate s-a notat că în situațiile în care victima însăși participă la starea de pericol (de exemplu, o persoană traversează strada fără să se asigure și, prin locuri rezervate circulației vehicu-

lelor, este ucisă de o mașină), caracterul periculos al situației create se deduce în raport cu toți cei care au contribuit la producerea lui. Nu se produce o compensare a culpei, fiecare din persoanele care au avut o contribuție la rezultat răspund autonom pentru culpa proprie. Cel mult, dacă există o culpă a victimei, aceasta va fi avută în vedere la individualizarea răspunderii penale și la stabilirea despăgubirilor legale. Instanța de apel menționează că nu poate fi temei pentru eliberarea conducătorului auto de răspundere penală în cazul în care în acțiunile lui există componenta infracțiunii, chiar și în cazul în care regulile circulației rutiere și/sau de exploatare a mijloacelor de transport au fost încălcate și de către pătimit. Asemenea circumstanțe pot fi luate în considerație de către instanța de judecată doar ca circumstanțe atenuante. Din materialele cauzei penale, instanța de apel reține că inculpatul L.G. nu și-a recunoscut vina în comiterea infracțiunii incriminate, declarând că se deplasa cu o viteză între 10-30 km/h, fapt care a fost relatat și de martorii audiați, care au indicat că automobilul nu se deplasa cu viteză mare. Prin raportul de expertiză judiciară (auto-tehnică) 34/12/1-C-2268/1S din X, s-a stabilit că, „conform datelor inițiale prezentate (experimentul în procedura de urmărire penală din X), în cazul depășirii cu viteza indicată de conducătorul auto - de 10 km/oră - conducătorul automobilului de modelul „Peugeot-Expert” dispunea de posibilitate tehnică de stopare a automobilului până la impactul cu pietonul minor, folosind frânarea”. Prin conținutul procesului-verbal de cercetare la fața locului din X s-a stabilit în partea laterală-dreapta a automobilului o urmă de sânge. ...Instanța de apel apreciază că concluziile instanței de fond, referitor la faptul că inculpatul nu l-a văzut pe pieton și nici nu a avut posibilitate să vadă pietonul minor, deoarece pietonul minor nu s-a aflat în câmpul de vizibilitate a conducătorului auto, dar a alergat brusc din partea lateral-dreapta a automobilului, nu pot fi reținute ca fiind pertinente, deoarece acestea nu rezultă din probele administrate la dosar, or, prin raportul de expertiză judiciară (auto-tehnică) 34/12/1-C-2268/18 din X s-a stabilit că, în cazul depășirii cu viteza indicată de conducătorul auto - de 10 km/oră - conducătorul automobilului de modelul „Peugeot -Expert” dispunea de posibilitate tehnică de stopare a automobilului până la impactul cu pietonul” [9].

În Republica Moldova circulația rutieră a cunoscut o dezvoltare alertă datorită creșterii numărului posesorilor de premise de conducere, precum și a posesorilor de vehicule. În coraport cu această stare de fapt, se constată o discrepanță în actualizarea legislației în materia regimului circulației rutiere.

Realitățile cotidiene impun ca infracțiunile rutiere să aibă o reglementare distinctă, justificată de specificul săvârșirii unor asemenea fapte, de participanții la traficul rutier și pietonal.

În acest sens, cea mai oportună și relevantă reglementare normativă a infracțiunilor rutiere ar fi ca aceasta să cuprindă dispoziții clare, precise, în concordanță cu normele europene. De asemenea, în raport de actualele prevederi legale ar fi oportun de analizat și de preluat exemplele din legislația existentă în alte țări, în care domeniul rutier este reglementat de Coduri rutiere moderne, distincte de Codul penal.

Corespunzător, stabilirea și sancționarea faptelor care reprezintă infracțiuni la circulația pe drumurile publice constituie un exercițiu complex, în care e necesar de a stabili corelații precise între toate normele aplicabile circulației pietonilor și vehiculelor pe drumurile publice.

Concluzii

Analiza juridico-penală a infracțiunilor de încălcare a regulilor de circulație rutieră și analiza de drept comparat scot în evidență că legislația Republicii Moldova nu este actualizată și adaptată la realitățile existente, iar în consecință scade asigurarea protecției corespunzătoare a persoanei, a dreptului la viață și sănătate a acesteia în cazul fenomenelor infracționale de accidente rutiere.

Studiul fenomenului accidentelor rutiere, practicile judiciare existente, precum și lacunele constatate de actorii implicați în investigarea faptelor de accidente de circulație duc la concluzia necesității adoptării unui Cod rutier, care să cuprindă toate aspectele necesare unei optimizări manageriale, cu referire strictă la faptele săvârșite în regimul circulației rutiere, precum și să asigure un echilibru între evoluția civilizației și a sistemul juridic.

Referințe bibliografice

1. Boroș A. *Infracțiuni contra vieții*. București: ALL Beck, 1999. 249 p.
2. Carta Organizației Națiunilor Unite a Drepturilor Omului. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115540&lang=ro (vizitat la 25.02.2024).
3. Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 128-129/1012. În vigoare din 13 septembrie 2002.
4. Codul penal al României. Nr. 286 din 17 iulie 2009. În: *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr. 510. În vigoare din 1 februarie 2014.
5. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr. 1. În vigoare din 27 august 1994.
6. Convenția asupra circulației rutiere, nr. 1968 din 08.11.1968. În vigoare pentru Republica Moldova din 26 mai 1994. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117923&lang=ro (vizitat la 27.02.2024).
7. Convenția asupra semnalizării rutiere, nr. 87 din 08.11.1968. În vigoare pentru Republica Moldova din 8 octombrie 2016. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117923&lang=ro (vizitat la 27.02.2024).
8. Convenția Europeană pentru reprimarea infracțiunilor rutiere. Adoptată la Strasbourg la 30 noiembrie 1964, în vigoare din 18 iulie 1972. În: *Culegere de acte internaționale în domeniul justiției penale*. Volumul II. Chișinău, Cartea Juridică, 2011, p. 85-94.
9. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 12.12.2018. Dosar nr. 1a-1967/2018. https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/c57aa008-8028-e911-80d6-0050568b7027 (vizitat la 27.02.2024).
10. Diaconu (Șimonescu-Diaconu) R.-E. *Doctrină și jurisprudență în materia infracțiunilor rutiere. Rezumatul tezei de doctorat*. https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2016/05/rezumat_diaconu.pdf (vizitat la 27.02.2024).
11. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Regulamentului circulației rutiere. Nr. 357 din 13 mai 2009. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 92-93/409. În vigoare din 15 iulie 2009.
12. Hotărârea Plenumului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova despre practica judiciară cu privire la aplicarea legislației, la examinarea cauzelor penale referitoare la încălcarea regulilor de securitate a circulației sau exploatarea a mijloacelor de transport. Nr. 20 din 8 iulie 1999. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=361 (vizitat la 24.02.2024).
13. Popescu G.F. *Circulația rutieră. Infracțiuni la regimul circulației pe drumurile publice*. București: Hamangiu, 2009. 344 p.
14. Radu R.H. *Prioritatea ordinii juridice UE asupra dreptului național*. https://www.constcourt.md/public/files/file/conferinta_20ani/programul_conferintei/Razvan_Horatiu_Radu.pdf (vizitat la 27.02.2024).
15. Regulamentul (CE) nr. 86/2007 al Parlamentului European și al Consiliului, nr. 16 din 11.07.2007, privind legea aplicabilă obligațiilor necontractuale („Roma II”). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32007R0864> (vizitat la 27.02.2024).
16. Rusu S. Operațiunea calificării în dreptul internațional privat. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale)*, 2017, nr. 8(108), p.246-250.
17. Stati V. Infracțiunea de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatarea a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport (art.264 CP RM): conotații practice și teoretice. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2008, nr. 1-2, p. 81-90.
18. Sentința Judecătoriei Ciocana, mun. Chișinău din 09.12.2004. Dosar nr.1521/2014. https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/f3eb54df-179c-e411-a92e-005056a5fb1a (vizitat la 26.02.2024).

DREPT CIVIL ȘI PROCESUAL CIVIL

CZU: 347.95/.99

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.1\(68\).05](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.1(68).05)

REPERCUSIUNILE NOILOR TEMEIURI DE RECURS ASUPRA ÎMPUTERNICIRILOR CURȚII SUPREME DE JUSTIȚIE

Alexandru CEBAN,
judecător în cadrul Judecătoriei
Chișinău, sediul Central
<https://orcid.org/0009-0001-8230-0204>

SUMAR

Organizarea și funcționarea sistemului judiciar este expresia suveranității statale, fiecare țară având dreptul autonom să traseze conduita jurisdicțională, într-un cod demn de urmat atât de participanții interesați nemijlocit în realizarea drepturilor subiective, cât și de autoritatea investită cu puterea de a tranșa un anumit diferend. Temeiurile de recurs reprezintă rațiunea promovării căii de atac și delimitează câmpul procedural al cercetării legalității hotărârii, limitele în care judecătorii sunt obligați să se pronunțe în respectarea principiului disponibilității. Importanța temeiurilor de recurs este subliniată perpetuu în literatura de specialitate, arătându-se că sistemului prin care legiuitorul a limitat cazurile de recurs, deși perfectibil, i se recunoaște meritul de a impune justițiabililor și instanței o anumită disciplină care „trebuie să fie temelia oricărei proceduri”.

Cuvinte-cheie: *recurs, temeiurile recursului, împuternicirile instanței de recurs, instanță supremă, practică uniformă.*

Considerații preliminare

„*Res judicata pro veritate habetur și bis de eadem re ne sit actio*” sunt adagii străvechi, care exprimă principiul potrivit căruia ceea ce a constituit obiectul unei judecăți nu mai poate fi pus în discuție. S-a admis însă că este posibilă eroarea de judecată, întrucât activitatea de soluționare a litigiilor este, ca orice operă omenească, imperfectă [11, p. 1].

Valențele atribuite recursului – ca instrument public de asigurarea aplicării și interpretării uniforme a legii – au impus o reglementare riguroasă a condițiilor de exercitare, legea statuând asupra

THE REPERCUSSIONS OF THE NEW GROUNDS OF APPEAL ON THE POWERS OF THE SUPREME COURT OF JUSTICE

SUMMARY

The organization and functioning of the judicial system is the expression of state sovereignty, each country having the autonomous right to draw jurisdictional conduct, in a code worthy of being followed both by the participants directly interested in the realization of subjective rights, and by the authority vested with the power to resolve a certain dispute. The grounds of appeal represent the reason for promoting the appeal and delimit the procedural field of the investigation of the legality of the decision, the limits in which the judges are obliged to rule in compliance with the principle of availability. The importance of the grounds of appeal is constantly emphasized in the specialized literature, showing that the system by which the legislator limited the cases of appeal, although perfectible, is recognized as having the merit of imposing a certain discipline on the litigants and the court that „must be the basis of any procedure”.

Key-words: *appeal, the grounds of the appeal, the powers of the court of appeal, supreme court, uniform practice.*

motivelor care pot fundamenta controlul judiciar asupra hotărârilor pronunțate în stadiul devolutiv al procesului. Din această perspectivă, distincția între recurs și apel este netă, întrucât nu orice nemulțumire a părții deschide controlul extraordinar, ci numai aceea care se circumscrie preceptelor limitativ prevăzute de lege, fapt ce apropie recursul de căile extraordinare de atac de retrac-tare [6, p. 185].

Pentru justițiabili, existența cazurilor de recurs le impune, înainte de a formula cererea de recurs, să analizeze dacă nemulțumirea lor se încadrează în unul dintre aceste cazuri, să evite astfel tergiversarea nejustificată a proceselor și cheltuielilor suplimentare. Totodată, îi obligă să aibă o atitudine procesuală corectă, să reliefeze încă din fața pri-

mei instanțe toate argumentele de fapt și de drept care au determinat procesul, permițând astfel, pentru echilibrul procesual, adversarului să își realizeze pe deplin apărarea. În acest fel, părțile contribuie esențial la pronunțarea unor hotărâri legale sub amenințarea produsă de cazurile de recurs ce pot cuprinde multiple motive. Pentru instanțele de fond, existența motivelor de recurs constituie un puternic stimulent în pronunțarea unor hotărâri care respectă legea, un obstacol în calea arbitrarului și subiectivismului. Nu în ultimul rând, reglementarea cazurilor de recurs contribuie la realizarea unei practici unitare, întrucât, în caz de casare, hotărârile instanței de recurs asupra problemelor de drept dezlegate, precum și asupra necesității administrării unor probe sunt obligatorii pentru judecătoria fondului. Se urmărește ca în cazuri similare soluția să fie aceeași, fapt ce contribuie la creșterea încrederii în actul de justiție.

În principiu, nu orice pretense greșeli de judecată ori nemulțumiri ale părții pot fi supuse controlului judiciar ierarhic pe calea recursului, ci doar acelea care corespund uneia dintre ipotezele prevăzute de lege ca motive ale acestei căi extraordinare de atac. Cu alte cuvinte, motivele de critică a hotărârii atacate, arătate de recurent în cererea de recurs pe care o formulează sau, după caz, relevate prin memoriu separat (depus în termenul de motivare a căii de atac prevăzut de lege), constituie cauza recursului, rațiunea pentru care se cere desființarea unei hotărâri judecătorești pronunțate fără drept de apel, în apel sau de un organ cu activitate jurisdicțională [11, p. 186].

În doctrina s-a încercat a face și o clasificare a motivelor de recurs, în funcție de natura legii încălcate:

- *formale*, referitoare la compunerea instanței, pronunțarea hotărârii de alți judecători decât cei care au luat parte la dezbaterile în fond a pricinii, competența, excesul de putere;
- *de fond*, cele ce privesc încălcarea legilor care reglementează fondul dreptului dedus judecătii: dacă se acordă mai mult decât s-a cerut ori ceea ce nu s-a cerut, hotărârea nu este motivată, interpretarea greșită a actului dedus judecătii, lipsa de bază legală;

și în funcție de soluția instanței de recurs:

- *de casare*, includ motivele formale;
- *de modificare*, cuprind pe cele de fond.

Prin combinare, cazurile formale conduc la casarea hotărârii, iar cele de fond - la modificarea ei [6, p. 192].

Astfel, revenind nemijlocit la aspectele cercetate în prezenta analiză științifică, reținem că, conform Legii nr. 246 din 31.07.2023 cu privire la modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei Curții Supreme de Justiție) [12], au fost aduse un șir de modificări

semnificative ale CPC al RM [2], inclusiv au fost modificate semnificativ temeiurile declarării recursului, modificări care vor avea repercusiuni esențiale asupra aplicării în practică a împuternicirilor instanței de recurs.

Odată cu adoptarea Legii nr. 246 din 31.07.2023 cu privire la modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei Curții Supreme de Justiție) a fost modificat în corpore art. 427 CPC, care reglementează temeiurile recursului după cum urmează:

„Articolul 432. Temeiurile recursului

(1) *Recursul este admis, dacă:*

- a) *interpretarea legii din hotărârea contestată este contrară jurisprudenței uniforme a Curții Supreme de Justiție;*
- b) *prin admiterea recursului, se schimbă sau se consolidează jurisprudența Curții Supreme de Justiție;*
- c) *a fost admis neîntemeiat un apel introdus tardiv sau a fost respins ca fiind tardiv un apel depus în termen;*
- d) *hotărârea sau decizia vizează drepturile persoanei care nu a fost atrasă în proces;*
- e) *hotărârea sau decizia este arbitrară ori se bazează în mod determinant pe aprecierea vădit nerezonabilă a probelor;*
- f) *instanța nu a fost compusă potrivit legii sau hotărârea a fost pronunțată cu încălcarea competenței jurisdicționale.*

(2) *Temeiurile menționate la alin. (1) lit. d)-f) pot fi invocate în recurs doar dacă au fost invocate în apel sau dacă încălcarea a avut loc în instanța de apel”.*

Discuții și rezultate

Noile temeiuri de recurs. Până la analiza eventualelor repercusiuni ale noilor temeiuri de recurs asupra împuternicirilor instanței, vom analiza succint noile temeiuri de recurs introduse prin Legea nr. 246 din 31.07.2023, și anume cele prevăzute la lit. a), b), d) și e) ale art. 432 CPC al RM.

Este foarte evidentă legătura între primele două temeiuri noi introduse, și anume cazul când interpretarea legii din hotărârea contestată este contrară jurisprudenței uniforme a Curții Supreme de Justiție, diferența semnificativă fiind doar momentul în care apare respectiva „jurisprudență” a Curții Supreme de Justiție, adică în cazul temeiului prevăzut la lit. a), este evident condiționat de existența de fapt deja a unei „jurisprudențe uniforme” la momentul înaintării recursului, iar în cazul temeiului prevăzut la lit. b) respectiva „jurisprudență”, pe care nu o vom putea numi uniformă la data înaintării recursului, abia urmează a se cristaliza în procesul emiterii deciziei instanței supreme și va căpăta statut de „jurisprudență uniformă” după emiteria deciziei irevocabile în urma examinării recursului.

Aceste două temeuri noi ne duc cu gândul la prevederile anterioare, abrogate, conform cărora părțile sunt în drept să declare recurs în cazul în care se declară aplicarea eronată a normelor de drept material, și anume: instanța a interpretat în mod eronat legea. Temeiul dat apare în situația când normei juridice i se atribuie un grad mai mare de abstracție sau când există îndoieli la aplicare, instanța aplicând totuși norma respectivă, extinde norma juridică dincolo de ipotezele la care se aplică sau, din contra, a exclus ipoteze concrete din aria de ipoteze pe care le acoperă norma juridică respectivă [3, pct. 9].

În acest context s-a dedus faptul că aplicarea corectă de către instanța judecătorească a normelor de drept material este strict legată de interpretarea corectă a acestora. Analizând temeiul respectiv, aparent, chiar în situația în care decizia contestată cu recurs ar fi legală și întemeiată, ultima poate fi casată pentru că ar contraveni practicii Curții Supreme de Justiție, iar judecătorii, în deliberări, ar trebui să se conducă nu de lege, ci exclusiv de o practică a unei instanțe superioare, mai ales că însuși legiuitorul „a legalizat” practica schimbătoare a Curții Supreme de Justiție prin introducerea temeiului de recurs prevăzut la lit. b).

Referitor la noul temei de recurs - anume cel prevăzut la lit. d) „*hotărârea sau decizia vizează drepturile persoanei care nu a fost atrasă în proces*” - noua sintagmă „vizează” este cea care atrage atenția, având în vedere „noutatea” acesteia în doctrina juridică. Noul temei de recurs urmează a fi analizat în coroborare cu prevederile noi ale art. 430, care menționează persoanele care sunt în drept să declare recurs, și anume „*Sunt în drept să declare recurs: a) părțile și alți participanți la proces; b) persoanele care nu au participat la proces, dar care sunt lezate în drepturi prin hotărârea, încheierea sau decizia judecătorească*”. În aceeași ordine de idei, considerăm oportun de a menționa temeiul „similar” de revizuire prevăzut la art. 449 lit. c) CPC. Astfel, aparența similitudinii între respectivele temeuri - unul de recurs și celălalt de revizuire - nu este benefică și nu este conform principiului clarității și previzibilității legii. Totodată, considerăm că noul temei de recurs nu a făcut altceva decât a abstractizat cercul persoanelor care ar fi în drept (aparent) să declare recurs și, implicit, ar putea pretinde la casarea actului de dispoziție contestat cu recurs, lucru nu cel mai benefic, considerăm noi. De altfel, o primă problemă simplă și foarte importantă care va apărea în practică este situația în care, ipotetic, va fi admis recursul unei persoane „vizate” de decizia contestată, dar nu va putea obține o calitate procesuală conform art. 55 CPC (nu se va încadra în condițiile obținerii statutului de parte, intervenient) - situație banală din care, cel puțin noi, la moment, nu vedem o ieșire procesuală.

Referitor la noul temei de recurs, cel prevăzut la lit. e) „*hotărârea sau decizia este arbitrarea sau se bazează în mod determinant pe aprecierea vădit nerezonabilă a probelor*”, considerăm că introducerea noțiunii precum „hotărâre arbitrară” nu a fost cea mai reușită inspirație a legiuitorului, având în vedere faptul că este o noțiune foarte abstractă și interpretativă, iar tot ce este abstract și interpretativ va condiționa abuzuri. Cel mai important, cu referire la acest aspect, este faptul că însuși autorul indică în nota informativă a proiectului de lege că această noțiune este „utilizată pentru a defini situația în care judecătorii nu aduc nici o motivare pentru deciziile/hotărârile luate, sau când acestea sunt bazate pe greșeli evidente de fapt sau de drept comise de judecători”. În lipsa unei definiții a noțiunii de „hotărâre arbitrară”, se creează premise pentru aplicarea abuzivă a acesteia. În aceeași ordine de idei, reținem că Curtea Europeană a Drepturilor Omului face o diferențiere între categoriile „hotărâre nemotivată” și „hotărâre arbitrară”. Nemotivată este cea hotărâre în care instanța nu a dat răspuns explicit la un anumit argument (cauza *Lebedinschi c. Republicii Moldova*) [9], fie a omis să se expună pe marginea unui argument decisiv (cauza *Ruiz Torija c. Spaniei*) [10]. În ceea ce privește hotărârea arbitrară, utilizând asemenea noțiune, Curtea are în vedere: „eroare pe care nicio instanță rezonabilă nu ar fi putut-o comite vreodată”; „în mod grosier arbitrară”; „denegare de dreptate” (cauza *Bochan c. Ucrainei* (Nr. 2)) [8].

Repercusiunile noilor temeuri de recurs asupra împuternicirilor instanței. Cu referire la repercusiunile noilor temeuri de recurs asupra împuternicirii **prevăzută de art. 445 lit. (a) CPC** - de a respinge recursul, în special temeiurile prevăzute la lit. a) și b), considerăm necesar de a menționa că, prin aceeași Lege nr. 246 din 31.07.2023, s-au introdus două temeuri noi de declarare a recursurilor inadmisibile, și anume: „alinelatul se completează cu literale e) și f) cu următorul cuprins: „e) *problema juridică invocată în recurs nu este de o importanță fundamentală pentru dezvoltarea jurisprudenței; f) recursul este vădit neîntemeiat*”. În cele ce urmează vom încerca să înțelegem esența lor și, cel mai important, aplicabilitatea în practică, în coroborare cu împuternicirea de respingere a recursului.

În primul rând, considerăm că introducerea respectivelor două temeuri noi de admisibilitate a schimbat conceptual instituția admisibilității recursului, având repercusiuni și la împuternicirea de respingere a recursului. Până la modificări, instituția admisibilității recursului avea menirea de a filtra recursurile pe aspecte strict procesuale (actul judecătoresc nu poate fi supus recursului, omiterea termenului înaintării, lipsa dreptului de a

înainta recurs, recurs repetat - după ce a fost examinat și strict formale (recursul nu se încadrează în temeiurile prevăzute strict de lege). Analiza primei îputerniciri noi introdusă - „e) problema juridică invocată în recurs nu este de o importanță fundamentală pentru dezvoltarea jurisprudenței” - ne amintește de cele două temeiuri prevăzute de art. 432 de înaintare a recursului menționate mai sus. Astfel, un simplu exercițiu logic ne permite să înțelegem că, pentru a fi aplicat temeiul de la litera e) în vederea declarării recursului inadmisibil pe acest temei, recurentul ar urma să invoce unele probleme juridice, în sensul vicierii actului contestat cu recurs, iar instanța de recurs, în urma analizei acestora (altfel este imposibil), le va da apreciere și le va califica drept „nefiind de o importanță fundamentală pentru dezvoltarea jurisprudenței” - efect al declarării recursului ca fiind inadmisibil.

Inițial, vrem să punctăm un aspect strict moral al respectivei prevederi a legiuitorului, or, noi considerăm că orice justițiabil vine în fața instanței (mai ales în fața CSJ) pentru „a i se face dreptate”, vine cu anumite argumente de ilegalitate a hotărârii contestate, iar din actul prin care se resping respectivele plângeri, punându-se punct irevocabil unui litigiu, urmează să se înțeleagă legalitatea actelor contestate de el și netemeinicia argumentelor sale. Noi considerăm că „dezvoltarea jurisprudenței” ține strict de obligațiile interne ale Curții și este inadmisibil de a pune punct irevocabil la un litigiu cu argumentul că „plângerile” justițiabilului nu sunt de o importanță fundamentală pentru dezvoltarea jurisprudenței, or, justițiabilii nu înaintează recurs cu scopul de a fortifica practica judiciară, ci pentru a-și valorifica drepturile pe care le consideră lezate. Sub acest aspect, cu titlu de *lege ferenda*, propunem excluderea respectivului temei de declarare, ca fiind inadmisibil recursul.

Făcând abstracție de latura „morală”, revenim la esența respectivei prevederi, care, pentru a fi aplicată, urmează ca instanța de recurs să dea apreciere respectivelor „probleme juridice” invocate în recurs și, în mod logic, să le respingă, ceea ce înseamnă că se va purcede la examinarea temeiurilor de recurs. Cu referire la cel de al doilea temei nou introdus - de declarare a recursului inadmisibil, „recursul este vădit neîntemeiat” - lucrurile sunt și mai simple sub aspectul analizat. Este evident că, pentru a declara inadmisibil un recurs pe acest temei, urmează a da apreciere „temeiniciei” argumentelor din recurs. Altfel decât printr-o procedură de analiză, cercetare și încadrarea argumentelor de fapt în cadrul legal, acest procedeu este imposibil.

Astfel, în ambele cazuri este evident că „se resping” recursurile și nicidecum nu „se declară inadmisibile”, or, instanța este obligată să dea apreciere temeiurilor recurenților. Întrebarea logică care

apare odată cu introducerea respectivelor două temeiuri de inadmisibilitate: care este sensul menținerii îputerniciei „de respingere a recursului” din prevederile art. 445 alin. (1) lit. (a)? O analiză simplă ne permite să identificăm doar un caz în care va fi posibilă aplicarea acestei îputerniciri - în situația în care recursul nu a fost „vădit neîntemeiat” pentru a fi declarat „inadmisibil”, iar ulterior, după trecerea admisibilității și examinării în fond a acestuia, se va considera că, totuși, este neîntemeiat și se vor menține actele contestate. În asemenea circumstanțe va fi evidentă exclusiv culpa instanței de recurs, care nu a sesizat netemeinicia vădită a recursului la faza examinării admisibilității. Concluzia este că îputernicirea de respingere a recursului va fi mult mai puțin aplicată odată cu noile modificări ale legii.

Cu referire la repercusiunile noilor temeiuri de recurs asupra îputernicirii **prevăzută de art. 445 lit. (b) CPC - casarea integrală sau parțială a deciziei instanței de apel și hotărârii primei instanțe, cu pronunțarea unei noi hotărâri** - este evident că această soluție (casarea și reținerea cauzei pentru judecare de către instanța supremă) se aplică în situația când „eroarea judiciară” poate fi corectată de către instanța de recurs prin emiterea unei hotărâri noi, iar reieșind din noile temeiuri de admitere a recursului invocate mai sus, această situație poate fi atunci când se va constata că: „a) interpretarea legii din hotărârea contestată este contrară jurisprudenței uniforme a Curții Supreme de Justiție; b) prin admiterea recursului, se schimbă sau se consolidează jurisprudența Curții Supreme de Justiție; e) hotărârea sau decizia este arbitrară ori se bazează în mod determinant pe aprecierea vădit nerezonabilă a probelor”.

În prima situație - „interpretarea legii din hotărârea contestată este contrară jurisprudenței uniforme a Curții Supreme de Justiție” - doar această îputernicire este admisibilă, or, e absurd să se constate că hotărârea contestată este contrară jurisprudenței uniforme a Curții Supreme de Justiție și cauza să fie retrimisă la rejudecare, or, uniformizarea practicii este o sarcină exclusivă a Curții Supreme de Justiție.

În cazul celui de al doilea temei de la lit. b) este și mai evident că doar această îputernicire (casarea și reținerea cauzei pentru judecare de către instanța supremă) este admisibilă, or, iarăși va fi absurd să se constate că practica Curții Supreme de Justiție trebuie schimbată și, eventual, să se retrimită cauza la rejudecare, or, uniformizarea practicii este o sarcină exclusivă a Curții Supreme de Justiție. În acest caz, nu putem să nu menționăm absurditatea situației în care o decizie este casată, având drept temei un fapt (o circumstanță) care apare după emiterea respectivei decizii casate (apare când CSJ decide să-și schimbe practica), adică o decizie legală și întemeiată este casată fără

existența unei cuple a instanței ierarhic inferioare - o soluție neinspirată a legiuitorului.

În cazul celui de al treilea temei c), a fost admis neîntemeiat un apel introdus tardiv sau a fost respins ca fiind tardiv un apel depus în termen, nu va fi aplicabilă împuternicirea de la lit. b) a art. 445, or, în situația în care a fost admis neîntemeiat un apel introdus tardiv, instanța va aplica împuternicirea de la lit. g) a art. 445 - va admite recursul, va casa decizia instanței de apel, cu pronunțarea unei încheieri de restituire a cererii de apel, iar în situația în care a fost respins ca fiind tardiv un apel depus în termen, instanța va aplica împuternicirea de la lit. c) a art. 445 și va remite cauza la rejudecare, or, o decizie pe fondul cauzei a instanței de apel lipsește.

În cazul temeiului de la „lit. e) hotărârea sau decizia este arbitrară ori se bazează în mod determinant pe aprecierea vădit nerezonabilă a probelor”, lucrurile se complică. Pornim de la ideea că, de fapt, la litera e) sunt două temeiuri de admitere a recursului: hotărârea sau decizia este arbitrară - primul caz și cel de al doilea - se bazează în mod determinant pe aprecierea vădit nerezonabilă a probelor, care nu sunt interdependente și, deci, pot exista separat. Observăm că în cel de al doilea caz legiuitorul a admis ipoteza existenței „aprecierii vădit nerezonabilă a probelor” și nicidecum nu insuficiența acestora. Respectiv, în procesul motivării unei decizii de casare a hotărârii pe respectivul temei, instanța supremă va fi obligată să argumenteze prin ce anume s-a materializat respectiva apreciere vădit nerezonabilă a probelor, iar în procesul exercițiului de apreciere a probelor este evident că se va contura o „viziune” a instanței supreme referitor la probatoriul respectiv - poziție care, prin prisma puterii lucrului judecat, nu va mai putea fi supusă aprecierii de către alte instanțe. Deci, ajungem la concluzia fermă că, în cazul în care va fi admis un recurs având ca temei aprecierea vădit nerezonabilă a probelor, unica soluție a instanței de recurs va fi reținerea cauzei și emiterea unei hotărâri noi.

În cel de al doilea caz - când temeiul de admitere a recursului va fi cazul în care instanța de recurs va aprecia hotărârea sau decizia ca fiind arbitrară și o va casa - reținem că legiuitorul nu a venit cu o definiție a aprecierii hotărârii (ca fiind arbitrară). Astfel, din temeiul respectiv de admitere a recursului, chiar și fiind unul extrem de abstract, esența acestuia este, totuși, vicierea aprecierii situațiilor de fapt raportate la cadrul legal, făcute de judecător. Revenind la exercițiul logic de mai sus, în procesul motivării unei decizii de casare a hotărârii pe respectivul temei, constatăm că instanța supremă va fi obligată să argumenteze prin ce anume s-a materializat „arbitrariul” hotărârii, iar în procesul respectivului exercițiu de apreciere a probelor este evident că se va contura

o „viziune” a instanței supreme referitor la circumstanțele de fapt, probatoriu și legea aplicabilă cauzei - poziție care prin prisma puterii lucrului judecat nu va mai putea fi supusă aprecierii de către alte instanțe. De aici ajungem la concluzia fermă că, în cazul în care va fi admis un recurs având ca temei arbitrariul hotărârii, unica soluție a instanței de recurs va fi reținerea cauzei și emiterea unei hotărâri noi.

Cu referire la repercusiunile noilor temeiuri de recurs asupra împuternicirii **prevăzută de art. 445 lit. (c) CPC** - cea de admitere a recursului, casarea integrală a deciziei instanței de apel cu trimiterea cauzei spre rejudecare în instanța de apel o singură dată, dacă eroarea judiciară nu poate fi corectată de către instanța de recurs, având în vedere că împuternicirea respectivă se aplică în situația în care se casează decizia instanței de apel, iar casarea survine în urma admiterii recursului care a fost întemeiat pe un șir de temeiuri prevăzute expres de lege, este imperios necesar identificarea situațiilor în care, ipotetic, ar fi admisă o „eroare judiciară” prin prisma noilor temeiuri de recurs.

Eroare judiciară este o sintagmă pe care legiuitorul nostru nu a definit-o în nici un act legislativ, fapt care a condiționat necesitatea identificării unei definiții în doctrină. Astfel, conform *Studiului cu privire la mecanismul național de remediere și compensare pentru erorile judiciare și vicii de procedură* elaborat de Ministerul Justiției al R. Moldova [12, p. 27-29], pentru definirea conceptuală a erorii judecătorești este oportun de a observa abordarea acestui termen de Legea nr. 178 din 25 iulie 2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor [4]. Această lege nu definește expres eroarea judiciară, ci mai degrabă se referă expres la situații în care intervine răspunderea individuală a judecătorului. S-a notat că, atunci când se încearcă să se identifice ce înseamnă o eroare judecătorească, nu poate fi negat elementul individual - că o anumită acțiune ori omisiune individuală și posibilă răspunderii disciplinare comisă de către un judecător poate genera repercusiuni fundamentale asupra soluției cauzei judiciare în care această abatere disciplinară s-a comis.

În concluzia respectivului studiu s-a menționat că „o eroare judiciară astfel poate fi înțeleasă ca fiind o situație când se descoperă unele fapte sau circumstanțe și/sau probe necunoscute, care nu puteau fi într-un mod rezonabil cunoscute la momentul adoptării soluției judiciare definitive și care sunt atât de fundamentale încât afectează și inversează soluția judiciară și necunoașterea cărora nu este imputabilă justițiabilului”. O altă concluzie a studiului ar fi că „o eroare judiciară reprezintă, în esență, o soluție judiciară cu valoare de *res judicata*, care a fost adoptată fără a cunoaște o circumstanță, un fapt sau în lipsa unei probe fundamentale pentru soluția dată și necunoașterea nu este

imputabilă nici judiciarului și nici persoanei care a devenit victima acestei soluții judiciare”.

Analizând concluziile respectivului raport, înțelegem că, de fapt, după cum a fost definită „eroarea judiciară”, aceasta s-ar încadra mai degrabă în cadrul unui temei de revizuire a hotărârii judecătorești și nicidecum la un temei de recurs, mai mult ca atât – temei de remitere a pricinii la rejudicare, or, din esența raționamentelor menționate mai sus, însuși faptul constatării „erorii judiciare” presupune implicit cunoașterea cauzelor care au provocat-o și, respectiv, rămâne doar a căuta soluții conforme și eficiente de remediere a acesteia.

În acest sens, considerăm că temeiul respectiv de trimitere a pricinii la rejudicare a fost excesiv de abstractizat de către legiuitor, fapt care acordă instanței de recurs un câmp larg de interpretare și o doză mare de subiectivism la faza examinării existenței sau lipsei posibilității reale de corectare a erorii judiciare de către însăși instanța de recurs. În acest sens, considerăm că punctul de pornire la examinarea respectivei posibilități urmează a fi asigurarea protecției *dreptului părților la un proces echitabil*, inclusiv prin prisma jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, iar în situația în care există suficiente substraturi că acest drept nu va fi afectat instanța de recurs urmează să depună toate „eforturile” pentru rejudicarea pricinii în fond, cu emiterea unei hotărâri noi. Situația dată va asigura economia procesuală și va contribui la reducerea termenelor de examinare a pricinilor civile și apărarea eficientă a drepturilor subiective civile [1, p. 326].

Mai mult ca atât, suntem de părerea că urmează ca instanța de recurs să facă uz anume de împuternicirea de a reexamina fondul și a emite o decizie în acest sens, iar dispunerea trimiterii cauzei instanței de apel pentru rejudicare să fie o excepție în cazul când este necesară administrarea unor probe pentru stabilirea corectă a situației de fapt, care nu poate avea loc în judecata din recurs în lumina prevederilor art. 443 CPC, conform cărora instanța de recurs verifică legalitatea hotărârii atacate, *fără a administra noi dovezi*.

În urma realizării unui studiu statistic încă în 2016 privind soluțiile adoptate de către Curtea Supremă de Justiție privind judecarea cauzelor în ordine de recurs secț. II (conform vechilor temeuri), în perioada 1 ianuarie 2014 - 30 septembrie 2015, am constatat că, din toate recursurile admise de către instanța supremă, circa 45,5% din cauze au fost remise la rejudicare (instanța de fond sau apel), iar în 34,5% din cazuri instanța de recurs a reexaminat fondul cu pronunțarea unei hotărâri noi.

În contextul acestor date statistice, considerăm că numărul mare de cauze trimise spre rejudicare în instanța de apel (când se constată că eroarea judiciară nu poate fi corectată de către

instanța de recurs) este condiționat inclusiv de percepția greșită a esenței „erorii judiciare” în calitate de temei de casare, în contextul aprecierii posibilității de corectare de către instanța de recurs în cadrul examinării nemijlocite a recursului. În final, am ajuns la concluzia că ar fi binevenită limitarea cazurilor în care pricina urmează a fi trimisă la rejudicare în instanța de apel, și anume exclusiv atunci când se va constata că este necesară administrarea unor probe – doar pentru stabilirea corectă a situației de fapt necesare pentru a concluziona asupra aplicării corecte a legii (și nicidecum în vederea probării temeiniciei acțiunii în sine), instanța de recurs urmând a indica expres care sunt acestea și raționamentul de care s-a condus când a decis că respectiva eroare nu poate fi corectată. În situația respectivă, considerăm că și instanțele de apel se vor responsabiliza la judecarea repetată a pricinii și vor fi direcționate mai eficient în vederea efectuării unui act de justiție calitativ în termeni rezonabili.

Cu referire la repercusiunile noilor temeuri de recurs asupra împuternicirii **prevăzută de art. 445 lit. (c¹) CPC**, legea nouă – „*Instanța, după ce judecă recursul, este în drept: c¹) să admită recursul și să caseze integral decizia instanței de apel și hotărârea primei instanțe, trimitând cauza spre rejudicare în prima instanță, în cazul în care a constatat neatragerea în proces a persoanelor ale căror drepturi sunt lezate prin hotărâre*” – reamintim că, conform vechilor prevederi ale art. 445 lit. (c¹) CPC, „*instanța, după ce judecă recursul, este în drept să admită recursul și să caseze integral decizia instanței de apel și hotărârea primei instanțe, trimitând cauza spre rejudicare în prima instanță doar în cazul în care a constatat încălcarea sau aplicarea eronată a normelor de drept procedural specificate la art. 432 alin. (3) lit. d) și f). La solicitarea participanților la proces, instanța de recurs poate trimite cauza spre rejudicare în prima instanță o singură dată, în cazul prevăzut la art. 432 alin. (3) lit. b)*”.

Observăm că, anterior, legiuitorul a prevăzut expres trei cazuri în care pricina putea fi restituită spre rejudicare în prima instanță: 1. Instanța a soluționat problema drepturilor unor persoane neantrenate în proces; 2. Hotărârea a fost pronunțată cu încălcarea competenței jurisdicționale; 3. Pricina a fost judecată în absența unui participant la proces căruia nu i s-a comunicat locul, data și ora ședinței de judecată (doar la solicitarea participanților la proces). În toate celelalte cazuri, pricina urma a fi restituită spre rejudicare în instanța de apel.

Analizând noile prevederi, observăm că legiuitorul a prevăzut expres și exhaustiv, fără loc de interpretare, cazul în care instanța de recurs poate face uz de respectiva împuternicire – cazul în care va constata neatragerea în proces a persoanelor

ale căror drepturi au fost lezate prin hotărâre, adică când recurentul va invoca temeiul prevăzut la lit. d) și anume că hotărârea sau decizia vizează drepturile acestuia și nu a fost atras în proces, restituirea pricinii la rejudecare având scopul de a oferi posibilitatea de apărare tuturor persoanelor ale căror drepturi și interese au fost lezate prin hotărârea primei instanțe, pentru a li se garanta dreptul la dublul grad de jurisdicție.

Cu referire la repercusiunile noilor temeiuri de recurs asupra îputernicirii **prevăzută de art. 445 lit. (d) CPC** - „*Instanța, după ce judecă recursul, este în drept: d) să admită recursul și să caseze decizia instanței de apel și hotărârea primei instanțe, dispunând încetarea procesului ori scoaterea cererii de pe rol, dacă există temeiurile prevăzute la art. 265 și 267*” - observăm că legiuitorul a prevăzut expres și exhaustiv, fără loc de interpretare, cazurile în care instanța de recurs poate face uz de aceasta, astfel considerăm că în procesul aplicării în practică nu ar trebui să apară dificultăți.

Cu referire la repercusiunile noilor temeiuri de recurs asupra îputernicirii **prevăzută de art. 445 lit. (e) CPC** - „*Instanța, după ce judecă recursul, este în drept: e) să admită recursul și să modifice decizia instanței de apel și/sau hotărârea primei instanțe*” - considerăm că, prin prisma noilor temeiuri de recurs, inclusiv cele de declarare a recursurilor inadmisibile menționate anterior, urmează să scadă semnificativ aplicabilitatea respectivei îputerniciri, or, atunci când „modificarea” deciziei ține exclusiv de motivare, considerăm că instanța de recurs urmează să respingă recursul ca nefondat, cu substituirea motivării, iar în restul cazurilor - să caseze actele contestate și să emită o nouă hotărâre.

Cu referire la repercusiunile noilor temeiuri de recurs asupra îputernicirii **prevăzută de art. 445 lit. (f) și (g) CPC** - „*f) să admită recursul, să caseze decizia instanței de apel și să mențină hotărârea primei instanțe; și „g) să admită recursul, să caseze decizia instanței de apel, cu pronunțarea unei încheieri de restituire a cererii de apel, dacă există temeiurile prevăzute la art. 369*” - considerăm că, în esență, aceste repercusiuni nu vor exista ori, în primul caz, dacă temeiurile de casare invocate în recurs se constată ca întemeiate exclusiv cu referire la decizia instanței de apel și nu se regăsesc în hotărârea instanței de fond, instanța de recurs urmează să admită recursul, să caseze decizia instanței de apel și să mențină hotărârea primei instanțe. Iar în cel de al doilea caz legiuitorul a prevăzut expres și exhaustiv, fără loc de interpretare, situația în care instanța de recurs poate face uz de respectiva îputernicire.

Concluzii

Cu toate că, în esență, prevederile legale care reglementează îputernicirile instanței de recurs nu au suferit modificări semnificative odată cu adoptarea Legii nr. 246 din 31.07.2023, introducerea noilor temeiuri de înaintare a recursului va modifica semnificativ aplicativitatea în practică a îputernicirilor, având în vedere legătura foarte strânsă între aceste două instituții juridice, după cum s-a putut observa în prezentul studiu.

Referințe bibliografice

1. Belei E., Borș A., Chifa F. ș.a. *Drept procesual civil: Partea Specială*. Chișinău: [S. n.], 2016. 490 p.
2. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Nr. 225 din 30 mai 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 285-294.
3. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova privind procedura de judecare a cauzelor civile în ordine de recurs, nr. 5 din 11.11.2013, modificată prin Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.25 din 22.10.2018. https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=357 (vizitat la 28.01.2024).
4. Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor. Nr. 178 din 25 iulie 2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 238-246.
5. Legea pentru modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei Curții Supreme de Justiție). Nr. 246 din 31.07.2023. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr.318-321.
6. Lohânel M. *Recurs în procesul civil*. București: Hamangiu, 2011. 408 p.
7. Nota informativă a Guvernului RM la proiectul Legii cu privire la modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei Curții Supreme de Justiție). https://www.justice.gov.md/sites/default/files/document/attachments/2023.06.27_pl_conex_csj_nota.pdf (vizitat la 28.01.2024).
8. Speța *Bochan c. Ucrainei* (Nr. 2), hotărârea din 05.02.2015. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-152331> (vizitat la 28.01.2024).
9. Speța *Lebedinschi c. Moldovei*, hotărârea din 16.06.2015, definitivă din 16.09.2015. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155213> (vizitat la 28.01.2024).
10. Speța *Ruiz Torija c. Spaniei*, hotărârea din 09.12.1994. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57909> (vizitat la 28.01.2024).
11. Spinei S. *Recurs în procesul civil*. București: Hamangiu, 2008. 360 p.
12. Studiul cu privire la mecanismul național de remediere și compensare pentru erorile judiciare și vicii de procedură, elaborat de Ministerul Justiției al Republicii Moldova, <https://www.agentguvernamental.md/wp-content/uploads/2016/12/Studiu-eroare-judiciara-.pdf> (vizitat la 28.01.2024).

DREPT PUBLIC

CZU: 342.5

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.1\(68\).06](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.1(68).06)

SCHIMBĂRI DE PARADIGME ÎN ABORDAREA JUSTIȚIEI

Maria-Cristina ȚURȚURICA,
doctorand, USM
<https://orcid.org/0000-0002-5468-8770>

SUMAR

Acest articol este elaborat cu scopul de a prezenta evoluția în timp a abordărilor care fac referire la justiție și reliefează *status quo-ul* de moment al interpretărilor juridice cu referire la justiție, în așa fel încât prin cercetarea prezentată să se poată stabili cadrul specific de particularități ale justiției contemporane. Rezultatele acestei analize sunt propuse spre valorificare autorităților naționale de resort implicate în dezvoltarea și realizarea politicilor de modernizare a justiției și implementarea reformelor sectoriale specifice.

Cuvinte-cheie: justiție, modernizare, reformă, tehnologii, serviciu public, digitalizare.

Introducere

În cadrul internațional și practica altor state justiția nu mai este abordată doar drept domeniu distinct al activității statale, dar este prezentată ca serviciu public oferit cetățenilor. Logica acestei schimbări este determinată de tendința orientată spre sporirea încrederii cetățenilor în justiție, instituționalizarea unor mecanisme mai eficiente de control și realizare a proceselor de lucru împrumutate din business, precum și apropierea de necesitățile cetățeanului. Aceste schimbări de paradigme nu sunt abordate doar la nivel individual de anumite state, dar se prezintă deja drept tendință internațională general-acceptată, având susținerea Organizației Națiunilor Unite [8], Băncii Mondiale [9], Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare etc. În septembrie 2012, Adunarea Generală a ONU și-a dedicat dezbaterile de deschidere

PARADIGM CHANGES IN APPROACHING JUSTICE

SUMMARY

The article aims to present the evolution over the time of the approaches that refer to justice and highlight the current status quo of legal interpretations with reference to justice, in such a way that through the presented material to establish the specific framework of particularities of contemporary justice. The results of this analysis are proposed to be offered for consultation to the relevant national authorities involved in the development and implementation of justice and modernization reforms.

Key-words: justice, modernization, reform, technologies, public service, digitization.

statului de drept. În cadrul acestei alocări, secretarul general al ONU a prezentat perspectivele necesare a fi asumate de state în vederea consolidării statului de drept, iar una din formulele enunțate se referă la consolidarea organelor judecătorești în a oferi servicii judiciare. Potrivit alocărilor din cadrul ședințelor ONU, statul de drept este statul cu instituții centrate pe nevoile cetățenilor, justiția trebuie modelată în așa fel încât aceasta să corespundă așteptărilor cetățenilor. În prezentarea sa, secretarul general al ONU propune ca țările să stabilească obiective pentru asigurarea statului de drept, să-și asume un rol de monitorizare, să măsoare eficacitatea justiției, să efectueze exerciții de evaluare comparativă și să raporteze progres în comparație cu indicatorii [11]. Pe scurt: raportul încurajează actorii statali să își regândească rolul în realizarea justiției și să schimbe abordarea în ceea ce privește formatul de activitate a instanțelor de judecată, acestea urmând să-și asume atât rolul de autorități publice cât și rolul de prestatori de servicii publice.

Având la bază reperul științific de fundamentare a serviciului public, dar și considerând lipsa unor studii științifice orientate spre sta-

bilirea particularităților justiției drept serviciu public, prin această cercetare propunem prezentarea cadrului de particularități care conturează serviciul public judiciar. Rezultatele acestui exercițiu teoretic pot fi utile autorităților în vederea dezvoltării acțiunilor practice de modernizare a justiției.

Chiar dacă în practica autohtonă instanțele de judecată sunt mai rar văzute în calitatea lor de autorități exponente ale serviciului public, prin prezenta lucrare vom promova ideea transformării activității instanțelor de judecată în așa fel încât acestea să fie abordate nu doar prin prisma calității lor general-acceptate de autoritate, dar și prin prisma calității lor de instituții presatoare de servicii publice. Vom fi de acord cu abordarea precum că instanțele de judecată reprezintă puterea distinctă a statului de realizare a actului judecătoresc, dar, în același context, vom fi de părerea că nu poate fi neglijat nici rolul funcțional al acestora, orientat pe satisfacerea necesităților cetățeanului de a i se realiza justiție.

Chiar dacă, la nivel conceptual, găsim surse care acceptă instanțele de judecată drept autorități exponente ale serviciului public, în practică mai puțin sesizăm tendințele instanțelor naționale de judecată de a se adapta condițiilor *sine quo-non* de autorități publice prestatoare de servicii. Astfel, pentru a readuce în atenție rolul funcțional al instanțelor de judecată și a evidenția importanța abordării acestora drept autorități prestatoare de servicii, considerăm oportună promovarea schimbărilor de paradigmă atât din perspectivă conceptuală cât și din perspectivă practică.

De ce este important să schimbăm paradigmele și de ce justiția trebuie interpretată drept serviciu public? Această transformare va contribui la crearea cadrului general de apropiere a instanțelor de judecată de justițiabili ori acestea există pentru a satisface niște necesități și anume: nevoia de a ajuta justițiabilul în rezolvarea litigiilor cu care se confruntă și/sau obținerea anumitor forme de protecție, ori anume la acest capitol înregistrăm eșecul instanțelor naționale. Prin încercarea de a transforma instanțele de judecată în instituții prestatoare de servicii se poate contribui la atingerea obiectivului de stat ideal. Potrivit autorului francez Chevallier, serviciul public conturează mitul unui stat generos, binevoitor, unic, pentru binele tuturor; serviciul public este principiul axiologic ales să conducă gestiunea publică, finalitate la care tind guvernării și funcționarii, norma de care depinde legitimitatea activității lor [1, p. 3].

Ce este serviciul public și poate oare justiția să fie interpretată drept serviciu public?

Etimologic, noțiunea de serviciu își are originea în cuvântul latin *servitum*, care are semnificația de sclav; de aici interpretarea „de a fi în serviciul cuiva”, „de a face un serviciu” sau de „a pune în serviciu”, evocând ideea de „utilitate publică” sau „serviciu public” [3, p. 13]. Termenul de serviciu public este utilizat atât în sens organizatoric, de organism social, cât și în sens funcțional, de activitate desfășurată de acest organism. Serviciul public poate fi definit ca un ansamblu de activități organizate și autorizate de administrația publică pentru a satisface nevoi sociale în interes public.

Alți autori definesc serviciul public ca fiind „acea organizație de stat sau a colectivităților locale, înființată de autoritățile competente cu scopul de a asigura satisfacerea unor cerințe ale membrilor societății, în regim de drept administrativ sau civil, în procesul de executare a legii” [9, p. 53]. Pentru scopurile prezentei lucrări vom reține ambele termene.

Serviciul public - în accepțiunea modernă a termenului - a apărut la începutul secolului XX, sub influența juriștilor, ca bază a fondării dreptului public. Treptat, noțiunea s-a îmbogățit cu alte semnificații, intrând în sfera de analiză a economiștilor, sociologilor, ecologiștilor etc. Serviciul public, așa cum a fost definit de către juriști în urmă cu mai bine de un secol, cuprinde trei elemente specifice: satisfacerea nevoilor cu caracter public; o activitate concretă careia i se aplică un regim juridic derogatoriu de la dreptul comun: regimul serviciului public inspirat din trei principii (egalitate, continuitate, mutabilitate), activitate adesea protejată prin monopol; existența unui *organism* care îl pune în aplicare.

Noțiunile de „serviciul public” și „prestare de servicii publice”, chiar dacă sunt interdependente, nu prezintă conținut similar. Serviciul public dă naștere serviciilor publice, care, în cele din urmă, reprezintă un ansamblu de activități realizate de prestator în vederea furnizării unui serviciu către client. Acceptarea prezumției precum că justiția reprezintă un serviciu public se cataloghează deja drept un fapt împlinit ori aceasta corespunde întru totul caracterelor atribuite serviciului public, și anume: satisface nevoia cetățenilor de a se oferi servicii juridice; este o activitate distinctă a statului pentru realizarea căreia sunt stabilite regului și proceduri speciale de realizare; poate fi realizată doar de către instanțele de judecată - instituții publice, desemnate prin lege, competente de judecarea diferitor categorii de cauze.

Accepțiunile noțiunii de „instituție publică” sunt multiple de la o abordare la alta, în funcție de trăsăturile pe care legislația și doctrina au intenționat să le reliefeze cu privire la această structură. În perioada interbelică, identificată deseori sub denumirea de stabiliment public, instituția publică era analizată, cu precădere, prin prisma serviciului public, în timp ce legislația și doctrina actuală sunt preocupate și de alte dimensiuni ale acesteia, cum este natura juridică sau raporturile juridice la care participă.

Cadrul legislativ și doctrina dreptului administrativ au relevat următoarele trăsături principale ale instituțiilor publice: sunt, de regulă, structuri subordonate unor autorități ale administrației publice de specialitate; se înființează prin acte ale autorităților centrale sau locale, în scopul prestării unor servicii publice de interes național sau de interes local; sunt finanțate exclusiv din fonduri bugetare, din fonduri extrabugetare sau mixte; sunt diversificate și se caracterizează printr-un grad mare de specializare; activitatea lor se materializează, în cea mai mare parte, în operațiuni administrative de ordin practic și, mai rar, în acte administrative; pot să dețină în administrare bunuri proprietate publică a statului sau a unităților administrativ-teritoriale [4, p. 61]. Analizând acest cadru de trăsături, stabilim că ele se prezintă în totalitate și drept trăsături specifice autorităților din domeniul judecătoresc - instanțe judecătorești de toate nivelurile.

În ce privește relația dintre instituția publică și serviciul public, aceste concepte sunt strâns legate între ele printr-un raport de dependență, care derivă din faptul că serviciul public este, într-o determinare de tip motivațional, scopul pentru care este înființată instituția publică, în timp ce instituția publică, la rândul său, nu poate fi imaginată în afara serviciului public. Instituțiile publice responsabile de realizarea serviciului public își pot îndeplini misiunea încredințată de către legiuitor în mod direct sau prin delegarea unor atribuții către alte entități, de regulă private, intrând cu acestea în raporturi contractuale guvernate de regulile dreptului administrativ.

Întru confirmarea ideii precum că activitatea judecătorească reprezintă un serviciu public, vom face referire la argumentele autorilor Duguit, Jeze, Bonnard și Roland, care considerau serviciul public ca fiind „activitatea pe care guvernării sunt obligați să o realizeze în interesul celor guvernați” sau „statul reprezintă un ansamblu de servicii publice”, „domeniul public este un serviciu public”, „o lucrare publică este un serviciu public”. Prin urmare, odată ce acti-

vitatea judecătorească este una care emană din cadrul public, nu putem nega coexistența sa de serviciu public [3, p.31].

Totodată, atragem atenția că, în prezentarea tipologiilor de servicii publice, specialiștii în drept administrativ din România, care au preluat teoria franceză de fundamentare a serviciilor publice, stabilesc în general existența a trei tipuri de servicii publice, și anume: serviciu public de legiferare; serviciu public judiciar; serviciile publice administrative, care, de altfel, urmează a fi analizate în format interdependent. Este eronat să credem că vreuna din cele trei puteri ale statului, purtătoare de servicii publice, poate acționa vreodată în izolare completă față de celelalte. Cele trei puteri se sprijină una pe cealaltă pentru a oferi, în ansamblu, toate serviciile publice necesare într-o societate democratică. Așadar, în timp ce legiuitorul asigură cadrul legislativ, puterea judecătorească este cea care trebuie să îl interpreteze și să îl aplice, în timp ce puterea executivă răspunde adesea de executarea deciziilor judecătorești în interesul societății [11]. Prin urmare, în definitivarea conturului de modernizare a serviciilor judiciare, nu trebuie să ne abstractizăm de la cadrul public în care acestea sunt realizate.

În ceea ce privește acceptarea prezumției precum că justiția este un domeniu prestator de servicii și față de care pot fi aplicate reguli din domeniul administrării serviciilor, se impune drept o realitate mai complicată. Problema acceptării derivă, pe de o parte, din moștenirea teoriilor conservatoare care apreciază justiția prin prisma sa de autoritate, iar pe de altă parte - din evoluția scurtă a cadrului de abordări.

În același context, remarcăm că și teoria serviciilor publice a evoluat în timp, în așa fel încât sesizăm diferențe importante în propunerile de abordare a cadrului. În definirea serviciului public s-au conturat trei mari perioade: sfârșitul secolului XIX - definiția clasică, formulată îndeosebi de teoreticienii francezi, specialiști în drept public, a căror concepție a fost preluată în majoritatea țărilor europene, perioada interbelică, în care regăsim numeroase dezbateri, inclusiv a doctrinarilor români, și perioada actuală, care, pe lângă abordarea juridică, aduce noi tendințe, înglobând puncte de vedere economice, sociale, manageriale și ale utilizatorilor în definirea serviciului public.

Această ultimă etapă este puternic influențată de „criza serviciului public” și de evoluțiile de la nivelul Uniunii Europene [2, p. 32].

Totuși, prin prezenta lucrare vom susține teza precum că justiția poate fi considerată drept domeniu susceptibil prestării serviciilor,

or, relațiile de solicitare a serviciilor judiciare există în realitate. Astfel, constatăm că, în vederea solicitării suportului instanțelor de judecată în a li se proteja drepturile, cetățenii pot interacționa cu instanțele de judecată în vederea accesării cel puțin a următoarelor categorii de servicii: pronunțarea hotărârilor judecătorești în apărarea drepturilor subiecților apelanți la justiție sau terților afectați de ilegalități și prejudicieri; pronunțarea hotărârilor judecătorești în revendicarea bunurilor, stabilirea și constatarea faptelor etc; instituționalizarea măsurilor de protecție; eliberarea încheierilor de suspendare a activităților presupuse ilegale cu scopul de a preîntâmpina situații de risc pentru cetățeni; atragerea la răspundere a persoanelor vinovate de săvârșirea faptelor prejudiciabile, stabilirea pedepselor; participarea în ședințe de judecată, în cazul în care cadrul legal permite acest fapt etc.; comunicarea cu instanța pe marginea procedurilor inițiate (înregistrarea cererilor de chemare în judecată, înregistrarea cererilor de amânare, eliberarea titlurilor de executare etc) etc. În aceeași ordine de idei, remarcăm că instanțele de judecată, pe lângă prestarea serviciilor judecătorești exclusive, pot fi antrenate și în activități de prestare a serviciilor de facilitare a accesului la justiție, circumstanță care, la fel, propunem a fi considerată în contextul prezentării perspectivelor de modernizare.

În aceeași ordine de idei, remarcăm că, chiar dacă teoriile de fundamentare a serviciilor publice sunt aplicabile în general și cadrului de servicii judiciare, în definitivarea cadrului de îmbunătățiri posibile a fi propuse domeniului judecătorec, urmează să se țină cont și de specificul activității judecătorești, care, de altfel, particularizează individualitatea acestora. Preluând definiția autorului român Dragoș Valentin Dincă, vom fi de acord cu părerea precum că serviciile judiciare reprezintă o categorie distinctă de servicii publice realizate de către instanțele judecătorești, care au ca scop soluționarea conflictelor juridice și sancționarea celor care încalcă legea. Urmare a definiției prezentate, constatăm că latitudinea serviciilor publice judiciare este, în general, determinată de cadrul de acțiuni posibile a fi realizate în contextul îndeplinirii activităților judiciare legate de soluționarea conflictelor juridice și sancționarea celor care încalcă legea [2, p. 32].

O să complementăm opinia doctrinară expusă mai sus cu cea a autorului autohton O. Turcan, care, în rezultatul unei cercetări ample asupra menirii și funcțiilor justiției, concluzionează că puterea judecătorească este o împuternicire/prerogativă exclusivă a unor organe speciale de

stat, care constă în examinarea și soluționarea într-o formă procesuală deosebită a conflictelor sociale, orientată spre protecția și restabilirea drepturilor și libertăților omului și cetățeanului. Puterea judecătorească se realizează sub forma justiției (administrative, civile și penale), unica funcție a căreia ține de apărarea drepturilor omului și cetățeanului [7, p. 33].

Odată ce obiectul nostru de cercetare este axat pe modernizarea justiției, cu siguranță, ne interesează tendința actuală de definire și orientare a cadrului de dezvoltare a serviciului public, care, de fapt, se impune prin combinarea abordării juridice a serviciului public cu abordarea economică și care se rezumă la readucerea regulilor de business în construcția și funcționarea serviciului public.

Abordări aplicabile domeniului justiției în calitatea sa de serviciu public

Având în vedere contextul contemporan al teoriilor de fundamentare a serviciului public, vom fi de părerea că serviciul public judiciar, de fapt, ca și întregul sistem de servicii publice din care face parte, urmează a fi înțeles cel puțin prin prisma următoarelor abordări: juridică, economică, managerială, sociologică, financiară, tehnică. Înțelegerea multiaspectuală a serviciului public judiciar ne va ajuta în procesul de dezvoltare a mecanismelor de modernizare a domeniului.

Astfel, din perspectivă juridică, elementul central al abordării juridice a serviciului public este reprezentat de interesul public, binele public, interesul general, văzut ca „nevoia socială specifică unei comunități pe care trebuie să o satisfacă administrația publică sau ca orice necesitate socială, caracterizată ca atare de către puterea politică și legiferată, care impune administrației publice activitatea specifică de organizare [4, p. 128]. În continuare, remarcăm că serviciul public judiciar reprezintă o categorie distinctă de servicii publice realizate de către instanțele judecătorești ce au ca scop soluționarea conflictelor juridice și sancționarea celor care încalcă legea.

Corelând abordările prezentate mai sus domeniului judiciar, stabilim astfel că serviciile publice judiciare urmează a fi considerate drept activitate de interes public, specifică cu competență de realizare atribuită doar autorităților publice, și cu caracter definit prin legi. Astfel, în cazul în care suntem preocupați de modernizarea serviciilor judiciare prin tehnologizare, ceea ce trebuie să reținem este că în demararea eforturilor de tehnologizare urmează să considerăm și

cadrul de legiferare ori serviciile publice nu pot exista în afara unor reglementări și competențe clar definite.

Abordarea economică a serviciului public este cu atât mai mult justificată cu cât asistăm la o intensificare mai amplă a activităților publice cu cele economice, dar și necesitatea de resurse financiare menite să acopere cheltuielile statului suportate pentru prestarea serviciilor. Chiar dacă pare banal, realizarea justiției este dependentă de cadrul economic ori justiția nu poate fi realizată fără susținere financiară instituită în scop de a acoperi cheltuielile de mentenanță a sediilor instanțelor de judecată, cheltuielilor de procurare a echipamentului necesar realizării justiției, salarizarea judecătorilor și personalului judiciar etc. Astfel, abordarea economică a cadrului de servicii judiciare se impune drept un exercițiu destul de important ori, în situația inexistenței resurselor financiare necesare, cadrul judiciar se poate transforma într-un cadru incapabil să ofere și să livreze servicii judiciare. Prin urmare, prin prezentul demers științific propunem considerarea aspectelor economice drept reper în dezvoltarea practicilor de modernizare a serviciilor judecătorești ori, în lipsa resurselor financiare necesare, chiar și planurile bune de modernizare nu pot fi implementate. Abordarea economică a serviciilor publice nu este una nouă, ea având origini încă în perioada interbelică, astfel autorul Negulescu evidențiază importanța alocării resurselor financiare în sprijinul serviciului public [1, p. 123]. Etapa contemporană propune transferarea operațiunilor de business în modelarea serviciilor publice drept o acțiune de modernizare ori statul, pentru a-și menține existența și a asigura continuitatea serviciilor, trebuie să realizeze activități eficiente [6, p. 10]. Domeniul judecătoresc nu este o excepție și, drept urmare, activități specifice cadrului de business pot fi implementate în procesul de dezvoltare a serviciilor judecătorești. Specificul economic, însă, nu trebuie să afecteze garanțiile oferite justițiabililor și drepturile acestora de acces la justiție. Cadrul judiciar poate prelua modelul de business de administrare a serviciilor, a resurselor, de monitorizare a performanțelor etc.

O altă abordare necesară a fi considerată este abordarea managerială a serviciilor publice, care ia naștere ca rezultat a dorinței autorităților publice și așteptărilor utilizatorilor de a transforma serviciile publice astfel încât să fie conforme interesului public.

Managementul are caracterul unei discipline economice de sinteză, întrucât preia o serie de

categorii economice și de metode de la numeroase alte discipline din acest domeniu, precum economie, analiză economică, marketing, finanțe etc. și caracter multidisciplinar, determinat de incorporarea a o serie de categorii și metode sociologice, matematice, psihologice, statistice, juridice etc., folosindu-le într-o manieră specifică, reflectare a particularităților relațiilor de management [4, p. 18]. Aceste caracteristici ale managementului conduc la o abordare complexă a serviciilor publice prin înglobarea unor puncte de vedere și experiențe diferite, asigurând analiza de sistem a serviciilor [5, p. 58].

Din perspectiva managementului, serviciile publice se fundamentează pe un sistem, care reunește următoarele elemente: piața, serviciul public propriu-zis, sistemul de livrare a serviciului, imaginea organizației, cultura/filosofia organizației de servicii [10, p. 112]. Astfel, stabilim că aceleași elemente sunt aplicabile și serviciilor judiciare. Dacă ne propunem să considerăm cadrul judiciar drept cadru de prestare a serviciilor, atunci dezvoltarea și instituționalizarea procedurilor de management a serviciilor se impune drept o sarcină obligatorie. Această idee rămâne a fi valabilă și pentru cadrul de tehnologizare a serviciilor judiciare. Dezvoltatorii, în comun cu subiecții pentru care sunt dezvoltate tehnologiile, urmează să determine cadrul de management al serviciilor tehnologizate, subiecții cărora li se vor stabili atribuții de control, împuternicirile acestora, dar și modalități de supraveghere și control.

Managementul abordează serviciul public ca activitate și ca organizație care realizează această activitate, urmărind creșterea performanțelor generale. Teme precum obiective ale domeniului judecătoresc (misiune, politici și strategii), structura acestuia (relația cu obiectivele, proiectare, operațiuni, roluri), tehnologia (procesarea informațiilor, echipamente), cultura (valorile, stilul de conducere), mediul extern (factorii politici, economici, sociali, solicitanții serviciului, relația cu aceștia), sistemul decizional (abordare, participarea grupurilor interesate la procesul decizional) reprezintă preocupări manageriale valabile a fi considerate și pentru cadrul de dezvoltare și livrare a serviciilor publice judiciare [2, p. 47].

O nouă paradigmă pentru managementul serviciilor publice a apărut cu privire la dezvoltarea unei noi culturi orientată spre performanță într-un sector public mai puțin centralizat și redimensionat. În orice discuție despre instituțiile publice se impun întrebări despre eficiență și management, precum și despre proprietate.

Instituțiile publice încearcă să fie performante, îndeplinindu-și obiectivele. Misiunile lor diferă, de la furnizarea și prestarea serviciilor pentru utilizatori (persoane juridice sau fizice) până la elaborarea și punerea în practică a politicilor publice.

În cadrul sistemului judiciar, managerul este supus unor constrângeri și limitări în ceea ce privește folosirea unui instrumentar pe deplin aplicabil în organizațiile care nu intră în sfera autorităților publice și care derivă din incidența principiului legalității și independenței judecătorului. Cu alte cuvinte, spre deosebire de mediul privat, în cadrul sistemului judiciar, oricât de oportună sau eficientă ar putea să pară o măsură, indiferent dacă privește organizarea activității, comunicarea sau motivarea personalului, managerul nu va putea să o implementeze decât în condițiile în care dispozițiile legale permit acest lucru și nu aduce atingere principiilor care guvernează organizarea sistemului judiciar.

Concluzii

Având în vedere ideea transformării activității instanțelor de judecată în așa fel încât acestea să corespundă cadrului de servicii, propunem considerarea, cel puțin, a următoarelor etape: stabilirea unei viziuni unitare în concordanță cu situația, cu tradițiile și mentalitățile; definirea cadrului activității judecătorești, inclusiv tipologia serviciilor publice judiciare; încredințarea responsabilităților pe niveluri; elaborarea legislației care fundamentează furnizarea serviciilor judiciare; adoptarea unor măsuri privind îmbunătățirea cadrului de finanțare a serviciilor judiciare; crearea cadrului pentru perfecționarea profesională reală a colaboratorilor domeniului judecătoresc.

Conexiunea interdisciplinară tot mai intensă impune necesitatea abordării realităților prin prisma a varii aspecte, două, pe care insistăm prin prezenta lucrare, se referă la cadrul sociologic și la cel tehnologic. Astfel, stabilim că abordarea sociologică a cadrului servicii publice relevă importanța asigurării accesibilității diferitelor categorii sociale la serviciile oferite, la modul în care sunt organizate. În acest sens, specialiștii apreciază că gradul de dezvoltare a serviciilor adaptate necesităților tuturor grupurilor sociale este direct proporțional cu nivelul economic de dezvoltare a societății și cu importanța acordată în politica statului problemelor de asigurare a condițiilor egale tuturor categoriilor sociale [3, p. 50].

Totuși, în aceeași ordine de idei, vom menționa că, prin ascensiunea justiției de la domeniu sau putere publică la calitatea sa de serviciu public, nu trebuie să constatăm sau să neglijăm transpunerea în practica de prestare a serviciilor publice judiciare a principiilor general constatate ca valabile pentru domeniul de activitate a justiției, sarcinilor și caracteristicilor care fundamentează cadrul specific de activitate a celor din domeniul justiției.

Urmare a analizei juridice realizate în prezenta lucrare, întru dezvoltarea ulterioarelor perspective de îmbunătățire a cadrului de activitate a domeniului judiciar, dar și prescrierea reperului de modernizare a justiției prin implementarea tehnologiilor informaționale, propunem considerarea domeniului judecătoresc nu doar drept activitate distinctă a statului, dar și ca serviciu public purtător de servicii publice.

Referințe bibliografice

1. Alexandru I. ș.a. *Drept administrativ*. Ediția a II-a. București: Ed. Economică, 2003. 490 p.
2. Avizul CCJE nr. 13(2010) privind rolul judecătorilor în executarea sentințelor. <https://rm.coe.int/1680747643> (vizitat la 09.08.2022).
3. Cosmescu I., Ilie L. *Economia serviciilor*. Sinteze pentru examenul de licență. Sibiu: Ed. Universității Lucian Blaga, 1999. 235 p.
4. Dincă D.V. *Serviciile publice*. București: Ed. Economică, 2018. 190 p.
5. Ionașcu Gh. *Dezvoltarea și reabilitarea așezărilor umane din România - perspectiva ecologică*. București: Tempus, 2003. 204 p.
6. Parlăgi A. *Dicționar de administrație publică*. București: Ed. Economică, 2004. 272 p.
7. Țurcan O. Menirea și funcțiile justiției în statul de drept. În: *Revista Națională de Drept*, 2017, nr. 6(200), p. 31-35.
8. Delivering Justice: Programme of Action to Strengthen the Rule of Law at the National and International Levels, Report of the Secretary-General 2, 6-8 (Mar. 16, 2012). <https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/delivering-justice-programme-of-action-to-strengthen-the-rule-of-law-at-the-national-and-international-levels-report-of-the-secretary-general-a66749/> (vizitat la 05.08.2022).
9. Muller S., Barendrecht M. The Justice Innovation Approach. How Justice Sector Leaders in Development Contexts Can Promote Innovation. <https://justiceleaders.org/app/uploads/The-Justice-Innovation-Approach.pdf> (vizitat la 09.08.2022).
10. Normann R. *Service Management: Strategy and Leadership in Service Businesses*. Toronto: John Wiley & Sons Ltd, 1984. 156 p.
11. UN General Assembly Resolution A/Res/66/102 (Jan. 13, 2012). <https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/resolution-adopted-by-the-general-assembly-ares66102-the-rule-of-law-at-the-national-and-international-levels/> (vizitat la 10.08.2022).

CZU: 349.6

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.1\(68\).07](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.1(68).07)

THE OBLIGATION OF THE ENTREPRENEUR TO PROTECT THE ENVIRONMENT

Maria GRĂU-PANȚUREAC,
*Ph.D. in Law, university lecturer,
Academy of Economic Studies
of Moldova*
<https://orcid.org/0009-0002-3274-7291>

SUMMARY

Protecting the environment is one of the most current topics of debate around the world. From the impact people have through all their actions, to how the planet can be protected, discussions about the environment are of great interest to everyone. If you have a business and you want to have as little impact on nature as possible, you need to be very well informed both about how you act and about the existing legislation in the Republic of Moldova. An environmentally friendly business is one that uses resources efficiently, trying to minimize the impact of environmental risks. Adapting companies to have more sustainable businesses starts with awareness of the issues and understanding the importance of these changes.

Key-words: *entrepreneur, business, obligation, environment, responsibility, liability.*

Topic actuality

If you have a business and you want to have as little impact on nature as possible, you need to be very well informed about how you act, as well as existing legislation. Protecting the environment is one of the most current topics of debate around the world. From the impact that people have through all their actions to the way the planet can be protected, discussions about the environment are of great interest to anyone. In the times we live it has become increasingly important that everyone does everything possible to protect the planet and the environment in which people live, both for the present and future generations.

Goals and tasks of research

The *goal* of the research is to conduct a multi-faceted research on the obligation of the en-

OBLIGAȚIA ANTREPRENORULUI DE A PROTEJA MEDIUL

SUMAR

Protejarea mediului înconjurător este unul dintre cele mai actuale subiecte de dezbatere în toată lumea. De la impactul pe care oamenii îl au prin toate acțiunile lor, până la felul în care planeta poate fi protejată, discuțiile despre mediul înconjurător sunt de mare interes pentru oricine. În acest demers științific autorul abordează un subiect sensibil, care se referă la faptul că o afacere prietenoasă cu mediul înconjurător este cea care utilizează resursele în mod eficient, încercând să minimizeze impactul riscurilor de mediu. Adaptarea companiilor pentru a avea afaceri mai sustenabile începe prin conștientizarea problemelor și înțelegerea importanței acestor schimbări.

Cuvinte-cheie: *antreprenor, afacere, obligație, mediu, responsabilitate, răspundere.*

trepreneur to protect the environment. In order to achieve the intended purpose, we have outlined the following *tasks*:

- a) an analysis of the entrepreneur's obligation to protect the environment in the light of European and national legislation;
- b) the identification of the perseverance and challenges in the field of the research topic.

Methods and materials applied

Research methods in the process of elaboration of this article are as follow: analysis, synthesis, historical method, and comparison method. As scientific materials were used the Law on Entrepreneurship and Enterprises of 1992 no. 845, the Law on Environmental Protection of 1993 no. 1515 as well as valuable doctrinal sources in the field.

Introduction

Beyond all the specialized definitions, the environment is the place where all of humanity lives. The term is most often used to talk about the planet or parts of the Earth. The environment encompasses the interaction of all living species,

climate, and natural resources that affect human survival and economic activity [17, p. 26].

Trofimov I. supports the idea that the environment is the totality of things, phenomena, influences of nature to cause changes of different order in human activity and of man himself, as well as those that do not cause influence, and, but can be influenced by man, as well as those which do not produce influence and cannot be influenced by man, but form an entourage of his life [18, p. 8].

Therefore, the environment means, first of all, its nature and resources. From this, it is easy to understand that the impact of man on the environment has decisively influenced the state of degradation in which he is currently. Population growth and economic development have had a huge impact on the environment due to the consumption of natural resources. The only time we have been able to talk about a genuine interest in protecting the environment is in the 20th century. Due to the actions of humans over the centuries, natural balance has become increasingly fragile and the planet is becoming an increasingly uncertain place for its entire population. Nowadays, there are several environmental regulations and authorizations designed to protect the planet, both nationally, aligned with European Union legislation, and internationally. The need to protect the environment is more widespread than ever. Companies have a responsibility to ensure that their activities are carried out in a sustainable manner [2, p. 110-112].

The EU's environmental legislation has been in existence since the 1970s. There are currently hundreds of directives, regulations, and decisions in this area. However, the effectiveness of European environmental policy is largely determined by its implementation at the national, regional, and local levels, and poor enforcement and proper non-compliance remain a major problem. Monitoring - both the state of the environment and the level of application of EU environmental legislation - is fundamental.

EU environment policy dates back to the European Council held in Paris in 1972, at which the Heads of State or Government (in the aftermath of the first UN conference on the environment) declared the need for a community environment policy flanking economic policies, and called for an action programme. The Single European Act of 1987 introduced a new 'Environment Title', which provided the first legal basis for a common environment policy with the aims of preserving the quality of the environment,

protecting human health and ensuring rational use of natural resources. Subsequent treaty revisions strengthened the Community's commitment to environmental protection and the role of the European Parliament in its development. The Treaty of Maastricht (1993) made the environment an official EU policy area introduced the co-decision procedure and made qualified majority voting in the Council the general rule. The Treaty of Amsterdam (1999) established the duty to integrate environmental protection into all EU sectoral policies to promote sustainable development. "Combating climate change" (2.5.2) became a specific goal with the Treaty of Lisbon (2009), as did sustainable development in relations with third countries. The Treaty of Lisbon also granted the EU legal personality, which enables the EU to conclude international agreements [15].

EU environment policy is based on the principles of precaution, prevention and rectifying pollution at source, and on the 'polluter pays' principle. The precautionary principle is a risk management tool that comes into play when there is scientific uncertainty about a suspected risk to human health or the environment emanating from a certain action or policy. For instance, should doubts arise about the potentially harmful effects of a product, and should - following an objective scientific evaluation - uncertainty persists, this principle calls for the product to be removed from the market. Such measures must be non-discriminatory and proportionate and must be reviewed once more scientific information is available [19, p. 8-28].

In 1990, the European Environment Agency (EEA) was established in Copenhagen to support the development, implementation, and evaluation of environmental policy and to inform the general public on the matter. In 2020, it published its sixth State of the Environment Report on the status and outlook of the European environment.

Since 1973, the Commission has issued multiannual Environment Action Programmes (EAPs) setting out forthcoming legislative proposals and goals for EU environment policy. In May 2022, the 8th EAP entered into force, as the EU's legally agreed upon common agenda for environment policy until the end of 2030. It reiterates the seventh EAP's vision for 2050 which is to ensure the well-being of all while staying within planetary boundaries. Within the framework of the European Green Deal, in May 2020 the Commission presented its farm-to-fork strategy, which aims to make food systems fair, healthy,

and environmentally friendly. Parliament largely endorsed the vision and goals of this strategy in October 2021 [15].

Each country has legislation dedicated to the environment and its protection, and it is important that entrepreneurs comply with all these regulations. Often, these laws may be complicated or their provisions may seem unclear. It would be ideal to respect the legislation both in the field of entrepreneurship and in the field of environmental protection. The ecological legislation of the Republic of Moldova is a complex branch of the national legislation, it consists of all the normative acts containing ecological legal norms and regulates the social relations related to the rational use of natural resources and the protection of natural and artificial factors of the environment, intending to prevent and combat the negative influence of economic and other human activities on the environment and human health (against chemical, physical and biological pollution). Therefore, the overwhelming importance of ecological legislation in regulating the relations in society is determined by the fact that it is meant to ensure both the protection of the environment and the direct human being.

The right to a healthy environment has also been reflected in the Constitution of the Republic of Moldova, and under Art. 37 of the fundamental law, „everyone has the right to a safe environment for life and health, as well as to harmless food and household items...”[7].

The need to involve citizens in solving environmental problems, as well as the application of democratic decision-making methods practiced in Western countries, they determined our state to promote in the new legislation measures and possibilities of involving the public in the decision-making process [16, p.71], thus, the right of the public to participate in the elaboration and adoption of environmental decisions within the activity of public administration is stipulated in the following normative acts: Law on environmental protection (art. 30, letter c) and d)) [10], Natural Resources Act (art. 29) [11], Law on Fish Fund, Fishery and Fish Breeding [12], Law of State Protected Natural Areas (art. 17) [13], etc.

In the Republic of Moldova, the institutional framework of environmental protection management includes several structural-functional components that participate in the protection of the environment: structures with general competences, such as central (Presidency, the Parliament and Government), regional and lo-

cal (council) public administration bodies. They have a decisive role in developing policies and strategies in the field of environmental protection and coordinating their implementation, in approving normative-legislative acts in this field, in the ecological planning of the territory, in the management of land resources and waste etc. [3, p. 115].

In the process of receiving and processing information, in the protection of the environment, a wide range of institutions, such as scientific centers, central and territorial subdivisions of ecological authorities, branch subdivisions, participate, government agencies and services specialized in the management of certain natural resources, ecological NGOs, local public administration, etc. [14, p.57].

The Environment Agency is an administrative authority subordinated to the Ministry of Agriculture and Food Industry, responsible for the implementation of state policy in the following fields of activity: a) prevent environmental pollution; b) air protection and climate change; c) protection and regulation of the use of water resources; d) protection and regulation of the use of the animal kingdom and the plant kingdom, aquatic biological resources; e) biodiversity conservation and management of state-protected natural areas; f) waste management; g) biosafety. The basic functions of the Agency are: ensuring the implementation of public policy documents and legislation on environmental protection both at the national and local levels [1].

Certain types of business that could have significant environmental impacts, for example, a factory or plant, are subject to an environmental impact assessment. In such cases, the environmental aspects are already integrated in the planning stage and the possible consequences are considered before the approval or authorization of a project, or, to ensure a high level of environmental protection.

It is important for businesses to find ways to mitigate and even change the impact their business has on the planet. Moreover, people are beginning to be more aware that every environmentally friendly choice can have a significant impact.

Pollution is currently the greatest challenge facing all of humanity. This process of pollution means the release into nature of elements that affect the quality of life. These polluting elements are largely freed from the pursuit of economic activities, from entrepreneurship. Air pollution, water pollution, as well as soil pollu-

tion, can have extremely harmful effects on animals, plants, and humans. Although all sorts of measures have been taken to combat pollution, experts are warning about the dangers facing the environment every day [8, p.23].

Reducing pollution is one of the safest ways to have a healthier planet. Under environmental legislation, economic operators have a number of obligations that they must adopt to protect the environment. On a personal level, there are a lot of things that people can do to responsibly consume resources and have as little impact on the planet as possible.

Analyzing the ECHR jurisprudence we can list the following cases, which are subject to the protection of the healthy environment by the extensive interpretation of Art. 8 of the Convention (right to private life) based on the application of „technique by ricochet”.

In 2006 the ECHR examined the case of *Giacomelli c. Italy* [4]. The complainant, who lives near a factory that has as its object of activity the storage and treatment of „special waste”, asked several times in court to re-analyze the factory authorization. Following the examination of the case, the Court considered that the public authorities did not comply with the obligations imposed by the internal law and ignored the judicial decisions establishing that the activity of the factory was illicit, therefore, the State has not complied with its obligation to ensure respect for their private and family life, being violated in the same way Art. 8 of the Convention.

Special attention deserves the causes of *Fadeieva c. Russia* (2005) [5] and *Ledyayeva and others c. Russia* (2006) [6] in which the Court established that the Russian authorities had not taken the necessary measures to protect the right to privacy against certain serious environmental damage to the plaintiffs, who lived around steel plants, even more than that, the authorities did not ensure the relocation of the plaintiffs, nor did they offer them a sum of money to allow them to buy another home, nor has it developed or implemented any effective policy that would oblige owners of steelworks to reduce pollutant emissions within a reasonable timeframe. As in the previously analyzed cases, the Court found the violation of the same Art. 8 of the Convention.

An environmentally friendly business is one that uses resources efficiently, trying to minimize the impact of environmental risks. Adapting companies to have more sustainable businesses starts by raising awareness of the issues and un-

derstanding the importance of these changes. Not only will it turn out to be a useful change for the business itself, but for the planet as well. Starting from this real awareness, any entrepreneur can take a series of measures to support this decision. From compliance with environmental legislation and the interest it will give to these permanent changes, to the way it operates, a planet-friendly business will develop a true organizational culture for sustainability and ecology. When it comes to the impact of your business on the environment, it is very important to have a clear strategy in this regard. There are many ways you can help protect the environment while reducing your costs. It is also important to stay up-to-date on environmental legislative news. These can change very quickly and you need to be informed to implement these changes. Reducing the environmental impact of business will improve sustainability.

A relevant point when it comes to the environmental impact of business is the waste problem. The record of waste management is mandatory for any type of company and therefore, special attention should be paid to this aspect. Depending on the profile of the company, there are a lot of measures that the entrepreneur needs to take to reduce the impact they have on the environment. It is important to take into account the legal framework that the activity implies in relation to the environment and to understand the importance of such measures [9, p.57].

Beyond the measures that fit into a legislative framework, there are countless things entrepreneurs can do with their teams to create a planet-friendly environment. Such eco-friendly actions can change employees' mindsets about the environment and have a positive impact beyond companies. Moreover, business management following a series of principles of respect for the environment will matter enormously to customers. Thus, responsible entrepreneurs will have an advantage over their competitors in the market that do not attach similar importance to environmental issues.

We will try to outline some measures to prevent environmental pollution by entrepreneurs. Among them, the following can be mentioned:

- *Reducing energy consumption and use of natural sources.* For example, using solar panels or even wind power, if any.
- *Recycling and reuse.* Providing employees with separate collection containers and encouraging the reuse of resources.

- *Supporting a hybrid work system (office-remote).* If the company profile allows, the implementation of a system that will support the work from home. This will reduce office space and lower consumption will be possible.
- *Encouraging alternative transport.* Give your employees all sorts of advantages to opt out of using your personal car when they come to the office. Whether it means the settlement of subscriptions to public transport, whether it means various vouchers for the purchase of a bicycle or scooter, this decision will turn out to be very good for the environment.

In **conclusion**, I would like to mention that if entrepreneurs do not take into account the obligation to protect the environment, legal liability will occur in environmental law, as well as, what can be considered a component element of the protection of the fundamental human right to a healthy environment. The human right to an environmentally unprimed environment is declared in art. 37 of the Constitution of the Republic of Moldova is characteristic to any individual located on the territory of the Republic of Moldova, regardless of its belonging to a certain state, being the proper „every human”, offering the possibility of the holder to go to court to defend his right, even if the polluting act does not produce the effect in the locality where this person lives.

Bibliographical references

1. Agenția de Mediu. <https://servicii.gov.md/ro/organization/AM> (vizitat la 22.01.2024).
2. Bacal P. Abordări conceptuale ale gestiunii protecției mediului și managementului ecologic. În: *Integrarea europeană și competitivitatea economică*, vol. I.: Tezele Simp. Intern. Chișinău: ASEM, 2004, p. 110-112.
3. Capcelea A. *Dreptul Ecologic*. Chișinău: Știința, 2000. 271 p.
4. CEDO, hotărârea din 02.11.2006, cererea nr. 59909/00. www.echr.coe.int (vizitat la 17.01.2024).
5. CEDO, hotărârea din 09.06.2005, cererea nr. 55723/00. www.echr.coe.int (vizitat la 17.01.2024).
6. CEDO, hotărârea din 26.10.2006, cererile nr. 53157/99, 53247/99, 53695/00, 56850/00. www.echr.coe.int (vizitat la 17.01.2024).
7. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr. 1.
8. Ghid cu privire la evaluarea prejudiciului cauzat mediului de la activitățile antropogene și mecanismele de compensare a lui. Ministerul Ecologiei și Resurselor Naturale. Chișinău, 2006. 216 p.
9. Friptuleac G. Impactul poluării apelor asupra sănătății populației. Chișinău, 1991. 112 p.
10. Legea privind protecția mediului înconjurător. Nr. 1515 din 16.06.1993. În: *Monitorul Parlamentului*, 1993, nr.10.
11. Legea cu privire la resursele naturale. Nr. 1102 din 06.02.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 40.
12. Legea privind fondul piscicol, pescuitul și piscicultura. Nr. 149 din 08.06.2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2006, nr. 126-130.
13. Legea privind fondul ariilor naturale protejate de stat. Nr. 1538 din 25.02.1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr. 66-68.
14. Legislația ecologică a Republicii Moldova. Vol. I. Chișinău: Eco-Tiras, 2008. 292 p. <https://www.eco-tiras.org/books/vol1%20ro.pdf> (vizitat la 24.02.2024).
15. Parlamentul European, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/71/politica-de-mediu-principii-generale-si-cadrul-de-baza> (vizitat la 20.01.2024).
16. Rotaru A. Condițiile și beneficiile participării publice la procesul decizional în sfera protecției mediului înconjurător. În: *Legea și Viața*, 2010, nr. 3, p. 71-76.
17. Stugren B. *Ecologie teoretică*. Cluj: Sarmis, 1994. 287 p.
18. Trofimov I. *Dreptul mediului*. Chișinău: Academia de Poliție „Stefan cel Mare”, 2002. 203 p.
19. Кочуров Б.И. *География экологических ситуаций (экодиагностика территорий)*. Москва.: Ин-т географии РАН, 1997. 131 с.

DREPT PRIVAT

CZU: 349.2

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.1\(68\).08](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.1(68).08)

BUNA-CREDINȚĂ ÎN RAPORTURILE DE MUNCĂ - ÎNTRE STANDARD ȘI ÎNDATORIRE

Evlampie DONOS,
conf. univ., dr., Universitatea
„B.P. Hasdeu” din Cahul
<https://orcid.org/0000-0003-0925-4413>

SUMAR

Actualul Cod al muncii al Republicii Moldova nu reglementează principiul exercitării drepturilor și libertăților constituționale cu bună-credință. Exercițarea acestor drepturi se întrecește cu celelalte dispoziții cuprinse în legislația muncii și, în măsura în care nu sunt incompatibile cu specificul raporturilor de muncă prevăzute de codul în cauză, cu dispozițiile legislației civile.

Legislația civilă în materie de bună-credință stipulează că această instituție este un standard de conduită a unei părți, caracterizată prin corectitudine, onestitate, deschidere și luarea în cont a intereselor celeilalte părți la raportul juridic. În sensul principiului invocat, se prezumă că un salariat, exercitând drepturile la muncă cu corectitudine și onestitate, trebuie să țină cont de interesele angajatorului. Or, în sensul conținutului raportului juridic de muncă, interesele părților diferă.

Scopul acestei lucrări este de a analiza unele aspecte privind implicațiile principiului bunei-credințe în executarea contractelor de muncă, principiu care este valabil pentru părțile contractelor de muncă.

Cuvinte-cheie: *acord, angajator, buna-credință, concediere, contract individual de muncă, contract colectiv de muncă, convenție, muncă suplimentară, negociere colectivă.*

Introducere

Principiul constituțional potrivit căruia orice persoană își exercită drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile altora, este valabil și pentru raporturile de muncă, deși instituția abuzului de drept și a bunei-credințe nu se regăsește în Codul muncii al Republicii Moldova. În esență, contractul individu-

GOOD FAITH IN EMPLOYMENT RELATIONS - BETWEEN STANDARD AND DUTY

SUMMARY

The current Labour Code of the Republic of Moldova does not regulate the principle of exercising constitutional rights and freedoms in good faith. Exercising of these rights is complemented by the other dispositions contained in the labour legislation and, insofar as they are not incompatible with the specifics of the labour relations provided by the code in question, with the provisions of civil legislation.

The civil legislation in the matter of good faith stipulates that this institution is a standard of conduct of a party, characterized by fairness, honesty, openness and taking into account the interests of the other party to the legal relationship. In the sense of the invoked principle, it is assumed that an employee exercising his rights at work fairly and honestly, must take into account the employer's interests. However, in terms of the content of the legal employment relationship, the interests of the parties differ.

The purpose of this paper is to analyse some aspects regarding the implications of the principle of good faith in the execution of employment contracts, a principle which is valid for the parties to employment contracts.

Key-words: *agreement, employer, good faith, dismissal, individual employment contract, collective employment contract, convention, additional work, collective bargaining.*

al de muncă este o manifestare de voință a angajatorului și salariatului, având drept scop stabilirea de drepturi și obligații care urmează a fi executate.

Spre regret, cadrul legal existent în materie de reglementare a raporturilor de muncă sub unele aspecte are un caracter deficitar. Din aceste considerente, am considerat oportun să realizăm o cercetare, sub aspect teoretic și practic, a fenomenului abuzului de drept în cadrul raporturilor juridice de muncă.

În vederea întocmirii articolului respectiv, au fost utilizate unele publicații științifice în dome-

niul dreptului muncii, inclusiv actele normative în vigoare care reglementează instituția raportului juridic de muncă. Scopul prezentului demers științific este evidențierea și conturarea cadrului legal în materia realizării apropierei legislației naționale în domeniul muncii de actele normative ale UE.

Raporturile de muncă și buna-credință

În mod tradițional, s-a considerat că exercițiul unui drept nu poate prejudicia o altă persoană: *neminem laedit qui jure suo utitur*. Rudolf von Jhering (Oeuvres choisies, trad. Meulenaere, vol. 2, p. 112) a fost, se pare, primul care a atacat, cel puțin în mod atotcuprinzător și argumentat, principiul conform căruia exercițiul unui drept nu poate prejudicia o altă persoană. Citând exercițiul dreptului de proprietate, marele jurisconsult german a explicat că un proprietar ar putea face intolerabilă viața vecinilor săi, rămânând, totuși, în limitele dreptului pozitiv prin care legiuitorul a configurat dreptul său pozitiv. De aceea el a considerat că raporturile juridice trebuie să fie comprimate, nu numai în teorie, pe hârtie, dar și în viața reală; această comprimare trebuie să aibă loc nu atât în ceea ce privește obiectul și conținutul raporturilor juridice, cât, mai ales, în însăși realizarea lor. Cu alte cuvinte, interesul individului precede dreptul subiectiv, el devine un drept subiectiv numai atunci când este protejat de dreptul obiectiv [4, p. 133].

Din punct de vedere al istoricului, în spațiul românesc noțiunea de „bună-credință” pentru prima dată se regăsea în Codul civil român, promulgat prin Decretul lui Alexandru Ioan Cuza la 4 decembrie 1864 și pus în aplicare începând cu 1 decembrie 1865. În context, G.C. Tabacovici, unul dintre primii profesori universitari de drept civil din România, menționa în Tratatul „Prime elemente de drept civil” că „omul, ca tot ce există, este menit a-și realiza ființa: ceea ce fiind de natură a se desfășura în dauna aceleiași activități a semenilor săi și reciproc pe când caracterul de eminentă sociabilitate al oamenilor le impune viața împreună, importă a face posibil acea realizare a ființei omenesti prin traiul în societate”, iar despre buna-credință a specificat că acest principiu este „singurul suport al instituției, ea va trebui să fie dovedită de către cel ce o invocă conform dreptului comun nu numai dacă ea s-ar sprijini pe o eroare de drept cum „*nemo censetur ignorare legem*”, dar chiar dacă o eroare de fapt i-ar servi de bază” [33, p. 1]. În materie de relații familiale, Codul civil din 4 decembrie 1864 specifica la art. 184 că, dacă „buna-credință există numai din partea unuia din ambii soți, căsătoria produce efectele sale civile numai în favoarea soțului celui cu bună-credință” [8].

În materie de raporturi de muncă, Legea contractelor de muncă din 1929, la art. 17, prevedea că față de patron și față de persoana care este însă-

cinată cu pregătirea sa profesională ucenicul era obligat „*să execute conștiincios și cu bună-credință lucrările sau însărcinările ce i se dădeau*” [25].

Prezintă interes art. 18 din Codul muncii al României din 1972, care statua că „drepturile persoanelor încadrate în muncă nu pot face obiectul vreunei tranzacții, renunțări sau limitări, ele fiind aparate de stat împotriva oricăror încălcări, a manifestărilor de subiectivism, abuz sau arbitrar” [6].

Potrivit art. 14 din Codul civil român, orice persoană fizică sau persoană juridică trebuie să își exercite drepturile și să își execute obligațiile civile cu bună-credință, în acord cu ordinea publică și bunele moravuri, iar în sensul art. 15 din același Cod, niciun drept nu poate fi exercitat în scopul de a vătăma sau păgubi pe altul ori într-un mod excesiv și nerezonabil, contrar bunei-credințe [9]. În context, potrivit art. 1170 din Codul citat, părțile trebuie să acționeze cu bună-credință atât la negocierea și încheierea contractului, cât și pe tot timpul executării sale. Ele nu pot înlătura sau limita această obligație. Aceste principii au fost preluate și de Codul muncii al României din 2003, fiind stabilit la art. 8 că relațiile de muncă se bazează pe principiul consensualității și al bunei-credințe [7]. În corespundere cu art. 16 din același Cod, contractul individual de muncă se încheie în baza consimțământului părților, în formă scrisă, în limba română, cel târziu în ziua anterioară începerii activității de către salariat. Obligația de încheiere a contractului individual de muncă în formă scrisă revine angajatorului [7, art. 16]. După cum vedem, regula consensualității contractului și al bunei-credințe sunt specifice atât pentru dreptul civil cât și dreptul muncii, reprezentând „exercitarea drepturilor și executarea obligațiilor în concordanță cu ordinea publică și cu valorile morale, respectiv - cu loialitate, cu respectarea ordinii de drept și, în plus, cu prudența, fără acțiuni întempestive, potrivit caracterului temperat, rațional, al conduitei pe care trebuie să o manifeste subiectele de drept” [30].

Cât privește Codul muncii al Republicii Moldova, instituția bunei-credințe nu se regăsește în conținutul acestui act, deși Constituția Republicii Moldova, la art. 55, prevede direct că orice persoană trebuie să își exercite drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile altora [11].

Principiul exercitării drepturilor și libertăților constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile altora, prezumă transparența și previzibilitatea condițiilor de muncă, prezența unor abordări strategice și priorități pentru acțiunile de transpunere a tratatelor internaționale, eliminarea tergiversărilor în procesul de transpunere a actelor etc.

Evident, având în vedere că principiul exercitării drepturilor și libertăților constituționale cu bună-credință, care nu este reglementat de Codul

muncii al Republicii Moldova, e necesar, totuși, de a lua în considerare aspectele de întregire a instituției buneii-credințe cu celelalte dispoziții cuprinse în legislația muncii și, în măsura în care nu sunt incompatibile cu specificul raporturilor de muncă prevăzute de codul în cauză, cu dispozițiile legislației civile.

În comparație cu prevederile art. 14-15 din Codul civil român, Codul civil al Republicii Moldova dă o altă interpretare noțiunilor de „bună-credință” și „abuz de drept”, care, în principiu, diferă și de norma constituțională care stipulează că „orice persoană își exercită drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile altora”. Astfel, potrivit art. 11 din Codul civil, „buna-credință este un standard de conduită a unei părți, caracterizată prin corectitudine, onestitate, deschidere și luarea în cont a intereselor celeilalte părți la raportul juridic”, iar în sensul art. 13 din același Cod, „niciun drept subiectiv nu poate fi exercitat predominant în scopul de a cauza altei persoane un prejudiciu sau a-i dăuna în alt mod (abuzul de drept)” [10]. Referința legiuitorului la un „standard de conduită a unei părți” este una discutabilă, întrucât Constituția Republicii Moldova, la art. 55, atribuie buna-credință în categoria îndatoririlor fundamentale, iar aceste îndatoriri sunt valabile nu doar pentru o singură parte. Și doctrina califică buna-credință ca o obligație generală de conduită, care revine părților la încheierea și executarea unei convenții, constând în îndatorirea lor de a se comporta astfel încât ceea ce s-a convenit să se execute întocmai, potrivit intenției comune [32, p. 1]. Reformularea de către legiuitorul moldovean a noțiunilor de „bună-credință” și „abuz de drept” în legislația civilă (în context, și a noțiunii de „consumator”) a avut ca efect diminuarea compatibilității și devierea de la obiectivele prevăzute la art. 1-3 din Directiva 2011/83/UE [17] și art. 1-2 din Directiva 93/13/CEE [18], directive transpuse prin Legea nr. 133/15.11.2018 [26]. Diminuarea compatibilității se referă la inserarea în art. 13 alin. (1) din Codul civil a calificativului „predominant”, precum și atribuirea calității de consumator doar persoanelor fizice care, în cadrul unui raport juridic civil, acționează predominant în scopuri ce nu țin de activitatea de întreprinzător sau profesională (art. 3 alin. (1) Cod civil). Pentru argumentare, Considerentul 17 din Directiva 2011/83/UE, care prevede că, „în cazul contractelor cu dublu scop, când contractul este încheiat în scopuri parțial circumscrise activității comerciale și parțial aflate în afara acesteia, și dacă scopul comercial este într-atât de limitat încât nu are o pondere predominantă în contextul general al contractului, respectiva persoană trebuie să fie și ea considerată drept un consumator”. Acest aspect nu poate fi generalizat,

Opinia autorilor Codului civil adnotat referitoare la calificativul „predominant” folosit în definiția

legală de la art. 3 care are drept obiectiv păstrarea statutului de consumator (și protecția juridică asociată), chiar dacă consumatorul va folosi, uneori, bunul, lucrarea sau serviciul în scopuri ce țin de activitatea sa de întreprinzător sau profesională este una discutabilă, întrucât criteriile de delimitare a statutului de consumator sunt strict determinate atât de normele internaționale cât și de legile sectoriale. Spre exemplu, potrivit Directivei 2011/83/UE, în cadrul contractelor pentru furnizarea apei, gazelor sau energiei electrice, dacă acestea nu sunt vândute într-un volum limitat sau o cantitate stabilită, sau a energiei termice, ca parte contractantă intervine consumatorul.

Evident, acest concept greșit cu referire la instituția buneii-credințe și abuzului de drept prevăzut de legislația civilă nu este compatibil cu legislația muncii. Piața muncii și relațiile de muncă sunt reglementate, în ceea ce privește aspectele esențiale, prin norme legale imperative, în scopul protecției drepturilor salariaților. Concepția care stă la baza reglementărilor moderne a relațiilor de muncă, în sensul că „munca nu este o marfă” a fost mondializată prin „Declarația de la Philadelphia” adoptată la 10 mai 1944 la Conferința Internațională a Muncii. În consecință, aceste relații, după cum am menționat, sunt reglementate prin norme cu caracter imperativ în majoritatea statelor lumii: salariul minim, durata zilei de lucru, protecția muncii, concediile de odihnă etc. Din considerentele invocate, după cum s-a menționat, drepturile persoanelor încadrate în muncă nu pot face obiectul vreunei tranzacții, renunțări sau limitări, ele fiind apărute de stat împotriva oricăror încălcări, a manifestărilor de subiectivism, abuz sau arbitrar. În context, este relevantă și opinia autoarei Raluca Dimitriu, potrivit căreia, „din cauza apropierei contractului de munca de însăși ființa lucrătorului, care, prin contract, „se oferă practic pe sine”, așadar, din cauza legăturii indestructibile dintre contract și persoana care îl încheie, libertatea contractuală și limitele ei devin în dreptul muncii mai relevante decât în dreptul civil pentru libertatea individuală și limitele ei. Buna dozare dintre libertate și protecție este, probabil, cea mai dificilă dintre sarcinile dreptului muncii” [16, p. 3].

În esență, buna-credință reprezintă o instituție comună atât pentru dreptul civil cât și pentru dreptul muncii. Legiuitorul din Republica Moldova nu a ridicat această obligație generală la rang de principiu specific dreptului muncii, iar în exercitarea drepturilor și executarea obligațiilor în concordanță cu ordinea publică și cu valorile morale, respectiv - cu loialitate, cu respectarea ordinii de drept, angajatorii și salariații urmează să se conformeze art. 55 din Constituția Republicii Moldova. În același context, principiul buneii-credințe are o implicație directă asupra încheierii, executării și încetării contractelor de muncă.

Garantarea drepturilor lucrătorului la protecția demnității la locul de muncă

Relațiile de muncă trebuie să se bazeze pe principiul consensualității și al bune-credințe. În opinia autorilor L. Filip și L. Pavel, respectarea demnității și a conștiinței salariatului, fără nici o discriminare, reprezintă atât o condiție esențială pentru o bună desfășurare a raporturilor juridice de muncă, cât și o regulă fundamentală a dreptului muncii [20, p. 88]. Aceiași autori invocă faptul că ar fi utilă o reglementare specială, expresă, chiar prin dispozițiile Codului muncii, a sancționării unei astfel de conduite, manifestată în sfera relațiilor de muncă, deoarece consideră că hărțuirea morală, din nefericire, există și, în acest sens, consideră că se impune adoptarea unui cadru legal specific care să permită luarea celor mai eficiente măsuri în vederea combaterii tuturor acelor atitudini prin care este lezat dreptul la demnitate și la sănătate în muncă [20, p. 91]. Legiuitorul moldovean, ratificând art. 26 din Carta socială europeană, revizuită prin Legea nr. 484/28.09.2001 [2], a investit Guvernul să elaboreze și să aprobe, în termen de un an, măsurile necesare orientate spre:

- promovarea sensibilizării, informării și prevenirii în materie de hărțuire sexuală la locul de muncă sau în legătură cu munca și luarea oricăror măsuri adecvate pentru protejarea lucrătorilor împotriva unor astfel de comportamente;
- promovarea sensibilizării, informării și prevenirii în materie de acte condamnabile sau explicit ostile și ofensive dirijate în mod repetat împotriva fiecărui salariat la locul de muncă sau în legătură cu munca și să ia orice măsură adecvată pentru protejarea lucrătorilor împotriva unor astfel de comportamente.

În anul 2010, Parlamentul Republicii Moldova a revenit la problema hărțuirii sexuale și morale la locul de muncă, adoptând Legea nr. 168/09.07.2010 pentru modificarea și completarea Codului muncii al Republicii Moldova [28], prin care a definit noțiunea de hărțuire sexuală ca fiind orice formă de comportament fizic, verbal sau nonverbal, de natură sexuală, care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare sau insultătoare, precum și noțiunea de demnitate în muncă ce reprezintă acel climat psihonoțional confortabil în raporturile de muncă care exclude orice formă de comportament verbal sau nonverbal din partea angajatorului sau a altor membri ai colectivului care poate aduce atingere integrității morale și psihice a salariatului. Concomitent, prin aceeași Lege, Parlamentul a precizat că, prin noțiunea „salariat” se are în vedere persoană fizică - bărbat sau femeie.

Oportunitatea includerii în Codul muncii a noțiunii hărțuire sexuală este una discutabilă din următoarele considerente:

- Legiuitorul nu a invocat în Preambulul Legii nr. 168/09.07.2010 temeiul de adoptare a legii în cauză, proiect examinat în patru lecturi. Unica referință privind temeiul de adoptare o regăsim într-o succintă *Notă informativă* a Ministerului Muncii și Protecției Sociale la proiectul nominalizat, care invocă că „raporturile de muncă în Republica Moldova se află în permanentă mișcare și dezvoltare, fapt ce ne impune necesitatea aducerii prevederilor Codului muncii în concordanță cu schimbările care intervin în aceste raporturi, precum și cu cerințele moderne ale economiei de piață”. Fără a obiecta împotriva acestui raționament al ministerului de resort că raporturile de muncă „se află în permanentă mișcare și dezvoltare”, totuși, prevederile art. 26 din Carta Socială Europeană Revizuită trebuiau transpuse în Codul muncii nemijlocit după ratificarea acestui tratat în anul 2001, și nu în 2010.
- Definiția noțiunii de „hărțuire sexuală” din Legea nr. 168/09.07.2010 este împrumutată de legiuitor din Codul penal al Republicii Moldova, care, la art. 173, statuează ca fiind „pretinderea unui act sexual sau a unei alte acțiuni cu caracter sexual prin comportamentul fizic, verbal sau nonverbal, dacă prin aceasta se creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare pentru victimă, săvârșită profitând de starea de dependență a victimei sau prin amenințare, cu condiția că fapta nu întrunește elementele violului sau ale acțiunilor cu caracter sexual neconsimțite” [13].
- Potrivit jurisprudenței Comitetului European al Drepturilor Sociale, se impune necesitatea ca statul să contribuie la conștientizarea inadmisibilității și preîntâmpinării hărțuirii și violenței sexuale și, în acest caz, statul nu este obligat să atribuie acestor măsuri valoarea unor legi. Cu toate acestea, este binevenit ca statul „să ia toate măsurile necesare” privind protecția lucrătorilor. Cât privește dreptul la protecția demnității (par. 2, art. 26 din Cartă), definiția este împrumutată din normele legislațiilor naționale, presupunând acțiuni agresive și batjocoritoare, repetate și nevoalate, ale conducătorilor și colegilor. Exemplu în acest sens poate servi cazul cu lucrătorul care, în virtutea atitudinii dușmănoase a șefului și/sau a colegilor, este ignorat cu regularitate în timpul examinării chestiunilor referitoare la examinarea muncii, în timp ce alți lucrători sunt invitați să participe în aceste discuții. Alt exemplu poate servi cazul când, din aceleași motive, lucrătorul nu poate obține funcția ce corespunde posibilităților și nivelului său [3, p. 111-112].

- Cu referire la noțiunea de salariat, persoană fizică - *bărbat sau femeie*, aceasta este lacunară din mai multe considerente. În primul rând, art. 43 din Constituția Republicii Moldova prevede că *salariații* au dreptul la protecția muncii, iar măsurile de protecție privesc securitatea și igiena muncii, regimul de muncă al femeilor și al tinerilor, instituirea unui salariu minim pe economie, repaosul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiții grele, precum și alte situații specifice. Norma constituțională nu specifică că statutul de salariat îl are fie bărbatul, fie femeia. În al doilea rând, norma constituțională se mai referă la o categorie distinctă de salariați - tinerii încadrați în câmpul muncii. Or, în sensul Legii nr. 168/09.07.2010, tinerii nu cad sub incidența noțiunii de salariat, ci doar *bărbații sau femeile*. În context, noțiunea de salariat nu trebuie confundată cu principiul egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați în domeniul muncii. Anume prin prisma acestor aspecte trebuie abordată problematica drepturilor lucrătorilor la protecția demnității la locurile de muncă. Parlamentul Republicii Moldova, ratificând, prin Legea nr.484/28.09.2001, art. 26 din Carta Socială Europeană Revizuită, s-a angajat să asigure exercitarea efectivă a dreptului tuturor lucrătorilor (salariaților) la protecția demnității lor în muncă, nu doar a bărbaților sau a femeilor. În spiritul aceleiași Constituții, demnitatea omului, drepturile și libertățile lui sunt valori supreme. În altă ordine de idei, Republica Moldova trebuie să garanteze egalitatea de șanse între femei și bărbați. În plan comparativ, potrivit Modelului de Ghid privind prevenirea și combaterea hărțuirii pe criteriul de sex, precum și a hărțuirii morale la locul de muncă, Anexă la Metodologia din 12 octombrie 2023 privind prevenirea și combaterea hărțuirii pe criteriul de sex, precum și a hărțuirii morale la locul de muncă aprobată prin Hotărârea Guvernului României nr. 970 din 12 octombrie 2023, instituția/angajatorul sunt obligați să asigure un mediu sigur pentru toți angajații, fără discriminare pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, *orientare sexuală*, vârstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la o categorie defavorizată sau pe baza oricărui alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice. Asigurarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați este fundamentală și ori-

ce formă de manifestare a relațiilor de putere dintre bărbați și femei este strict interzisă, fiind considerată o formă de încălcare a demnității umane și de creare a unui mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator [22]. Desigur, în cazul asigurării unui mediu sigur pentru toți angajații, fără discriminare pe bază de orientare sexuală, trebuie să luăm în considerare prevederile constituționale ale celor două state: în cazul Republicii Moldova, potrivit art. 48 din Constituție, *familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între bărbat și femeie*, pe egalitatea lor în drepturi și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor, iar în cazul României *familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți*, pe egalitatea acestora și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor [12].

Necorespunderea profesională - motiv de încetare a raporturilor de muncă

În opinia unor autori, expresia cea mai elocventă a stabilității în muncă, garanție a apărării intereselor salariaților, o constituie, fără îndoială, reglementarea prin lege a condițiilor în care poate avea loc încetarea raporturilor juridice de muncă [21, p. 351-357]. Aceiași autori consideră că încetarea contractului poate avea loc numai în cazurile și în condițiile prevăzute de lege, iar actele unilaterale sau convenția părților, care nu ar fi conforme prevederilor legale, vor fi lipsite de eficiență juridică, concluzionând că încetarea este dominată de principiul legalității; modurile și cazurile în care poate interveni, motivele, condițiile, procedura, efectele și controlul încetării acestui contract, precum și răspunderile părților sunt reglementate pe larg în lege.

Sub acest aspect, prevederile Codului muncii cu privire la modurile și cazurile în care pot interveni motivele, condițiile și procedura de încetare a raporturilor juridice de muncă sunt lacunare. Astfel, la art. 81 din Codul muncii sunt enumerate *temeiurile* încetării contractului individual, la art. 82 - *circumstanțele* de încetare a contractului, care nu depind de voința părților, iar la art. 86 sunt specificate *motivele* de concediere. Procedura de concediere pentru îndeplinirea nesatisfăcătoare, în mod repetat, pe parcursul unui an, a indicatorilor de performanță individuală nu este abordată într-un articol distinct, ci la același articol 86. Potrivit procedurii în cauză, concedierea pentru necorespunderea profesională poate fi dispusă numai după evaluarea prealabilă a salariatului conform mecanismului de evaluare stabilit prin convenția colectivă, contractul colectiv de muncă aplicabil sau, în lipsa acestora, prin regulamentul intern al unității, dacă acesta este elaborat și aprobat de angajator, în conformitate cu dispozițiile generale stabilite de

Cod, cu condiția că angajatorul a dat salariatului instrucțiuni corespunzătoare, a transmis un avertisment în scris și a oferit salariatului o perioadă rezonabilă de timp pentru îmbunătățire [5, art. 86 alin.(1) lit. e)]. Nu este clar rolul avertismentelor scrise în cadrul acestei proceduri întrucât necorespunderea profesională a fost definită în literatura juridică drept acea împrejurare de natură obiectivă sau subiectivă care conduce ori este aptă să conducă la obținerea unor performanțe profesionale mai scăzute decât cele pe care, în mod rezonabil, e îndrituit a le aștepta de la salariat [15, p. 192]. Totodată, potrivit altor autori, necorespunderea profesională trebuie înțeleasă ca o necunoaștere sau o stăpânire insuficientă a regulilor (tehnicilor) specifice unei funcții, meserii, profesii. În cazul dat, se impune ca angajatorul să probeze fapte obiective și repetate de natură să evedențieze astfel de carențe profesionale, delimitându-se în acest mod de neîndeplinirea accidentală, dar culpabilă, a obligațiilor de serviciu (situație în care poate interveni concedierea disciplinară) [1, p. 61]. Deci, necorespunderea profesională trebuie înțeleasă doar sub aspect profesional, deosebindu-se de abaterile disciplinare. În acest sens, avertismentele în scris sunt specifice pentru răspunderea disciplinară.

Prin Legea nr. 243/28.07.2022 pentru modificarea unor acte normative [29] titlul VII din Codul muncii a fost completat cu Capitolul III, cu denumirea „Evaluarea performanței individuale”, prin care a fost statuat că evaluarea periodică a performanței individuale a salariatului reprezintă procedura de evaluare a personalului, prin care se determină nivelul de îndeplinire a indicatorilor de performanță individuală, în vederea aprecierii rezultatelor obținute, identificării necesităților de dezvoltare profesională, luării deciziilor privind cariera salariatului și se aplică categoriilor de personal pasibile evaluării, în conformitate cu decizia angajatorului. Etapele și procedurile evaluării performanței individuale a salariatului se specifică în regulamentul intern al unității. Principalele repere specifice procedurii evaluării performanței individuale a salariatului se referă la următoarele aspecte:

- emiterea ordinului de stabilire a perioadei de evaluare a performanței individuale, informarea salariatului și aprobarea listei evaluatorilor revin în sarcina angajatorului;
- indicatorii de performanță individuală se stabilesc de către angajatorul salariatului după consultarea acestuia și se aduc la cunoștința salariatului în formă scrisă;
- indicatorii de performanță individuală se stabilesc nu mai des decât o dată la trei luni și trebuie să fie rezonabil de apropiați de cei formulați pentru ceilalți salariați care ocupă funcții similare, au același nivel de experiență și pregătire profesională;

- evaluarea performanței individuale a salariatului constă în compararea rezultatelor activității acestuia cu indicatorii de performanță individuală stabiliți și în acordarea unui calificativ de performanță;
- procedura de evaluare a performanței individuale va prevedea cel puțin trei calificative de performanță distincte, corelate cu nivelul de îndeplinire a indicatorilor de performanță individuală, în conformitate cu grila stabilită în regulamentul intern al unității;
- calificativul „nesatisfăcător” se atribuie nivelului minim de îndeplinire a indicatorilor de performanță individuală, în conformitate cu prevederile regulamentului intern al unității. Evaluarea performanței individuale este o procedură care se realizează periodic, periodicitatea desfășurării acesteia fiind stabilită în regulamentul intern al unității. Evaluarea se va desfășura nu mai des decât o dată la trei luni, iar durata totală a procedurii de evaluare nu va depăși o lună de la data inițierii acesteia până la data aducerii la cunoștința salariatului a rezultatelor evaluării;
- se realizează de către conducătorul nemijlocit al acestuia sau de către o comisie de evaluare constituită în acest scop de către angajator;
- rezultatele evaluării performanței individuale, inclusiv calificativul acordat și motivarea acordării acestuia, se aduc la cunoștința salariatului, în formă scrisă, și pot fi contestate la angajator în decurs de cinci zile lucrătoare din momentul aducerii la cunoștință a rezultatelor evaluării. Rezultatele evaluării performanței individuale se iau în considerare la luarea deciziilor de către angajator privind promovarea, concedierea, necesitatea instruirii și stimularea financiară sau non-financiară a salariatului [5, art. 211²-212⁵].

Procedurile menționate mai sus în cea mai mare parte corespund procedurilor de evaluare a performanței individuale a salariatului stabilite prin Hotărârea Guvernului R. Moldova nr. 201 din 11.03.2009 privind punerea în aplicare a prevederilor Legii nr.158/2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Or, în cazul de față, pentru raporturile de serviciu specifice domeniului serviciului public sunt specifice anumite particularități distincte, cum ar fi restricțiile în ierarhia funcției publice, cariera funcționarilor publici, jurământul funcționarului public, gradele de calificare ale funcționarilor publici și conferirea lor, remunerarea și garanțiile sociale ale funcționarului public, reîncadrarea în funcția publică, aplicarea unor sancțiuni distincte (suspendarea dreptului de a fi promovat în funcție în decursul a doi ani; suspendarea dreptului de a fi avansat în trepte de salarizare pe o perioadă de la unu la doi ani; destituirea

din funcția publică; retrogradarea în funcție și/sau în grad de calificare) etc. Pentru aceste raporturi de serviciu este caracteristică instituția evaluării performanțelor profesionale. Când privește raporturile de muncă reglementate prin normele Codului muncii, ele se deosebesc prin natura lor juridică de raporturile de serviciu, iar amendarea Codului cu un compartiment distinct ce ține de evaluarea performanței individuale, norme preluate din Hotărârea Guvernului R. Moldova nr. 201 din 11.03.2009, nu va avea ca efect soluționarea pentru necorespunderea profesională. În această ordine de idei, ne raliem poziției unor autori, potrivit cărora, deși în domeniul serviciului public efectele implementării procedurilor de evaluare a performanței individuale au constatat unele avantaje cu caracter cantitativ, totuși sunt prezente aspecte precum ar fi lipsa transparenței, echității, imparțialității, respectarea reglementărilor, aplicarea neviciată a procedurilor, calitatea exercitării funcției publice, corelarea rezultatelor cu remunerarea, măsurarea performanței individuale și organizaționale, motivarea funcționarilor pentru prestarea serviciilor publice etc. Respectiv, toate acestea au impact asupra procesului de administrare [34, p.13].

Pe de altă parte, în rezultatul analizei prevederilor art. 86 alin.(1) lit. e) și art. 211² -211⁵ din Codul muncii:

- *etapele și procedurile evaluării performanței individuale a salariatului, specificate în regulamentul de evaluare a performanței individuale a salariatului*, se stabilesc potrivit prevederilor art. 211² alin.(2) din Codul muncii;
- *indicatorii de performanță individuală* se stabilesc de către angajatorul salariatului după consultarea acestuia și se aduc la cunoștința salariatului în formă scrisă (art. 211³ alin.(1) Codul muncii);
- concedierea poate fi dispusă numai după evaluarea prealabilă a salariatului *conform procedurii de evaluare stabilite prin contractul colectiv de muncă aplicabil sau, în lipsa acestora, prin regulamentul intern al unității* (art. 86 alin.(1) lit. e) din Codul muncii).

Pentru comparare, Codul muncii român, la art. 63 alin.(2), prevede că concedierea pentru necorespundere profesională poate fi dispusă numai după evaluarea prealabilă a salariatului, conform procedurii de evaluare stabilite prin contractul colectiv de muncă aplicabil sau, în lipsa acestuia, prin regulamentul intern [7]. Anume din acest context rezultă acțiunile ce urmează a fi întreprinse, inclusiv:

- concedierea salariatului pentru necorespundere profesională poate fi dispusă numai după evaluarea prealabilă a acestuia, conform procedurii de evaluare stabilite prin contractul colectiv de muncă aplicabil sau, în lipsa acestuia, prin regulamentul intern;

- angajatorului îi revine sarcina de a stabili criteriile de evaluare fie prin contractul colectiv de muncă, fie prin regulamentul intern al unității;
- decizia de concediere motivată, cu indicarea concretă de ce salariatul nu corespunde profesional funcției pe care o ocupă, motivele pentru care s-au respins contestațiile salariatului și modul în care s-a realizat evaluarea acestuia;
- realizarea obligațiunii angajatorului de a propune salariatului alte locuri de muncă vacante în unitate, compatibile cu pregătirea profesională, în situația în care a intervenit concedierea pentru necorespundere profesională;
- necorespunderea profesională trebuie raportată la întreaga perioadă a executării contractului individual de muncă și nu poate fi raportată la cele trei calificative minime de performanță distincte, corelate cu nivelul de îndeplinire a indicatorilor de performanță individuală, în conformitate cu grila stabilită în regulamentul de evaluare a performanței individuale a salariatului. În opinia unor autori, simplele erori în executarea sarcinilor de serviciu, în lipsa unei anumite cantități constante a erorilor, nu sunt apte să conducă la concedierea pentru motive de necorespundere profesională și, în plus, astfel de erori ar trebui analizate și în raport cu volumul total de muncă al salariatului, precum și cu luarea în considerare a gradului de instruire al acestuia raportat la obligația de formare profesională, ce revine angajatorului [31, p. 269].

În contextul celor menționate, trebuie să remarcăm faptul că procedura de concediere a salariatului pentru necorespundere profesională este una destul de rigidă, angajatorii având sarcina să emită decizia de concediere cu respectarea strictă a cerințelor legale stabilite.

Concluzii și recomandări

Aspectele invocate în prezentul articol invocă, după cum s-a menționat, lipsa unei strategii clare privind elaborarea și amendarea cadrului legal în domeniul muncii. Deși R. Moldova a ratificat peste 40 de convenții ale Organizației Internaționale a Muncii, precum și Carta Socială Europeană Revizuită, se atestă neajunsuri în procesul de transpunere a normelor ratificate. Respectarea angajamentelor conținute în normele ratificate este supusă unui control internațional pe baza rapoartelor naționale. Considerăm că eficiența mecanismului de control este afectată de prezența unor reglementări în domeniul muncii care nu sunt conforme cu tratatele ratificate.

În conformitate cu art. 37 din Acordul de asociere încheiat între UE și R. Moldova, statul s-a anga-

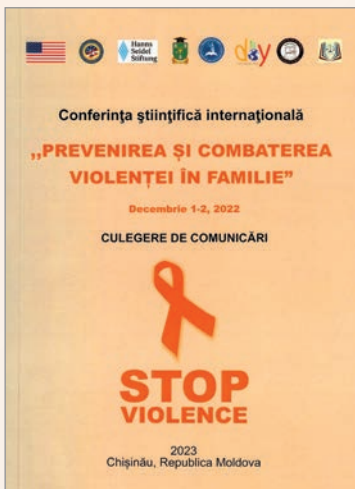
jat să realizeze apropierea legislației sale naționale de actele normative ale UE și de instrumentele internaționale menționate în Anexa III a acordului citat, în conformitate cu dispozițiile din anexa respectivă (ocuparea forței de muncă, politica socială și egalitatea de șanse).

Pentru depășirea situației create se impune elaborarea unei strategii care ar sta la baza elaborării unui nou Cod al muncii axat pe principiile buneicredințe; pe promovarea unor măsuri active pe piața forței de muncă și a unor servicii de ocupare a forței de muncă eficiente în vederea modernizării piețelor forței de muncă și a adaptării la necesitățile acestei piețe; pe egalitatea de șanse, ce ar viza îmbunătățirea egalității de gen și asigurarea egalității de șanse între bărbați și femei, precum și combaterea discriminărilor de orice tip; pe participarea partenerilor sociali și promovarea dialogului social, inclusiv prin consolidarea capacității tuturor părților interesate; promovarea sănătății și a siguranței la locul de muncă etc.

Referințe bibliografice

1. Belu Magdo M.-L. Practica judiciară în materia dreptului muncii. În: *Raporturi de muncă*, 1997, nr. 12, p. 61.
2. Carta Socială Europeană Revizuită. În: *Tratate Internaționale*, 2006, volumul 38, pag. 176.
3. Carta Socială Europeană Revizuită în acțiune. Consiliul Europei, Chișinău, 2001. 135 p.
4. Ciobanu D. *Introducere în studiul dreptului*. București: Hyperion XXI, 1992. 208 p.
5. Codul muncii al Republicii Moldova din 28.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 159-162. În vigoare din 29 iulie 2003.
6. Codul muncii din 25.11.1972. În: *Buletinul Oficial*, 1972, nr. 140. În vigoare din 1 decembrie 1972.
7. Codul muncii al României din 24 ianuarie 2003. În: *Monitorul Oficial*, 2011, nr. 345.
8. Codul civil din 26.11.1864. În: *Monitorul Oficial*, 1864, nr. 271.
9. Codul civil al României din 17.07.2009. În: *Monitorul Oficial al României*, Partea I, 2011, nr. 489.
10. Codul civil al Republicii Moldova din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 82-86. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 66-75.
11. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.78.
12. Constituția României din 31.10.2003. În: *Monitorul Oficial*, Partea I nr. 767 din 31 octombrie 2003.
13. Codul penal al Republicii Moldova din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 72-74.
14. Convenția OIM privind promovarea negocierilor colective nr. 154 din 19.06.1981, ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr. 994 din 15.10.96. În: *Tratate internaționale*, 1999, volumul 11, pag. 260.
15. Dimitriu R. *Concedierea salariaților, drept românesc și comparat*. Brașov: Omnia UNI SA ST, 1999. 192 p.
16. Dimitriu R. *Dreptul muncii. Anxietăți ale prezentului*. București: Rentrop & Straton, 2016. 448 p.
17. Directiva 2011/83/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2011 privind drepturile consumatorilor. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, L 304/64 din 22.11.2011.
18. Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, L 095/29, 15/Volumul 02.
19. Directiva 2003/88/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 4 noiembrie 2003 privind anumite aspecte ale organizării timpului de lucru. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, L 299/9.
20. Filip L., Pavel L. Noțiunea de hărțuire morală la locul de muncă. În: *Revista română de Dreptul Muncii*, 2005, nr. 4, p. 88-91.
21. Ghimpu S. ș.a. *Dreptul muncii, tratat*. Vol. 1. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1978. 477 p.
22. Hotărârea Guvernului României despre aprobarea Metodologiei privind prevenirea și combaterea hărțuirii pe criteriul de sex, precum și a hărțuirii morale la locul de muncă. Nr. 970 din 12 octombrie 2023 În: *Monitorul Oficial al României*, Partea I, 2023, nr. 939.
23. Legea pentru modificarea unor acte normative. Nr. 114 din 09.07.2020. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 194-197. În vigoare din 31 iulie 2020.
24. Legea pentru modificarea Codului muncii al Republicii Moldova nr. 154/2003. Nr. 115 din 09.07.2020. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr.194-197. În vigoare din 31 iulie 2020.
25. Legea contractelor de muncă din 1929. În: *Monitorul Oficial*, Partea I, 1929, nr. 74.
26. Legea privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative. Nr. 133 din 15.11.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 467-479. În vigoare din 14 decembrie 2018.
27. Legea pentru ratificarea parțială a Cartei Sociale Europene Revizuite. Nr. 484 din 28.09.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr. 130.
28. Legea pentru modificarea și completarea Codului muncii al Republicii Moldova. Nr. 168 din 09.07.2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 160-162. În vigoare din 07.09.2010.
29. Legea pentru modificarea unor acte normative. Nr. 243 din 28.07.2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 267-273. În vigoare din 26.08.2022.
30. Moțiu D. Buna-credință în executarea contractelor de muncă. În: *Universul Juridic Premium*, 2023, nr. 3. <https://lege5.ro/gratuit/geztkmbzgyzdm/buna-credinta-in-executarea-contractelor-de-munca> (vizitat 23.02.2024).
31. Preduț M. C. *Codul muncii comentat. Protecția datelor personale, telemunca, munca virtuală și alte forme de muncă*. Ediția a II-a, completată și revizuită. București: Universul Juridic, 2019. 514 p.
32. Rădescu D. *Dicționar de drept privat*. București: Mondan 94, 1997. 1079 p.
33. Tabacovici G. C. *Drept civil. Prime Elemente de drept civil*. București: Institutul de Arte Grafice C. Sfetea, 1910. 741 p.
34. Varzari A. *Impactul evaluării performanțelor funcționarilor publici asupra procesului de administrare în Republica Moldova*: Teză de doctorat în științe administrative, Chișinău, 2021. 220 p.

CEA MAI RĂSPÂNDITĂ ÎNCĂLCARE A DREPTURILOR OMULUI LA NIVEL MONDIAL

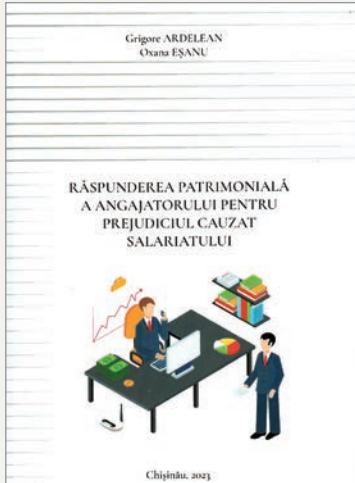

Departamentul Drept penal al Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova a scos de sub tipar lucrările Conferinței științifice internaționale „Prevenirea și combaterea violenței în familie”. Conferința a avut loc în colaborare cu Fundația Te Doy Moldova și cu sprijinul financiar al Departamentului de Stat al Statelor Unite ale Americii. Manifestarea s-a înscris armonios în cadrul campaniei „16 zile de activism împotriva violenței în bază de gen”, fiind organizată pentru a marca Ziua internațională pentru eliminarea violenței împotriva femeilor - 25 noiembrie. Această campanie se încheie pe 10 decembrie - Ziua internațională a Drepturilor Omului și are drept scop de a preveni și pune capăt violenței împotriva femeilor și fetelor din întreaga lume, solicitând acțiuni globale pentru a crește gradul de sensibilizare cu privire la fenomenul violenței față de femei - ca fiind cea mai răspândită încălcare a drepturilor omului la nivel mondial - și să creeze oportunități pentru dezbateri despre provocări și soluții.

Forul științific internațional de la Universitatea de Stat a reunit peste 150 de participanți din R. Moldova, Polonia, România, Ucraina, Azerbaidjan și Statele Unite ale Americii. Participanții au subliniat din diverse perspective importanța promovării unei legislații și a unor practici adecvate care să ofere protecție victimelor violenței în familie, precum și necesitatea educării întregii societăți prin promovarea unor politici afirmative și nondiscriminatorii față de femei.

Violența în familie și pe bază de gen continuă să fie o pandemie globală și nu se oprește de la sine. Consolidarea continuă a schimbului de informații între mediul academic, societatea civilă, practicienii și autorități publice este esențială în acest domeniu.

GARANTAREA DREPTURILOR PATRIMONIALE ALE SALARIAȚILOR

Printre volumele pe care vi le pune la dispoziție Biblioteca Publică de Drept, găsiți și monografia „Răspunderea patrimonială a angajatorului pentru prejudiciul cauzat salariatului”, semnată de Grigore Ardelean și Oxana Esanu, recomandată spre publicare de Catedra Drept privat a Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne.

Actualitatea temei cercetate în această monografie derivă din actualitatea perpetuă și necesară a relațiilor sociale ce se constituie și se desfășoară zilnic între angajator și angajat, destul de sensibile și vulnerabile în fața tendinței de exploatare excesivă a forței de muncă, de creștere a randamentului de producție și de prestare a serviciilor tot mai diverse și numeroase, solicitate cu insistență pe piața muncii în ultima perioadă de timp.

La nivel doctrinar, problema apartenenței domeniului răspunderii patrimoniale în raporturile de muncă, rămâne și astăzi deschisă, fără soluții și cu multe semne de întrebare. Pe cale de consecință, întreg domeniul de reglementare, dar și cel de aplicare rămâne fără soluții la diferitele probleme ce apar în legătură cu aplicarea legii în apărarea interesului patrimonial al salariatului prejudiciat. Or, acest lucru e și firesc să se întâmple, în condi-

țiile în care relațiile de muncă sunt în continuă dezvoltare și diversificare, când se întetesc pe zi ce trece categoriile de riscuri la care sunt expuși salariații, atunci când domeniul inovațional al tehnicii utilizate în producere se află în proces continuu de experimentare.

În demersul lor științific autorii s-au străduit să susțină evoluția doctrinară a instituției răspunderii patrimoniale în raporturi de muncă cu plasarea accentului pe răspunderea în sarcina angajatorului. În plus, s-au orientat în direcția obținerii soluțiilor doctrinare originale, inedite, urmărind scopul formulării unor norme cu conținut simplist, clar și accesibil celor ce le vor aplica în vederea garantării drepturilor patrimoniale și nepatrimoniale ale salariaților.

Prezintă un interes deosebit toate cele șase capitole ale volumului: Aspecte introductive în materia răspunderii patrimoniale a angajatorului; Conceptul particular al răspunderii patrimoniale a angajatorului în raporturile de muncă; Condițiile ce antrenează sau degreveză răspunderea patrimonială a angajatorului față de salariat; Mecanismul specific al reparării prejudiciului cauzat salariatului de către angajator; Modalitatea determinării cuantumului prejudiciului cauzat salariatului și căile de reparare a acestuia și Sugestii de eficientizare a mecanismului răspunderii patrimoniale a angajatorului față de salariat. În plus, autorii anexează și modele de acte utilizate în procedură civilă în vederea reparării prejudiciului cauzat de către angajator salariatului...

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

